

પ્રસ્તાવના.

આ પરિચિત પવં શીમાન કળિકાળ સર્વંકે હેમચંદ્રસૂરિએ
શ્રી ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર બનાવ્યા પછી બનાવેલ છે. એના
સર્ગ ૧૩ છે. પ્રથમના ૪ સર્ગમાં જન્મસ્વામીનું ચરિત્ર છે, એ
બાર સર્ગ મોટા છે, તેની શ્લોક સંખ્યા ૧૫૭૨ છે; બાકીના
૫૫ સર્ગમાં પ્રભવસ્વામી, સત્યંબવસૂરિ, યચ્છેભદ્રસૂરિ, સંબૂતિ-
વિજય, ભદ્રબાહુસ્વામી, રત્નભદ્ર, આર્યમહાગિરિ, આર્યમુહસ્તી,
આર્યસિંહગિરિ અને વજ્રસ્વામી તેમજ આર્યરક્ષિતસૂરિ મુખીના
ચરિત્રો છે. આમાં સંબૂતિવિજય ને ભદ્રબાહુસ્વામી એક સાથે
થયા છે અને આર્યમહાગિરિ ને આર્યમુહસ્તી પણ સાથે થયા
છે. આર્યમુહસ્તી ને આર્યસિંહગિરિ વચ્ચેના આચાર્યોના ચરિત્રો
આમાં આપેલા નથી. આ ૫૫ સર્ગની શ્લોક સંખ્યા ૧૮૭૮ ની છે.
આખો ગ્રંથ ૩૮૫૦ શ્લોક પ્રમાણ છે વજ્રસ્વામીની પાટે તો
વજ્રસેનસૂરિ થયા છે. તેનું આમાં થોડું વૃત્તાંત છે, ત્યારપછીના
આચાર્યોનું વૃત્તાંત આમાં અપેકુ નથી. તે સ્થવિરાવળી વિગેરે
મથોથી બાજુવા ચોગ્ય છે.

આ પવં કથાઓના બહાન જેવું છે આમાં પ્રસ્તાવિક
કથાઓ ઘણી છે અને વૃત્તાંતો પણ ઘણા મહાપુરૂષોના છે. જન્મ-
સ્વામીના ચરિત્રમાં પ્રથમ પ્રવ્રજચંદ્રાકાશિનું ચરિત્ર ખાસ વાચવા
લાક છે ત્યારપછી પ્રભવના પૂજવાથી જન્મસ્વામીએ કહેલી
ધુ મેઢુની, કુબેરદત્તની ને મહેધરદત્તની એ ત્રણ કથાઓ છે. ત્યાર
પછી આઠ શ્રીઆ સાયેનો સામસામી કહેલી ૧૬ કથાઓ છે.
બુદ્ધિચાતુર્યને લગતી ચાણક્ય, કાપક, ચક્રાલ તથા

મુખંધુ મંત્રી વિગેરેની કથા છે. મહાપુરુષ તરીકે પ્રસન્નચંદ્રસ-
ર્વપિ ઉપરાંત અન્નિકાપુત્ર આચાર્ય, પુષ્પચૂળાને પુષ્પચૂળા,
મનકમુનિ, શ્રીયક, ધનદેવ, સંપ્રતિરાજ, અવંતિ મુકમાજ, તો-
સત્તીપુત્રાચાર્ય, ભદ્રશુભાચાર્ય, ક્ષેત્રશરણિત વિગેરેના ચરિત્રો,
વૃત્તાંતો ને કથાઓ છે.

આ સંબંધની વિશેષ હકિકત અનુક્રમણિકા વાંચવાથી
સમજાય તેમ હોવાથી અહીં લખવામાં આવી નથી. રાજ તરીકે
પણ જરૂર પૂરતું શ્રેણિક, કૌણિક, ઉદાથી, નવનંદ, ચંદ્રગુપ્ત,
ખિંદુસાર, અયોકશ્રી, કુણાલ અને સંપ્રતિ રાજા મુધીનું વર્ણન
આવે છે. આમાં એક અભવ્ય ઉદાથી નૃપને મુનિવેશે મારનાર
બહાર આવેલ છે, તેનું ચરિત્ર પણ જાણવા લાયક છે. તેનાં પાપ-
કામંથી સૂરિને પણ આત્મઘાત કરવો પડે છે.

એકંદર આખો ગ્રંથ રસિક, ઉપદેશક અને વાંચવા લાયક છે.
ભાષાંતર પ્રથમ જંબૂસ્વામી ચરિત્ર સિવાયનું એક જૈન પંડિત પાસે
કરાવેલું અને જંબૂસ્વામી ચરિત્ર ગુજરાતીમાં છપાયેલ છે તે કામ
આવશે એમ ધારેલું પણ તે ચરિત્ર વાંચતા ને અસલ સંસ્કૃત
સાથે મેળવતાં યથાર્થ ન લાગરાથી આમં આપેલ ભાષાંતર શાસ્ત્રી
જેઠાલાલ હરિભાઈ પાસે કરાવેલ છે. આખું ભાષાંતર સભાના
પ્રમુખ કુંવરજી આણંદજીએ તપાસીને છપાવેલું છે, છતાં
દૃષ્ટિદોષથી અથવા મનિદોષથી કાંઈ પણ ખૂલ રહી ગઈ હોય તો તેને
માટે હમા વાચના છે. તે સુધારીને વાચવા તેમજ તે અમને લખી
મોકલવા વિનંત છે, જેથી બીજી આવૃત્તિ વખતે સુધારી શકાય.

આમા પૃષ્ઠ ૧૨૬ પંક્તિ ૧૧ મી મા 'પ્રભવસ્વામી પર-
લોક સાધનામા તત્પર યથા' એમ લખ્યું છે, અને અર્થ સ્વ-
ર્ગવાસી યથા એમજ સમજવાનો છે.

શ્રી સમૂનિવિજયજી સ્વર્ગવાસ યથા, ત્યારે પોતાના સહ-
પદધર શ્રી ભદ્રનાદુસ્વ.મી હોવાથી પોતાની પાટે કાંઈને સ્થાપી
અથા નહીં, પણ ભદ્રનાદુસ્વામી નેપાળમાં હોવાથી ગરજ સ્થૂળ-
ભદ્રને સોંપી મથા ભદ્રનાદુસ્વામીએ પોતાના અંત સમયે સ્થૂળ-
કર્મો.

અનુક્રમણિકા.

વિષય

૧ શી જાંબૂસવામી ચરિત્ર.

પૃષ્ઠ

૧ થી ૧૨

સર્ગ ૧ લો.

પ્રમતયંત્રરાજપિંતું ચરિત્ર-અંતર્ગત વડકલચીરી પ્રબંધ. ૫-૨૦
 ભવદન ને ભવદેવની કથા-અંતર્ગત શિવકુમાર પ્રબંધ. ૨૨-૩૦

સર્ગ ૨ જો.

જાંબૂસવામીના ચરિત્રની શરૂઆત	૩૧
જાંબૂકુમારનો જન્મ.	૪૨
જાંબૂકુમારનો આઠ કન્યા સાથે વિવાહ. (વેવિશાળ)	૪૩
મુખમોરવામીનો ઉપદેશ ને જાંબૂકુમારે લીધેલ પ્રકાશનો નિવંધ	૪૪
જાંબૂકુમારનું આઠ કન્યા સાથે લગ્ન.	૪૬
પ્રબવ ચૈત્રનું જ્ઞાન-નેનું જાંબૂસવામીને ત્યાં આગમન.	૪૬
મનુજિંદુ પુત્રની કથા.	૫૧
કુવેરદનની કથા.	૫૪
મહેશ્વરદનની કથા.	૬૧
ચહેલી ઓએ કહેલ ખેડુની કથા.	૬૪
જાંબૂસવામીએ કહેલ કામદાની કથા.	૬૬
બીજી ઓએ કહેલ વાનરની કથા.	૬૮
જાંબૂસવામીએ કહેલ અમાગારકની કથા.	૭૦
ત્રીજી ઓએ કહેલ નૃપુન્ગડિની કથા.	૭૧
જાંબૂસવામીએ કહેલ વિદુન્નગીની કથા.	૮૨
ચોથી ઓએ કહેલ મનુષ્યકની કથા.	૮૦
જાંબૂસવામીએ કહેલ વનરની કથા.	૮૮

સર્ગ ૩ જો.

નવનેત્ર.એ કહેલ જુદી ને ત્રિદિની કથા.

૯૬

જાંબુકાંઠાને કહેલ જાનિવંત જાનની કથા
 કનકશીલે કહેલ જામકુટના પુત્રની કથા
 જાંબુકાંઠાને કહેલ જોહીકની કથા
 કમગજનીલે કહેલ માસાદસ પસીની કથા
 જાંબુકાંઠાને કહેલ તણુમિત્રની કથા
 જયશીલે કહેલ નાગશીની કથા
 જાંબુકાંઠાને કહેલ લલિતાંગની કથા
 જાંબુકાંઠાને ને પ્રભવે શીવેલ શીખા.

સર્ગ ૪ થો.

સુધમાંસ્વનીગું ચપાપુરી પધાગુઃ
 કુણિશ્વરાજગું વાંદવાઃ ક્ષાણગુઃ
 જાંબુસ્વામીને કેવલગણ ને નિર્વાણ.

સર્ગ ૫ થો.

૨ શાલ્યંજલનો અધિકાર.
 શાલ્યંજલે પ્રભવસ્વ.મી પામે શીવેલ શીખા
 પ્રભવસ્વ મીને. સ્વર્ગવ.સ
 મણકુ ગુણ. ૧
 મણકે ત.વેલ ૧.૪ ને ૧૭ સ્વર્ગ. ૧.૧૧
 શરૂ નાશુ.ને ૫૬ ના. ૧. ૨ ૫-૧ જેનુ સ્વર્ગ

સર્ગ ૬ થો.

૩ શરૂ. જા.નુ.ને ૧૫૩ ના
 ૪ જા.નુ.નુ.ને ૧૫૩ ના
 ૫ જા.નુ.ને ૧૫૩ ના
 ૬ જા.નુ.ને ૧૫૩ ના

૬
 ૧૦૨
 ૧૦૩
 ૧૦૪

સર્ગ ૭ મો.

કપિલપુત્ર કષ્પકનું વૃત્તાંત.	૧૪૬
તેનું નંદરાજના મંત્રી થવું.	૧૪૬

સર્ગ ૮ મો.

નવમો નંદરાજ ને શકટાલ મંત્રી.	૧૬૦
વરૂચિનું વૃત્તાંત, શકટાલનું સ્વર્ગગમન.	૧૬૧
સ્થૂલભદ્રે લીધેલ દીક્ષા, શ્રીયકનું મંત્રી થવું.	૧૬૬
સ્થૂલભદ્રનું કોરવાને ત્યાં ચામાસું.	૧૬૬
ત્રિહંગુકાવામીનું કોરવાને ત્યાં ચામાસું કરવા જવું.	૧૭૦
ત્રિહંગુકાવામીમુનિનું પડવું ને સ્થિર થવું.	૧૭૨
એક રણિક ને કોરવાનો સમાગમ.	૧૭૨
પ સંભૂતિવિજયનું સ્વર્ગગમન.	૧૭૨
આશુક્ય ને ચંદ્રગુપ્તનું વૃત્તાંત.	૧૭૪
ખિંદુસાર ને મુખધુ મંત્રીનું વૃત્તાંત.	૧૬૨

સર્ગ ૯ મો.

અરોહશ્રી-કુણાલ ને સંપ્રતિ રાજ.	૧૬૪
ભદ્રબાહુસ્વામી ને શ્રીસંધ.	૧૬૮
શ્રીયકનો સ્વર્ગવાસ.	૨૦૦
ભદ્રબાહુનું સ્વર્ગગમન.	૨૦૨

સર્ગ ૧૦ મો.

સ્થૂલભદ્ર ને ધનદેવ.	૨૦૩
૬ સ્થૂલભદ્રનું સ્વર્ગગમન.	૨૦૫

સર્ગ ૧૧ મો.

૭-૮ આયમહાગિરિ ને આયમહાસ્તી.	૨૦૬
આયમહાસ્તી ને સંપ્રતિરાજનો મેળાપ.	૨૦૮
સંપ્રતિરાજએ કરેલ ધર્મકાર્યો.	૨૧૧
સંપ્રતિરાજએ કરાવેલો અનાયદેશમાં મુનિવિહાર	૨૧૨
આયમહાગિરિ ને સંપ્રતિરાજનું સ્વર્ગગમન.	૨૧૫
અવંતિમુકુમાળનું વૃત્તાંત.	૨૧૫
આયમહાસ્તીનું સ્વર્ગગમન.	૨૧૮

સર્ગ ૧૨ મો.

૬-૧૦ ધનગિરિ ને વચ્ચવામીનું વૃત્તાંત.
આચંસમિત ને એક તાપસ.
વચ્ચુમાર માટે રાજસભામા ન્યાય.
વચ્ચુમારે આચંસિંહમિતિ પાસે લીધેલ દીક્ષા.
વચ્ચવામીનો વિદાર ને પૂર્વાવ્યાસ.
સિંહગિરિઆચાર્યનું સ્વર્ગગમન.
વચ્ચવામીને રૂઢિભણી.
રૂઢિભણીએ લીધેલ દીક્ષા.
વચ્ચવામીના પ્રજાવનું વર્ણન.

૨૧૦

૨૨૫

૨૨૬

૨૨૬

૨૨૬

૨૩૬

૨૩૭

૨૪૧

૨૪૧

સર્ગ ૧૩ મો.

૧૧-૧૨ આચંસિત ને રૂઢગુરસિત
આચંસિતનો વિષમ્બસ
તાસલોપુત્રાચાર્ય પાસે તેમજ લીધેલ
દીક્ષા ને કરેલ પૂર્વાવ્યાસ
વચ્ચુનિ પાસે અબધસ કન્વ જતા
અચ્ચુમાચાર્યનો નેરુપ
વચ્ચુનિ પાસે કરેલ પૂર્વાવ્યાસ
વચ્ચુનાની ન્યાયે તે આચંસિતનું
આચંસિતના મધ્ય પાસે તે આચંસિત
નાની વિષમ્બસને આચંસિત
નાની પાસે તે આચંસિતના વહન
ને વચ્ચવામી

૨૪૮

૨૪૮

૨૫૩

૨૫૪

૨૫૫

૨૫૫

૨૫૫

૫૨૧ની નમામિ

શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ

ભાષાંતર.

सर्ग १ दो.

માદિક લક્ષ્મીવાગ્. અનિશ્ચયિક અજ્ઞાન લક્ષ્મીએ
સંહિત અને મહાન ૪ મોક્ષ) ૨૦૦

મહિન અને મહાન (મોશ) ડી મોવિંગ માસ
થી મહાવીર

34- श्री महावीर 341 अष्टावक्रा 342

महाराष्ट्र

आशीः

...the ... of ...

... ..

... ..

...and the ...

[illegible]

100

... ..

રૂપ મગધ નામે દેશ છે. તેમાં ગોહો ગામની જેવા છે, ગામ-
 ઠાઓ પુરની જેવાં છે અને પુરો અફભુત લક્ષ્મીએ કરીને વિદ્યા-
 ધરના પુરો જેવાં છે. તે દેશમાં એકજવાર વાવેલાં ધાન્યો ખેડુ-
 તોએ લણ્યા છતાં પણ ધરોની જેમ વારંવાર ઉગે છે. તે દેશમાં
 લોકો જાણે કે સુખમાં કાળમાં ઉત્પન્ન થયા હોય તેવા વ્યાધિ રહિત,
 ભય રહિત, સંતોષી અને મૂર્ખ આયુષ્યવાળા વસે છે. તેમાં રહેલી
 ગાયો કામધેનુની જેમ નિરંતર દ્વધને ઝરતી, કુંડાની જેવડા મોટા
 ઉધસવાળી, મુન્નતા અને રાત્રિ દિવસ ધિછા પ્રમાણે દોવા દે
 તેવી હતી. ધર્મનાજ એક સ્થાનરૂપ તે દેશમાં સર્વત્ર રસાળ
 પૃથ્વી હતી, અવસરે વરસાદ વરસતો હતો અને સર્વ લોક ધર્મ-
 કર્મમાં તત્પર હતા. તે દેશમાં દક્ષિણ ભરંતાધના સર્વસ્વની નિ-
 ધાનભૂમિ જેવું અને લક્ષ્મીને કીડા કરવાનાં ગૃહરૂપ રાજગૃહી
 નામનું નગર છે. તેમાં ચૈત્યો ઉપર રહેલા મુવર્ણના ધ્વજ અને
 કળશના કિરણો જાણે કે વર્ષાઋતુમાં આવીને બેઠેલા મેઘો વીજ-
 ળીઓ સહિત હોય તેવા ચોભે છે. ત્યાં ચંદ્રકાંત મણિના વાસ-
 ગૃહમાં રાત્રીએ પ્રતિબિંબીત થયેલો ચંદ્ર જાણે કે સ્તુરીથી ભરેલો
 રૂપાનો યાજ હોય તેવો ચોભે છે. તે નગરની ફરતો સુંદર આ-
 કારવાળો મુવર્ણનો પ્રાકાર જાણે કે દેવોએ જિનેશ્વરના સમવ-
 સરણમાંથી લાવીને મૂક્યો હોય તેવો ચોભે છે. તે નગરમાં રહેલી
 વાયોનું જળ બન્ને બાજુથી મળના પગથીઆઓના કિરણોવડે
 જાણે તેના ઉપર પૂજ્યાંધ્યો હોય તેવો ચોભે છે. એકછત્ર સામ્રા-
 જ્યને ધારણ કરનાર જિનધર્મવાળા તે નગરમાં હવેલીઓને વિષે
 રહેલી બાળાઓ કીડાગુકોને પણ નિરંતર અરિહંતની સ્તુતિઓ
 બજાવે છે. તે નગરમાં રાત્રિને સમયે ઉંચા જિનચૈત્યોના શિખ-
 રને સ્પર્શ કરનારા નક્ષત્રો મુવર્ણકળશની જેવા ચોભે છે. ત્યાં
 રહેલો પ્રાકાર રૂપાનો અને મુવર્ણના કાંગરાઓવડે ચંદ્ર અને
 સૂર્યનાં બિંબોવડે માનુષોત્તર પર્વતની જેવો ચોભે છે. તે નગ-
 રમાં વાસગૃહને વિષે બળતા ધૂપના મુગધથી વાસિત થયેલો પવન

આકાશમાં ચાલતી વિદ્યાધરીઓના શરીરને લાગવાથી પ્રિયની જેમ તેમના હૃદયને માટે થતો હતો. તે નગરમાં ચતુર નાયકની જેમ પોતાના ગુણોવટે પૃથ્વીને તથા લક્ષ્મીને વશ કરનાર તથા યશની એણિને વિસ્તારનાર એણિકે નામે રાજ રાજ્ય કરતો હતો. તેનાં હૃદયમાં સમકિતરૂપી રત્નનો પ્રકાશ પ્રસરતો હતો, તેથી તેમાં મિથ્યાત્વરૂપી અધેકારનો જરા પણ અવકાશ નહોતો. કલ્પથી પીવાય એવી નવિન મુખા^૧ હોય તેવી, દેહોને હૃદય આપતી તે રાજની કીર્તિ મુખમાં સમામાં અપ્સરાઓથી ગવાતી હતી. કેંદ્ર-સ્થાનમાં રહેલા (પડેલા) દુષ્ટ અહની જેમ તે રાજ જે શત્રુઓની ઉપર પ્રતિકૂળ થતો હતો તે શત્રુઓ ચોતરફથી અનર્થનેજ પામતા હતા. અખંડ આજ્ઞાવાળા ઈંદ્રની જેવા તે રાજને વિષે એકચંદ્રવાળા આકાશની જેમ પૃથ્વી એકજ છત્રવાળી હતી. સામુદ્રિક લશ્કોની જેમ તેનામાં ઔદાચ^૨, ધૈય^૩, ગાંભીર્ય^૪ અને શોય^૫ વિગેરે ગુણો જન્મથીજ પ્રાપ્ત થયેલા હતા. પૃથ્વીને એક છત્રવાળી કરનાં તે મહા બળવાનની આજ્ઞા ઈંદ્રના વચ્ચે જેમ કોઈએ ખંડિત કરી નહોતી.

એકદા તે રાજગૃહી નગરીની બહાર ગુણુશિલ નામના ચૈત્યમાં મુર અને અમુરના પરિવાર સહિત શ્રીમહાવીર સ્વામી સમવસયો. તે વખતે તે સ્થાને દેવોએ રૂપ્ય, મુવલ્^૬ અને મણિમય ત્રણ પ્રાકારવડે વિમૂષિત સમવસરલુ રચ્યું, તેની મધ્યમાં વ્યંતર દેવોએ અશોક વૃક્ષ રચ્યું, તે વૃક્ષ વાસુએ હલાવેલા પાંદડાંવડે^૭ બહો ભવ્ય પ્રાણીઓને બોલાવતો હોય તેવો શોભતો હતો. તે સમવસરલુમાં પુરૂષના રૂપવાળા બહો સાક્ષાત્ મેરૂપવંત હોય તેવા એક મુવલ્^૮ની કાંનિવાળા પ્રભુએ પૂર્વ દિશાનાદારથી પ્રવેશ કર્યો અને અશોક વૃક્ષની નીચે દેવચ્છંદા ઉપર સ્વામીએ વિધિ પ્રમાણે નમો તીર્થસ્સ કહીને રાજહંસ કમળને શોભાવે તેમ સિંહાસનને શોભાવ્યું. તે સમવસરલુમાં ચાર પ્રકારનો સંઘ^૯ આવીને શોભ્ય સ્થાને બેઠો, એટલે સ્વામીએ પણ અમૃતની વૃદ્ધિતુલ્ય ધર્મદેશના પ્રારંભી. તે વખતે તે સ્થાનમાં રહેનારા લોકોએ તરતજ મૃગની

૧ અમૃત. ૨ પાંદડાંરૂપી હાથવડે. ૩ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક ને શ્રાવિકા

જેમ કૂદતા કૂદતા શ્રેણિક રાત્રની પામે જ્યાં તેને સ્વામી સમવ-
સર્પોની વધામળી આપી. પ્રભુના આગમનના વૃત્તાંતરૂપી અમૃતનું
પાન કરતા રાત્રનું શરીર એકદમ હાંવડે કણસના કૃષ્ણની જેવું
રોમાંચિત થયું. તરતજ તે મગધદેશના રાત્ર શ્રેણિકે સિંહાસન
તથા પાદુકાનો ત્યાગકરી સ્વામીને હૃદયમાં સ્થાપન કરી પૃથ્વી-
તળ ગુપ્તી મસ્તક નમાવી નમન કર્યું. પછી સ્વામીના આગમનના
સમાચાર કહેનારા તે પુરુષોને રાત્રએ ઇનામમાં અનૂભવી કરવાના
કારણમૂળ પુષ્કળ મુલ્યું આપ્યું. ત્યાર પછી રાત્રએ ગિનવંદન
માટે જતાં પહેરવાને લાયક, ઉંડા સહિત અને બલે ક્ષીરસાગ-
રના તરંગોવડે વણ્યાં હોય તેવાં ઉત્તમ જો વસ્ત્રો ધારણ કર્યા,
અને મુગટ વિગેરે ધણાં રત્નોનાં આભરણોએ કરીને અત્યંત યથેચ્છા
તે રાત્રગૃહીનો ઈશ્વર કંઈપણની જેવો શોભવા લાગ્યો. તરતજ રા-
ત્રની આજ્ઞાથી જાણે હસ્તીના બંધુઓ હોય તેવા હસ્તીઓ અને
અશ્વો વિગેરે વાહનો સજ્જ થઈને રાત્રદ્વારમા હાજર થયાં. પછી
તે તેજસ્વીઓમાં શ્રેષ્ઠ શ્રેણિકરાત્ર કંઠપાણના કારણમૂળ ભદ્રજાતિના
હસ્તી ઉપર ઉઠવાચળપવત ઉપર સૂર્યની જેમ આરૂઢ થયો. તે
હસ્તીની ફરતા બીજા અનેક હસ્તીઓ ફરી વળ્યાકે જેઓના કુલ-
સ્થળો નવા સિંદૂરવડે રંગેલા હોવાથી તેઓ સધ્યાકાળના વાહનો
જેવાં શોભતાં હતાં. પછી હસ્તીઓના ઘંટાના મગ્ધવડે ચાતરફ
આકાશને પૂરી દેતો પૃથ્વીપતિ ઉત્સુકતા સહિત તીર્થકર્તે વાહવા
માટે આવ્યો. મજેંદ્રાનો મજાના, અશ્વોના હેવાન્વ અને રથોના
ચીત્કાર શબ્દો આકાશતળમા એકત્ર થવાથી આકાશનો ગુણ જે
શબ્દ કહેવાય છે તે સાથેક થયો.

માર્ગે આવતા રાત્રના અગ્ર સૈન્યના જે સ્વારોએ એકાગ્ર
મનવાળા એક મુનિને જોયા. તે મુનિ એક મૂળવાળા વૃક્ષની જેમ
એક પગે ઉભા રહ્યા હતા, જાણે કે સિદ્ધિશ્રેત્રનું આકર્ષણ કરતા
હોય તેમ તેમણે પોતાના બન્ને હાથ ઉંચા રાખ્યા હતા, આઠ-
શંની જેમ સૂર્યના બિંબ ઉપર તેણે પોતાના નેત્રોને નિશ્ચળપણે
સ્થાપન કર્યો હતા, સૂર્યના તાપથી જાણે શરીર ઉપર રહેતક (દાંડલા)

તમાઓને નવી નવી જાતના નિમ્મલ કરવાવડે શિક્ષા કરત. અન્યારે મારા પુત્રનો પરાભવ મારા કળંગોચર થયો તો હવે મારા આ જીવિતનું અને મહાત્મપનું પણ શું ફળ ? ” આ પ્રભાભે વિચારતાં તે રાજર્ષિ અધિક અધિક દુષ્ટ ધ્યાનપર આરૂઢ થયા, અને ક્રોધરૂપી પિશાચના આવેશથી તે પાતાનું ચારિત્ર વીમરી ગયા. સિંહાવલોકનના ન્યાયથી તે પ્રથમના પાતાના ક્ષત્રિય તેજવડે વ્યાપ થયા અને પુત્રનો દેવ કરનારા તે મંત્રીઓ જાણે પાતાની સામે ઉભા હોય તેમ તેણે જોયા, તેથી પ્રથમનીજ જેમ સંશ્રામરૂપી રંગમંડપના એક સૂત્રધાર સમાન તે મુનિ મનવડેજ ખર્જધારાથી સૂરજની જેમ તેમના કકડ કરવા લાગ્યા. ક્રોધથી અધ થયેલા તે રાજર્ષિએ મનવડે કરીનેજ તે મંત્રીઓનું હેઠન, બેઠન અને બીજું પણ ભયંકર અનિષ્ટ શું શું ન કર્યું ? અર્થાત્ જે જે બન્યું તે સર્વ કર્યું.

એટલામાં જિનધર્મરૂપી વૃક્ષના પત્તી નમાન રાજગૃહસ્થર શ્રેણિકરાજ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે મુનિને ધ્યાનસ્થ જોઈ હસ્તીપરથી નીચે ઉતર્યા, અને પૃથ્વીની રજવડે પાતાના ભાગસ્થગર્ભાં તિલક કરતા સતા તેને નમસ્કાર કયો. કેવા હાથ રાખી એક પગે ઉભા રહી આત્મપના લેતા તે મુનિને જોઈ તે શ્રેષ્ઠ રાજ્ય મહુજ આનંદ પામ્યા અને અંતઃકરણથી તેમની અન્યત્ર અનુભાદના કરવા લાગ્યા. પછી તે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિના અદ્ભુત તપનું સામર્થ્ય ચિંતવતા શ્રેણિકરાજ જગદ્ગુરૂ જિનેશ્વરની પાસે આવ્યા અને પાંચે અંગે પૃથ્વીનો સ્પર્શ કરવાપૂર્વક પ્રભુને પ્રજામ કરી તે શ્રેષ્ઠ રાજ્ય કમળના કોશની જેમ બે હાથ જોડી યોગ્ય સ્થાને બેઠા.

પછી યોગ્ય સમયે તે રાજશિરોમણિએ જગન્નાથને નમસ્કાર કરી મુખ પાસે વચ્ચનો છેડો રાખી પૂછ્યું કે—“ હે સ્વામી ! જે વખતે મેં પ્રસન્નચંદ્રમુનિને ધ્યાનમાં રહેલા જોયા હતા તે વખતેજ કહિ તે કાળ કરે તો કઈ ગતિ પામે ? ” સ્વામીએ જવાબ આપ્યો કે—“ હે રાજન ! તે સમયે જો તેણે કાળ કયો હોત તો તે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ સાતમી નરકે જાત. ” તે સાંભળી જશુ બુદ્ધિવાળા

વિચારતાં તેનો મોહરૂપી દુર્દિન નહ યયો અને ફરીથી દેહીપ્યમાન વિવેકરૂપી સૂર્ય પ્રગટ થયો. પછી જાણે કે અમે તેની પાસેજ રહ્યા હોઈએ તેમ ભક્તિથી અમને વંદન કરી તે દુષ્ટ ધ્યાનની આલોચના તથા પ્રતિક્રમણા કરી પ્રશસ્ત ધ્યાનને પામ્યા છે. તે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિએ દુધ્યાનરૂપી અરણ્યમાં ઉત્પન્ન થયેલા કંઈરૂપી ધાસને શુભધ્યાનરૂપી અન્નિવડે એકદમ બાળી નાખ્યું છે.”

આ પ્રમાણે તે રાજર્ષિના ગુગુધી ચરિત્રવડે વાસિત થયેલા ધર્મવીર શ્રેણિકરાજ્યએ શ્રીમહાવીરસ્વામીને વિશ્વસિ કરી કે-“હિ ભગવન્ ! તે પ્રસન્નચંદ્ર રાજએ બાળકપુત્રને રાજ્યપર સ્થાપન કરી દીશા મહણ કરી તેનું શું કારણ ?” ત્યારે ભગવાન બોલ્યા કે-

હે રાજન્ ! પોતાનપુર નામના નગરમાં મોખ્યતાવડે ચંદ્ર-સમાન સોમચંદ્ર નામે રાજા હતો. તેને ધારિણી નામની પત્ની હતી. તે ધર્મને ધારણ કરનારી, શીજરૂપી અક્ષકારવાળી અને વિવેકરૂપી જળની વાવ સમાન હતી. એકદા મવાક્ષમા બેઠેલા પતિના કેશસમૂહને તે રાણી પોતાના હસ્તક્રમણે કરીને માફ કરતી હતી-એળગતી હતી, તે વખતે ધાગિણીએ રાજાના મસ્તકપર જાણે કે જનવસ્થાએ પોતાને નિવાન કરવાનું મ્યાન નિર્દિન કયું હોય એવો એક પગી (સ્વેત વાળ) જોયો. તે જોઈ તેણીએ રાજાને કહ્યું કે-“હે સ્વામી ! આ ફત આપો.” તે નાબળી રાજાએ નવ દિશાઓમાં જોઈને કહ્યું કે-“તે કેમ મને દેખાતો નથી ?” ત્યારે રાણીએ રાજાના મસ્તકનો પગી તોમના હાથમાં આપીને કહ્યું કે ‘હે પ્રાણેશ ! ધર્મ-રાજનું દત્તપત્ત કરનાર આ કેશરાજ’ પ્રશસ્ત છે. ’ સુચાવસ્થાનો નાશ કરનાર અને જાણે ત્રીજી વયનું રાજા હોય તેવા તે મસ્તકના પગીને જોઈ રાજા મનમાં અન્યત્ર દુઃખી થયો. ત્યારે ધારિણી બોલી કે-“હે દેવ ! શું વૃદ્ધાવસ્થા આવવાથી તમે સત્ત્વ પામો છો ? જે એક પગી માત્રને જોઈને તમે આ પ્રમાણે મનમાં ખેદયુક્ત થતા હો તો હું પડકારી ઘોષણા કરાવીને સર્વ લોકોને નિવેદ્ય કરીશ કે જેથી દોષ પણ તમારા વૃદ્ધપણની વાતનો પ્રકાશ કરશે નહિ.”

૧ સર્વ કેશોમા રાજા જોયો-ધાગે પગી.

રાજા બોલ્યો કે—“હિ હવિતેશ્વરી ! હું પગી જોવાંથી લક્ષ્મણ પામતો નથી; પરંતુ મારા મનમાં એક યવાનું કારણ એ છે કે—અમારા પૂર્વજો પગી જોયા પહેલાંજ ચારિત્ર ગ્રહણ કરેલું હતું અને હું તો હે પ્રિયે ! પગી આવ્યા છતાં પણ વિષયમાંજ આસક્ત રહ્યો છું. તેમ છતાં પણ હું હવે જલદી ચારિત્ર ગ્રહણ કરીશ; પરંતુ પુત્ર હજી દુઃખમુખ (બાળક) છે, તેની ઉપર રાજ્યનો આરોપ કેમ થાય ? અથવા તો મને મત લેવાની ઈચ્છા થઈ છે તો હવે મારે રાજ્યવટે કે પુત્રવટે શું પ્રયોજન છે ? (તેનું જે યવાનું હોય તે માલો) માટે હે છુદિયાગી ! હું તો મન ગ્રહણ કરીશ, અને તું તારા પુત્રને વૃદ્ધિ પમાડશે.” તે સાંજગી ધારિણી બોલી કે—“હિ નાથ ! હું તમારા વિના રહીશ નહીં. ગમે તેવા સમયમાં પણ સ્ત્રીઓ પતિના માર્ગનેજ અનુસરનારી હોય છે. તેથી બાળક પુત્રને વિષે પણ તમે રાજ્ય સ્થાપન કરો અને હું શરીરની છાયાની જેમ વનમાં પણ તમારી પાસે રહીને તમારી સેવા કરીશ, બાલ્યાવસ્થાવાગે પણ આપણે પુત્ર અરણ્યમાં ઉત્પત્ત થયેલા વૃક્ષની જેમ પોતાના કર્મવટેજ વૃદ્ધિ પામે, મારે તેનું શું પ્રયોજન છે ?” તે સાંજગી સોમચંદ્રરાજ પુત્રને રાજ્ય અર્પણ કરી રાણી અને ધાત્રી સહિત દિગ્પ્રેષિત બલિના તાપસ થયા. તેણે ઘણા કાગધી શૂન્ય થયેલા કોઈ આશ્રમનો આશ્રય લ્યો, અને સૂકાં પાંદડાં વિગેરેનું બોજન કરી દુષ્કર તપ કરવા લાગ્યો. તેણે પલાશ વૃક્ષનાં પાંદડાં લાવી તેનાવટે મૂકે તથા મુઝાફરોને શીતળ છાયારૂપી અમૃતની પરજ સમાન એક મદી (જુપડી) બનાવી. પત્નીના પ્રેમરૂપી તંતુથી બંધાયેલો તે સોમચંદ્ર અત્યંત સ્વાદિષ્ટ જળ અને વનસ્પતિના ફળો તેને લાવી આપતા હતા. તેમજ પતિ ઉપર અત્યંત બલિ-જાલી તે ધારિણી ત્યાં પણ પતિને માટે કોમળ તૃણની શય્યા કરી આપતી હતી. ઈશુદના પાકા ફળો લાવી તેને પીછીને દિવસે તે-માંથી તેલ કાઢતી હતી અને રાત્રીએ તેના રીવા દરતી હતી. પતિના મુખને માટે અરુચના આદ્ર છાણવટે આશ્રમના આશ્રણને હાંપતી હતી અને વારંવાર તેને વાગીને સાફ કરતી હતી.

આશ્રમમાં રહેતા એવા તે દંપતી મૃગના બાળકોને લઈ લઈ-
વતા હતા અને તપના કદને બાળતા પણ નહોતા. એ પ્રમાણે તે
દંપતીએ કેટલોક કાળ નિર્ગમન કર્યો, તેવામાં અતોપરથી અમ-
તને ધારણ કરનારી ધારિણીને પ્રથમ રોગન્યમાં હતું ત્યારે રહેલો
ગર્ભ તેણીને વ્યથા ઉત્પન્ન કર્યો વિનાજ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. સ-
મય પૂર્ણ થયે ધારિણીએ સંપૂર્ણ લક્ષણવાળા પુત્રને પ્રસન્ન્યો. તે
પુત્ર તેલ પૂર્યો વિનાના લીપકની જેમ પોતાની કાંનિવડે સૂતિકા
મૃદની અંદર સર્વત્ર પ્રકાશ કરતો હતો. પછી તેને આશ્રમને વિષે
‘વચ્ચલોજ હોવાથી વચ્ચલોવડેજ વૃદ્ધિયો. તેના પિતાએ તે કાં-
ણથી તેનું વચ્ચલચીરી નામ પ્રાપ્ત્યું. થોડા વખતમાંજ ધારિણી સૂ-
તિકા રોગથી મરણ પામી, એટલે તે પુત્ર નિરક્ષર (અણજ) પુત્ર-
પની જેમ અટ્ટમાતૃક થયો. તે બાળકને સામચંદ્ર વારંવાર
અરણ્યની લેંશનું દૂધ પાતા હતા અને એક ધાત્રીને ઉછેરવા
આપ્યો હતો. કેટલેક કાળે તે ધાત્રી પણ રૂવયોગે જઈ ધારિણીની
પાછળ જવા ઇચ્છતી હોય તેમ મરણ પામી, તેથી સામચંદ્ર તે
બાળકને પોતેજ લેંશનું દૂધ પાઈને ઉછેરવા લાગ્યા અને તે ગમન
કરે, બેસે, સુવે કે કાઈ ક્રિયા કરે તે બધો વખત તેને પોતાની
પાસેજ રાખવા લાગ્યા. તે બાળક અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામી પગે ચા-
લવા શક્તિમાન થયો એટલે વનમાં રહેલા મૃગના બાળકો સાથે
ધળામાં ફીટા કરવા લાગ્યો. તપસ્વી સામચંદ્ર પોતેજ આંજીલા લાક-
ડાવ અને પોતે આંજીલા નીવાર ધાન્યવડે પોતેજ રસાઈ કરીને તે
બાળકને જમાડતા હતા. વનના ધાન્યવડે અને વનના ફળોવડે તે
બાળકને પાણી પાણીને સામચંદ્ર દુષ્કર તપમાં પોતાનો મહાયજ્ઞ
કર્યો પછી તે વચ્ચલચીરી પણ સુવાવન્યા પામીને સર્વ કાર્યમાં
સમર્થ અને પિતાની મેવા કરવામાં પ્રવીણ થયો. એટલે તે હંમેશાં
ફળ વિગેરે લાવીને પિતાને આપવા લાગ્યો અને પિતાના શરીરને
આપવા યોગવાવડે કરીને તેમની સેવા કરતા લાગ્યો. ‘સેવાજ સુવૃ-

૧ છાલના વસ્ત્રો ૨ જેણે માતૃકા એટલે સ્વરાદિકે અક્ષર નથી
જોયા તે. પુત્રના પક્ષમાં જેણે માતા નથી જોઈ તે.

મમેતા પ્રાણીની જેમ તેને માગ પિતા પામેથી નગરમાં લાવેા ને દુઃખ રાખે છે. પરંતુ તે બે માગ રાજ્યનો નિભાગી ન થાય તેા અને રાજ્યને વિષે પણ ગુણ નથી. પણ કુણ છે.”

આ પ્રમાણે બાળના વનવાગના કષ્ટને અંગે શોક કરતા રાજ્યને મનુરાખથી શોખની વેગવાઓને આજ્ઞા આપી કે—“તમારે મુનિના જેવે વનમાં જઈ શરીરના સ્પર્શનું નવા નવા કોમળ શબ્દોનું અને મનોહર માકરના કુળોનું મારા નાના બાળને જેમ પમાડી રીધ અહીં લઈ આવેતા.” આ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞા મળાથી તરકાળ લાવવાના વેગને ખાસતું કરીને તે વેગવાઓ સોમચંદ્રે આશ્રય કરેલા આશ્રમસ્થાનમાં આવી. ત્યાં જિજ્ઞાસિક કુળો લઈને આવતા નવકલ્પના વજ્રવાળા તે ઋષિપુત્રને વેગવાઓએ જોયો. મુનિના વેગવાળી તેઓને જોઈ સરળ બુદ્ધિવાળા તેણે તેઓને પ્રત્યામ કયાં અને પૂછ્યું કે—“હં મુનિઓ ! તમે કોણ છો ? અને તમારો આશ્રમ કયાં છે ?” તેઓ બોલી કે—“અમે પોતાન આશ્રમના સંદેશથી જાણિઓ છીએ અને તમારા અનિયમિત આવ્યા છીએ, તમે અમારું શું આનિધ્ય કર્યો ?” તે બોલ્યો “હં મહર્ષિઓ ! આ પાકાં અને મધુર કુળો હું વનમાંથી લાવ્યો છું, તે તમે ખાઓ.” તેઓ બોલી—“અમારા આશ્રમમાં આવા નિરમ કુળોને કોઈ નિરમ માણસ પણ ખાતો નથી, અમારા આશ્રમના ટૂંકાના કુળનો વાનકી તમે જુઓ.” એમ કહી તેઓ એક ટૂંકાની નીચે બેઠી અને તેને પણ બેસાડ્યો પછી હૃદયમાં પ્રયામની સફળતાને માનતી તેઓએ તેને સાકરના કુળો (મોઢકો) ખવરાવ્યા. તેના સ્વાદથી તે પણ તરકાળ જિજ્ઞાસિક કુળો ઉપર ઉદ્દેગવાળો થયો. એક સ્થાનમાં રહેલા તેને તેઓએ પોતાના શરીરનો સ્પર્શ કરાવ્યો અને પુછ સ્તનરૂપી કળશવાળા પોતાના વક્ત્રસ્ય ઉપર તેનો હાથ મૂક્યો. તેના સ્પર્શને આનંદ અનુભવીને તે બોલ્યો કે—“હં મહર્ષિઓ ! તમારું આ શરીર આટલું બધું કોમળ કેમ છે ? અને તમારા વક્ત્રસ્ય ઉપર આ બે સ્થળો ઉંચા કેમ છે ?” ત્યારે તેઓ પોતાના કોમળ હસ્ત-

વાગી વાણી કેમ છે ? ” રશી બોલ્યો—“આ અતિ મુશ્કેલ છે, અને સીતલિતામનમાં રહે છે. એટલે જી પુરુષના ભેદને પણ તે જાણતી નથી. તેથી તને પણ તે પુરુષ જ એવો છે.” પછી ચાતુકથી હંઠાતા અશ્વીને જોઈ વસ્ત્રલક્ષીરીએ રશીને કહ્યું કે—“હે તાત ! આ મૃગોને રથમાં જોડીને કેમ હાંકેલ-છોડે આંત્રું કાપું કરવું મુનિને યોગ્ય નથી.” તે સાંભળી રશીએ હસીને વસ્ત્રલક્ષીરીને કહ્યું કે—“હે મુનિકુમારની આ મૃગોનું આજ કાલું છે, તેને મારવામાં કાંઈ દોષ નથી.” પછી તે રશીએ વસ્ત્રલક્ષીરીને સ્વાદિષ્ટ મોઢકો આપ્યા, તે ખાઈ તેના સ્વાદમાં મગ્ન થયેલા તે બોલ્યો કે—“પોતાના અમનિવાસી મદ્યિઓએ મને મહેલાં પણ આપ્યાં ફળો આપ્યાં હતાં અને તેં મેં આપ્યાં હતાં.” તે મોઢકની આસ્વાદથી જ પાનનપુર જવાને તે ઉત્તુક થયો હતો અને કમાયલા તથા લૂખા બિરુવ, આમળા વિગેરે ફળો ઉપર તે હેઠેજે લાવ્યાં હતાં.

આમ માં તે રશીને એક જગવાન ચોરની સાથે યુદ્ધ થયું, તેમાં ને રશીએ ગાઢ પ્રદારથી તેણીને હણ્યો તે વખતે તે ચોરે બોલ્યો કે—“શત્રુનો પ્રદાર પણ વખાણવા કાયક છે કે જેથી તે પ્રદાર કરીને મને જીતી લીધો છે તેથી હું મનુષ્ય ! હું તારા પદ પ્રનત થયો.” આટલે અહીં માત્ર થયું થયું છે તે નું પ્રદર્શન કરી પછી તે વસ્ત્રલક્ષી, નેની શી અને વસ્ત્રલક્ષીરીએ થઈને તે થન વચના નાખ્યું “અનુકંમે આલના તેથી પાનનપુર પહોંચે, નહીં નહીં વસ્ત્રલક્ષીરીને કહ્યું કે—“તું જે પાનનાશ્રમને કહ્યું છે તેજ આ આશ્રમ છે.” કોમ કરી ને રશીએ માર્ગમાં બિરુવ ચપલા ૧ નાપનકુમારને કાઢક થન આપ્યું, અને હસતા હસતા કહ્યું—“આ આશ્રમમા થન વિના રહેવાનું રથાન મારે નહીં તેથી નહીં આશ્રમને મારે કાઢને બાણ તરીકે આ થન આપવું.”

પછી તે એક મુનિકુમાર નગરમાં ગીરી ગીરી હવેલીએ જોતો “અહીં કાંડ ? કે અંદાં જોડ ?” એમ નકવિનક કરતો આખાં નગરમાં ભ્રમ્યો. મુશ્કેલ બુદ્ધિવાળો તે પુરુષને તથા સીએને

પોતાની એક કન્યા સાથે તેનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું. તેનું પાણિ-
'ગ્રહણ' કરતી વખતે તે કન્યા જાણે મૂર્તિમાન ગૃહસ્થાશ્રમની લક્ષ્મી
હોય તેવી શોભવા લાગી. પછી સર્વ વેશ્યાઓ એકઠી થઈ તે વધુ-
વરનાં ગીત ગાવા લાગી. તે જોઈ ઋષિદુભાસે વિચાર્યું કે—“આ
ઋષિઓ શું લણે છે ?” તે ગણિકાએ માંગણિક વાજિત્રો વગાડ-
વ્યાં, તે જોઈ ‘આ શું ?’ એમ વિચારી લંચબીત થઈ સોમચંદ્રના
પુત્રે પોતાના કાન ઢાંકી દીધા.

અહીં મુનિના વેધને ધારણ કરી જે વેશ્યાઓ કુમારને લાવવા
માટે વનમાં ગઈ હતી તેઓએ પાછાં આવી રાજાને વિનંતિ
કરી કે—“હે દેવ ! અમે તેવા તેવા પ્રકારે કરીને તે વનેચર કુમા-
રને લોભ પમાડ્યો અને અહીં આવવાનો સંકેત પણ તેણે અમારી
સાથે કર્યો. પરંતુ તેજ વખતે દૂરથી તેના પિતાને આવતા જોઈ
તેના શાપના ભયથી અમે સ્ત્રી જાતિસ્વભાવથી બીકણ હોવાને
લીધે નાશી આવી. હવે અમારા બતાવેલા લોભને વશ થયેલો
તે અમને શોધવા માટે ભમતો ભમતો એક વનથી બીજા વનમાં
જશે, પણ પિતાના આશ્રમમાં તો જશેજ નહીં.” તે સાંભળી
રાજા પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો કે—“ અહો ! મેં મૂખે આ શું
કયું ? એક તો પિતા અને પુત્રનો વિયોગ કરાવ્યો અને મને
મારા નાનો ભાઈ પ્રાપ્ત ન થયો. પિતાથી જૂદો પડેલો તે હવે શી
રીતે જીવશે ? કેમકે જળની બહાર રહેલ મત્સ્ય કેટલો કાળ જીવે ?”
આ પ્રમાણે દુઃખથી અત્યંત અરતિ પામેલો રાજા થોડા જળમાં
માછલાંની જેમ શય્યામાં તરફડવા લાગ્યો અને ગીત ગાન વાજિત્ર
સર્વત્ર બંધ કરાવ્યું. આ અવસરે તે વેશ્યાને ઘેર વાગતા વાજિ-
ત્રનો શબ્દ રાજાના કાનને અગ્રિય અતિથિ થયો. તેથી રાજા
બોલ્યો કે—“સર્વ નગર મારા દુઃખથી દુઃખી છે અને આ લોકો-
નાર મુખી કોણ છે કે જેની પાસે આવો વાજિત્રનો ધ્વનિ થાય
છે ? અથવા તો સર્વ દોષ મનુષ્ય પોતપોતાના સ્વાર્થમાંજ તત્પર
હોય છે. દારણકે આ મૃદંગનો ધ્વનિજ અત્યારે ઠાંધને હુધં આપે
છે અને મને મુદ્ગરના ઘા જેવો લાગે છે.” આવી રાજાની વાણીએ

પાણીની જેમ હોઠોના કણની પરખાવટે તે વેશ્યાના કાન-
 યાસને નત્તાળ પૂજું કરી રીધો. તેથી તે વેશ્યા તરતજ પ્રસ-
 રાજની પાને આવી અને એ હાથ ભેટી તેણે પૂછનાથી
 અને પ્રગલ્ભ વાણીવટે વિરમિ કરી કે—“હે દેવ ! અને
 કોઈ નિમિત્તિ કે કપું હતું કે નારે ધેર મુનિના વેશ્યાએ જે
 આપે તેને તું લાગી પુત્રી પરણાવજો તેથી આજે જન-
 મ કાંઈ પણ સંસારવ્યવહારને નહીં જાણે કોઈ એક
 વેશ્યાએ યુવાન મારે ધેર આવ્યો છે, તેને મેં મારી
 આપે પરણાવ્યો છે. હે દેવ ! તેના વિવાહના ઉત્સવમાં મારે
 ધીન વાદ વિગેરે થાય છે. આપ દુઃખી છો તે તું જાણતી
 છો, તેથી જો આ જાનનામાં મારો અપરાધ થયો હોય તો હમા
 તે સાંભળી રાજ્યે પૂર્વે તે કુમારને જોભાવે ભેળો હતો
 તુલોને તેને જોગખવા બેઠકયા. તેઓએ ત્યાં જઈને તેને
 બોલ્યો. એટલે તેઓએ રાજ્ય પાસે આવીને ‘તેજ કુમાર છે’
 જણાવ્યું. તે સાંભળી રાજ્ય પણ જાણે સારું સ્વપ્ન ભેળું હોય
 જન્યંત હવે પામ્યો. પછી રાજ્યે તે વસંતચીરીને તેની
 હિન હાથથી ઉપર ઘેસાડીને પંજાને ધેર તેણી મંગાવ્યો. પછી
 તે તેને અનુકરે સર્વે વ્યવહારમાં કુશળ જતાવ્યો. પરિત-
 પશુએને પણ રીખવે છે, તો પુરુષને રીખવે તેમજ મું
 હોઈ પછી તેને ગાંધ્યનો વિલામ આપી રાજ્ય કૃતાર્થ થયો
 તેને દેવ.ગના હોઈ રાજકન્યા. પણ પંજા.પી. જેના વાળિગ
 હિન તે તથા જે મુજરૂપી તમુકના જનમાં હસતી લખા
 પો તે વસંતચીરી. તે આંખોની લાંબી કીડા કરવા લા-
 વેશ્યા વસંતચીરીને અર્ચના મિત્ર પેહ. રથો દેવે જ
 મુજરૂપી જાડકાર.રિક પંજા. માટે નગરના જનને હતો.
 અને હોનું હોનું જે જે થતું દેવે હજી કપું હતું તેઓએ
 પંજાનું તે થતું જોગખો ઉપર હાથ કરી આંકક પુરુષને
 ન કરી. એટલે તરતજ અ.રકક પુરુષે તે રથને આપીને
 મ.પાં કપું થયા ત્યાં પેહ. રાજ્યના નાનકડાં જાડકાર

જેવી મધુર દૃષ્ટિવડે તેને જોયો. પછી તે વલ્કલચીરીએ રાજાને પોતાના માર્ગના ઉપકારી તરીકે તેને ઝોળખાવ્યો અને છોડી મૂકાવ્યો. ‘સત્પુરૂષો ઉપકારને ખાઈ જનારા (કૃતઘ્ન) હોતા નથી, કૃતજ્ઞજ્ઞ હોય છે.’

અહીં વલ્કલચીરીના ગયા પછી સોમચંદ્ર મુનિ પોતાના પુત્રને નહીં જોવાથી તેને શોધવા માટે સમગ્ર વનમાં નિરંતર નેવના જંગલો કચેક પૃથ્વીને સીંચતા બમવા લાગ્યા. કેટલેક દિવસે પ્રસન્નચંદ્ર રાજાએ મોકલેલા પુરૂષોએ તેના સમાચાર કહ્યા, તે માંભળી સોમચંદ્રનાં નેત્રો વિકરવર થયાં, પરંતુ પુત્રના વિયોગને લીધે ચિરકાળ મુખી અત્યંત રૂઝન કરવાને લીધે તેને દિવસે પણ રાત્રિને કરનારું અધપણું પ્રાપ્ત થયું, તેથી તેના સહચારી ધીમ તાપનો તે વૃદ્ધ તાપસને તપને છેડે કૃણાદિકવડે પારણું કરાવવા લાગ્યા.

બાર વર્ષ વીતી ગયાબાક એકઠા મધ્ય રાત્રિએ જાગૃત થયેલા પ્રસન્નચંદ્રના નાના બાઈએ વિચાર કર્યો કે-“હું મંદ બઃબ્રવાળો ઉપદ્ર થયો કે જન્મતાજ મારી માના મરણ પામી, ત્યારપછી અનુપમા વસ્ત્રના છતાં પણ મારા પિતાએ મારું બરણપાવણ કયું”, છતાં મેં અતિ દુઃખતાએ નિરંતર પિતાની કેડ ઉપર રડીને તેમને તપના કષ્ટ કળા પણ અધિક કષ્ટ ઉત્પન્ન કયું. જ્યારે સુવચનને પામી તેના પ્ર-સુપકાર કરવાને હું મમથં થયો ત્યારે દેવેનું દંડિયેનું વશ થવેલા હું પામી અહીં આવ્યો. મારા પિતાના નની ઉપર એટલા બધા ઉપકાર છે કે-એક જન્મ કરીને પણ હું તેના અનુભવી થઈ શકું તેમ નથી. તેમણે મદા કષ્ટ મદન કરીને પૂન જેવડાં મને દાસી જેવડાં બતાવ્યો છે.” આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે વડીલ અપુ (ગજ) પાને જઈને કહ્યું કે-“હે દેવ ! હું પિતાજીના ચગ્ગકમળના દર્શન કરવા માટે અત્યંત ઉન્મુદ થયો છું.” ગજાએ કહ્યું-“હે બાઈ ! આપણા બંનેના પિતા એકજ છે, તેથી તારી જેમ મને પણ તેમના ચરણના દર્શનની ઉકળા છે.” ત્યારપછી તે રાજા અને સુવચન બન્ને પરિવાર સહિત પિતાના

ચરણથી ભૂષિત કરાયેલા તે આશ્ચર્યમાં ગયા. બન્ને ભાઈઓ વાહ-
નમાંથી નીચે ઉતર્યા એટલે વડકલચીરીએ મોટા ભાઈને કહ્યું કે-
“આ તપોવન જોઈને મને રાજ્યવંશી તુલ્ય સમાન લાગે છે, જેમાં
હું હંસની જેમ કીડા કરતો હતો તે આ સરોવરો છે, જેનાં કુળોને
વાનરની જેમ હું ખાતો હતો તે આ વૃક્ષો છે, આ ભાઈની જેવા
ધૂનની કીડાના મિત્રો મૃગલાઓ છે, અને જેમનું મેં દૂધ પીધું હતું
તે આ માતાનુચ્ચ લેશે છે. હે સ્વામી ! આ વનમાં મને જે જે
મુખે પ્રાપ્ત થયાં છે તેમાંથી કેટલાં મુખોનું હું વળન કરું ?
માત્ર એક પિતાની સેવાનું મુખ પણ મને રાજ્યમાં ક્યાંથી હોય ?”
આ પ્રભાણે વાતો કરનાં તે બન્ને ભાઈઓ તે આશ્ચર્યમાં રેલા,
અને નેત્રરૂપી કમળને વિકસ્વર કરવામાં સૂર્યસમાન પિતાને
જોયા. રાજ્ય સોમચંદ્રમુનિને પ્રણામ કરતાં બોલ્યો કે-“હે તાત !
તમારો પુત્ર આ પ્રસન્નચંદ્ર તમને પ્રણામ કરે છે.” તે સાંભળી
સોમચંદ્રે પ્રણામ કરતા રાજાને બલે કે માર્ગમાં તેના શરીરને
લાગેલી રજને દૂર કરતો હોય તેમ હાથવટે સ્પર્શ કર્યો. પિતાએ
પોતાના હસ્તકમળથી સ્પર્શ કરાયેલા રાજ્ય રોમાંચના અંકુરાએ
કરીને ખીલેલા કદંબ વૃક્ષ જેવો થયો. પછી રાજાનો નાનો ભાઈ
પણ સોમચંદ્રને પ્રણામ કરતો બોલ્યો કે-“આ વડકલચીરી તમારા
ચરણકમળમાં જામરપણાને પામે છે.” તે સાંભળી કમળની જેમ
તેના મસ્તકને યુગ્મીને હર્ષ પામેલા સોમચંદ્રે નવો મેઘ પવંતનું
આલિંગન કરે તેમ તેને સર્વ અંગે આલિંગન કર્યું. તે વખતે
સોમચંદ્રના નેત્રોમાં પ્રગટ થયેલા ઉપ્પલ અથુ તત્કાળ અપવણનો
નાશ કરવામાં પરમ ઔષધ રૂપ થયા. જેથી તત્કાળ પ્રકાશિત
થયેલા નેત્રોવટે મુનિએ તે બંને પુત્રોને જોયા, તે વખતે બલે
કરીથી ગૃહસ્થાશ્રમના સ્નેહજાલને પામ્યો હોય તેવો તે થયો.
એટલે તેણે પુત્રોને પૂછ્યું કે-“હે પુત્રો ! તમે મુખે મુખે કાળ
નિર્ગમન કરો છો ?” તેઓ બોલ્યા-“કલ્યાણવૃક્ષના દોહદ-
રૂપ તમારા પ્રસાદથી અમારો કાળ મુખમાં નિર્ગમન થયો છે
ને થાય છે.”

પછી “મારા તાપસના ઉપકરણો આટલો વખત મારા જોયા વિનાનાં છે તે કેવાં રહ્યા હશે ?” એમ વિચારી વંદકલચીરી તે લેવા માટે તત્કાળ ઉદજમાં પેડો. ત્યાં તે પોતાના તાપસપણાના ઉપકરણો જોઈ તેના પર પૂર્વની મમતા જાગૃત થવાથી તેની પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રવડે પડિલેહણ કરવા લાગ્યો. તે વખત તેને વિચાર થયો કે—“શું પહેલાં કોઈ વખતે ચત્તિના પાત્રોને મેં પાત્રકેસરીકાવડે પડિલેહ્યાં છે ?” આ પ્રમાણે વિચારતાં તેને તરતજ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, અને ગર્હ કાલેજ કરેલા કાર્યની જેમ તેને પોતાના પૂર્વના દેવ અને મનુષ્યના ભવો સ્મરણમાં આવ્યા. પૂર્વભવમાં પાળેલા આરિત્રનું સ્મરણ થતાં વંદકલચીરી મોક્ષલક્ષ્મીના મિત્રરૂપ ઉત્કૃષ્ટ વૈરાગ્યને પામ્યા અને ધર્મધ્યાનને ઝોળંગી શુક્લધ્યાનના ધીબ પાયામાં વર્તતાં તત્કાળ ઉજ્જવળ કેવળજ્ઞાનને પામ્યા. પછી દેવળી મહાત્મા સોમચંદ્રના પુત્રે પિતાને અને ભાઈને અમૃતના જેવી ધર્મદેયના આપી. ત્યાર પછી દેવતાએ આપેલા ચતિવેશને ધારણ કરનાર વંદકલચીરીને પ્રતિબ્રાધ પામેલા સોમચંદ્ર અને પ્રસન્નચંદ્રે પ્રણામ કર્યો.

હે શ્રેણિક રાજા ! અન્યદા અમે વિહાર કરતા પોતનપુરની પાસેના મનોરમ નામના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યો. તે વખતે પ્રત્યેકજુદ વંદકલચીરીએ તેના પિતાને અમને સોંપી અન્યત્ર વિહાર કર્યો. પ્રસન્નચંદ્ર રાજા પોતનપુરમાં ગયો અને વંદકલચીરીના વચનથી રિયર વૈરાગ્ય વાળો રહ્યો. ત્યારપછી પ્રસન્નચંદ્ર રાજાએ પોતાના રાજ્ય ઉપર બાહ્યાવસ્થાવાળા પુત્રને સ્થાપન કરી વિરજાપણાને લીધે અમારી પાસે પ્રવ્રજ્યા પ્રહણ કરી.”

આ પ્રમાણે પ્રસન્નચંદ્ર ઋષિનું ચરિત્ર કહી શ્રીવીર ભગવાન વિરામ પાગ્યા, તેટલામાં શ્રેણિક રાજાએ આકાશમાં દેવોને આવતા જોયા. એટલે તેણે ફરીથી પ્રણામ કરી જગદીશ્વરને પૂછ્યું કે—“હે પ્રભુ ! આકાશને પ્રકાશિત કરતો આ દેવોનો સમૂહ શા નિમિત્તે આવતો દેખાય છે ?” સ્વામી બોલ્યા કે—“પ્રસન્નચંદ્ર

ઋષિને હમણાં જ કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે, તેનો મહિમા કરવા માટે આ દેવો આવે છે.” ફરીથી મગધેશ્વરે જિનેશ્વરને પૂછ્યું કે—“ હે ભગવાન ! કેવળજ્ઞાન વિન્હેડ ક્યારે પામશે ? ” ભગવાન જોડ્યા કે—“ આ બ્રહ્મેન્દ્રનો સામાનિક દેવ વિદ્યુન્માલી ચાર દેવીઓ સહિત અહિં બેઠેલો છે, તે આજથી સાતમે દિવસે ચાવીને તારા નગરમાં ઝંપભદ્રત ઋષિનો પુત્ર જાંબૂનામે થશે. તે ચરમ કેવળી થશે. ત્યારપછી કેવળજ્ઞાન વિન્હેડ જશે. રાજાએ પૂછ્યું—“ આ દેવનું અવન સમીપે હતાં તેનું તેજ કેમ ક્ષીણ થયું નથી ? ” પ્રભુ જોડ્યા કે—“ હે રાજા ! જે દેવો એકાવતારી હોય છે તેઓને તેજનો હાથ થવા વિગેરે અવવાનાં બિન્હો થતાં નથી.” તે વખતે અનાદૃત નામનો જાંબૂડીપનો દેવ હાથથી ઉઘાડવરે જોડ્યો કે—“ અહો ભાઈ ! કુળ બહુ ઉચું જણાય છે.” તે આંબળી એળિકે હાથ બોરી ભગવાનને પૂછ્યું કે—“ આ દેવ આ પ્રભાણે પોતાના કુળની પ્રશંસા કેમ કરે છે ? ” ભગવાન જોડ્યા કે—

હે રાજા ! આજ નગરમાં પૃથ્વીને વિષે પ્રતિદ્ધ શુભમતિ નામે એકી રહેતો હતો, તેને અનુક્રમે બે પુત્રો થવા હતા. તેમાં મોટાનું નામ ઝંપભદ્રત અને નાનાનું નામ જિનદાસ હતું. મોટો ધણેજ સદાચારી અને નાનો ઘનાદિકના વ્યસનવાળો હતો. તે બન્ને અનુક્રમે પહેલા અને છેલ્લા સુગના બળે પ્રત્યક્ષ ચરીર હોય તેવા હતા. જુદિમાન ઝંપભદ્રતે જિનદાસને દુરાચારી બની સર્વ સ્વજનોની સાક્ષીએ તેનો ત્યાગ કર્યો. તે મોટો એકોપુત્ર “હું બાઈ વિનાનેજ છું” એમ સર્વત્ર બેઠતો હતો અને નાનાબાઈને શાનની જેન પરના પ્રવેશ કરવા પણ દેતો નહોતો. એકદા કેઈ જુગારી કાચે જુગાર રમતાં જિનદાસને અતિશય ક્રોધ થયો. તેમાં તે જુગારીએ જિનદાસને કોંકર ચમકાવ્યું. જુગારૂંથી વિષવૃક્ષના ફળરૂપ આશુધનના પ્રહારની પેદાશને અહુભવનો જિનદાસ રંકની જેમ પૃથ્વીપર આડેડવા લાગ્યો. તે વખતે ઝંપભદ્રતને તેના સ્વજનોએ કહ્યું કે—“ હે અહંતુ ધર્મના ભંગાઈ દરેક પ્રાણીના પર સાધારણ એવી દવાવટ કરીને પણ

મહામુનિ ભવદંતે પણ 'આ પાછો મા વળો' એમ ધારી તેના મનની ગમનને માટે તેની પાસે ગૃહસ્થાશ્રમની વાતો પ્રારંભી—“હે ભાઈ ! આપણે જે વૃક્ષો ઉપર વાનરની જેમ સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરતા હતા તે આ મુસાફરોને માટે જાણે માંડવા ક્યાં હોય તેવ. ગામના પાદરના વૃક્ષો છે. તે આ સરોવરો છે કે જ્યાં આપણે બાસ્થાવસ્થામાં કમલિનીના નાજવટે પરસ્પરના કંઠની દ્વારદાશમી કરતા હતા અને તે આ ઘણી વાગુકાવાળી ગામના પાદરની બૂમિઓ છે કે જ્યાં આપણે વર્ષાઋતુમાં વાગુકાનાં ચૈત્ય જનાની ક્રીડા કરતા હતા.” આ પ્રમાણે માર્ગમાં નાના ભાઈ સાથે વાતો કરતા ભવદંત મુનિ આચાર્યના ચરણકમળવટે પવિત્ર કે સંયેત્રા ગામમાં આવ્યા.

નાના ભાઈ મહિત ભવદંત મુનિને ઉપાશ્રયના દ્વાર પાને આવેલા ભેઈ ખીમ નાના માપુન્ના પન્નપન્ન હોડ વાકા કરીને જોડ્યા કે “ જનન આ મુનિ પોતાનું વચન મન્ય કરવા માટે દિવ્ય રાખે ધન્ય કરનાર તાતાના નાના ભાઈને હીક્ષા આપવા માટે અર્ધી કાળ્યા જાણાય તે સુખિએ પુણ્ય કે 'હે ભવદંત' આ પુણ્ય કાળ્ય ને ' ને ના વા હે પુણ્ય ' આ મારા નાનો ભાઈ ન અને ન આવી પાન હીક્ષા કરા માટે આવ્યો છે ” સુખિએ તવદંતે પુણ્ય કે 'હે ભદ્ર' તુ તુ નવનો અર્ધી છે” ને કાલની 'નાના બાળ અનન્યસદી ન કર. ” એમ ચિચારી તે બેળ્યા કે હા જી, અટકી તજ વતન સુખિએને પ્રદક્ષ્યા આપી અને ખીમ ન કાળ્ય મહિત તેની જોડે કાળ્ય વિદ્યા પાત્ર કાળ્યો.

અર્ધી 'ભવદંત દમ્ભ કેમ ન આવ્યો.' અર્ધી ચિ. ય વાળી તેના નવજનો પાડખાની અર્ધને ભવદંત મુનિને કહતા હા જી કે—“ ભવદંત અર્ધ શત્રુતરી વડેને મૂકીને તમારી પાડખા અર્ધો દેતા, તેથી તે અર્ધે ખુશી થયા હતા, પરંતુ તે દમ્ભ પા છે. અર્ધો નથી, તેથી અર્ધે જીવતા છતાં મુખ સમાન ઘેંટવા પડે. અનુક અર્ધેને વિવરા જેવી ઘેંટવી ને વદ્ધ અર્ધાડીની જેમ એક કહે છે અને નીકળતા પાડીની જેમ તેના નેવના પાડે

કીશ ઠરીશ.” આ પ્રમાણે ઉર્જાનાભ (કરેળીઆ)ની જેમ ચિંતા (વિચાર) રૂપી તંતુથી પોતાના આત્માને જાંપતો તે ભવદેવ સ્વ-
વિર મુનિઓને પૂછ્યા વિનાજ ત્યાંથી નીકળી ગયો.

રાષ્ટ્રકુટનો પુત્ર ભવદેવ શિવપણે મુશામ ગામે આવ્યો અને
ગામની બહાર ઢાંકેલા દારવાળા એક આયતનની પાસે રહ્યો. તે-
લામાં ત્યાં કોઈ બ્રાહ્મણીની સાથે કોઈ એક ગધ અને માથાને ધારણ
કરનારી સ્ત્રી આવી. તેણીએ ‘આ મુનિ છે’ એમ ધારી તેને વંદના
કરી. ભવદેવે તેણીને પૂછ્યું કે-“હે ભદ્રે ! અહીં આયવાન નામ-
નો રાષ્ટ્રકુટ અને તેની સ્ત્રી રેવતી હતાં તે જીવે છે કે નહીં?”
તે બોલી કે-“તે આયવાન અને રેવતી મરણ પામ્યાં છે અને
તેમને મરણ પામ્યાને ઘણા સમય વીતી ગયો છે.” ફરીથી તે
મુનિએ પૂછ્યું કે-“આયવાનના પુત્ર ભવદેવે જે તરતની પર-
ણેલી પ્રિયાનો ત્યાગ કર્યો હતો તે જીવે છે કે નહીં?” તે સાભ-
ળીને તેણીએ વિચાર કર્યો કે-“અરેબર, આ તો ભવદેવ જણાય
છે, તેણે તેમના મોટા ભાઈ પાંચ વન ચઢણ કર્યું હશે, તેથીજ
આ મુનિવેશમાં જણાય છે મારે તે બાબત આ અહીં આ
વેલા પાપ રહિત આત્માનેજ પૂછું.” એમ વિચારી તે બોલી
કે-“આયવાન અને રેવતીના પુત્ર ભવદેવ તમે છો? હે તંપાધન!
તમે અહીં કેમ આવ્યા છો?” ભવદેવે બોલ્યો “તમે મને બરા-
બર ઓળખ્યો. તેજ હું નાગિલાનો રાજાજન ભવદેવ છું તે વ-
ખતે મોટા ભાઈના આનંદથી તેનીને મૂલીને ગયેલા મે ઇચ્છા
વિના પાણી ડુંકર વન ચઢણ કર્યું હતું હાલમા તે મારા ભાઈ
મરણ પામવાથી હું અકુશ રહિત થયો છું. તેથી તે નાગિલા-
ની સી અવસ્થા હશે તે જોવાની ઇચ્છાથી હું અહીં આવ્યો છું.”
તે સાભળી નાગિલાએ વિચાર કર્યો કે-“મને ઘણા કાળ
પહેલાં જોયેલી હોવાથી મારા વય અને રૂપ બદલાઈ ગયાં છે,
તેથી આ મને ઓળખતા નથી. ઠીક છે, હું તેમને ઓળખાણ
પાડું છું.” એમ વિચારી નાગિલા બોલી કે-“તમે જે નવોદાનો

૧ આ પૂછનાર નાગિલાજ છે.

ત્યાગ કર્યો હતો તેજ હું નામિલા છું; આટલો કાળ જવાથી મારી
યુવાવસ્થા પદ્ય જતી રહી છે, તો હે પુણ્યશાળી ! મારામાં શું લા-
વડ્યું છે ? વિચારો, હે મહાશય ! સ્વર્ગ અને મોક્ષના ફળને
આપનાર આ ત્રણ રત્નનો ત્યાગ કરી માત્ર કોપીના લેવી અને
દેવે તમે મદલ કર્યો નહીં. અત્યંત ઘેર નરકમાં પાડવાના સા-
ક્ષીરૂપ અને કામદેવના શસ્ત્ર સમાન વિષયોના વેધપણને તમે
પામ્યો નહિ. અર્થાત્ તેવા વિષયોથી તમે વિધાયો નહિ. ત
મારા બાઈએ કપટથી પણ હિનબુદ્ધિથી તમને મત મદલ કરા-
વ્યું છે, તો પાપની આજુરૂપ મારામાં રક્ત યદને તેને તમે અનામ
ન માન્યો. હંજુ પણ તમે અહીંથી પાછા વળો, ગુરૂના ચરણ પાસે
જાઓ, અને તેમની પાસે મારા ઉપર રાગથી કરેલા પાપની
આકોચના કરો."

આ પ્રમાણે નામિલા ભવદેવને ઉપદેશ આપતી હતી, તેટ-
લામાં તે પ્રાક્ષતીનો પુત્ર દૂધપાક જાળીને ત્યાં આજ્યો. તેણે તે-
ની માને કહ્યું કે— "મેં જાણે જમૂન જેવું સ્વાદિષ્ટ પાચકાત
ખાયું છે, તેનું મારે વમન કરવું છે, માટે હે માતા ! તું નીચે
પાત્ર ધારી રાખ. મને બીજે કેકાણેથી જમવાનું નિમંત્રણ આપ્યું
છે, ત્યાં મને દક્ષિણા મળે; પરંતુ આ પાચકાતનું વમન કર્યો
વિના હે માતા ! હું ફરીથી જોજન કરી શકું તેમ નથી. દક્ષિ-
ણા લઈને જહીં આવીશ ત્યારે ફરીથી હું વમેલા પાચકાતને
પાટો ખાઈ જઈશ. કારણ કે પાનાનું દુનિષ્ટ ગત્ત ધોનાને જમ-
વામાં શી લક્ષ્ય છે ? " પ્રાક્ષતી જોતી કે— "વમન કરેલાને જો
તું ખાઈશ તો નિદ્રા લગક યશ્ચ. મારે હે પુત્ર ! આ નિંદ
કેમ કરવાથી સ્વયં." તે સાંભળી ભવદેવ પણ બોલ્યા કે— "હે
બહુક ! તું વમન કરેલાને ખાઈશ ને. આનાથી પણ નીચ મળ્યા-
છે." ત્યારે નામિલાએ તે કુનિને કહ્યું કે— "જો તમે આપું જા-
ણો તો અને કહો છો તો મારું વમન કરીને ફરીથી મને જો-
વવાને કેમ હિંસા છો ? માસ, રૂપિય, અરિય, વિશ અને મૂર
કરીને ભરેલી હું અધમમાં અધમ અને વમનથી પણ વધારે નિંદ

પૂર્ણ થયે તે ચક્રવર્તીની રાષ્ટ્રિયે જંગા જેમ મુવર્ણકમગને ઉત્પત્ત કરે તેમ ઉત્તમ પુત્રને જન્મ આપ્યો. મુખ દિવસે રાજ્યે યથોપરાના ઉત્પત્ત થયેલા રોહિને અનુચારે તે પુત્રનું આગરદત્ત નામ પાડ્યું. દુધપાનાદિ ઠમ્બડે ધાત્રીઓએ લાલનપાલન કરાતો તે રાજપુત્ર અનુક્રમે વૃદ્ધની જેમ વૃદ્ધિ પામ્યો. તે કુમાર બોલવામાં પ્રવીણતાને પામ્યો ત્યારે તે મુવર્ણની સાંડી ઉચી કરીને ઉત્કંઠાપૂર્વક શુક્ર અને આરિષ્ટાને^૧ ભણાવવા લાગ્યો. જેના પુત્ર ખભાડૂપી રમમંડપની ભૂમિકા ઉપર માણિક્યનાં કુંડલો નૃત્ય કરના હતા એવો તે રાજપુત્ર કાંઈક મોટો થયો ત્યારે મિત્રોની સાથે રત્નના દશવટે કીડ કરવા લાગ્યો. સમય થયો ત્યારે રાજ્યે તેને ગુરૂ પાસે બળુવા મોકલ્યો. મુસાફરો કુવામાંથી પાણી પીએ તેમ તેણે ગુરૂ પાસેથી સમમ કળાઓનું પાન કર્યું.

જયનનાં નેત્રરૂપી પાયાઓને વિકસ્વર કરતો તે ચંદ્રની જેમ સંપૂર્ણ ઠલાવાનુચરને સુવાવસ્થા પામ્યો; એટલે તેને તેના માળાપે સ્વયંવરા તરીકે આવેલી દમ્યાઓ સાથે પરણાવ્યો; કારણકે રત્નાકરની પાસે નદીઓની જેમ રાજદમ્યાઓ પાત્ર પાસે પાતાની મેળેજ આવે છે. ગાયોની સાથે બગદની જેમ, હાથલીઓની સાથે હાથીની જેમ અને તારાઓની સાથે ચંદ્રની જેમ તે સ્ત્રીઓની સાથે તે કીડ કરતો હતો. એકદા કામદેવની જેવો તે કુમાર સ્ત્રીઓ સાથે પોતાના પ્રાસાદમાં કીડ કરતો હતો તે વખતે તેણે આકાશમાં મેરૂ પર્વતની જેવો વાદળાનો સમૂહ જોયો. તે જોઈને તેણે વિચાર કર્યો કે—“આગમમાં જેવો મેરૂ સંભગાય છે તેવોજ આ વાદળામય મેરૂ દેખાય છે. અહો ! આનું રમણીયપણું અદ્ભુતિક છે.” આ પ્રમાણે મેરૂ જેવા મેધમંડગને જોતાં તેની દષ્ટિ બલે તેને વિષે સાંડી ગઈ હોય તેમ સ્થિર થઈ ગઈ. તે કુમાર જેટલામાં ઉચી દષ્ટિ રાખીને તે મેધમંડગને જોતો હતો તેવામાં તે પાણીના પરપોટાની જેમ વીજરાઈને પણ ક્યાંઈક જનું રહ્યું. તે જોઈ કુમારે વિચાર્યું કે—“જેમ આ મેધ સ્થિત છે તેમ આ

ગરીર પણ ક્ષણિક છે, તો પછી મંપત્તિ ક્ષણિક હોય તેમાં તો મુંઝવેવું ? જે વસ્તુ પ્રાપ્તકાળે દેખાય છે તે મધ્યાન્દ કાળે દેખાતી નથી અને જે મધ્યાન્દ દેખાય છે તે સાયંકાળે દેખાતી નથી. અહો ! આ મંસારમાં પદાર્થોની અનિચ્છતા કેવી છે ? તે હું વિવેકરૂપી જાણી ગીચેલા મનુષ્ય જન્મરૂપી વૃક્ષના ફળરૂપ સકામ નિર્જરાના સારવાળા મનને મદલ કરું.”

આ પ્રમાણે વિચારી વૈરાગ્યને પામેલા બુદ્ધિમાન સાગરદત્તે માતપિતા પાસે બે દ્વાયજેત્રી મત લેવા માટે રજા માગી. ત્યારે માતપિતા બોલ્યા કે—“હે વત્સ ! આવી યુવાવસ્થામાં પણ તું મત લેવાનો આગ્રહ કરે છે તે વીજા વાગની વખતે શાત્રનો પાક કરવા જેવું છે. હમણા તું યુવરાજ છે અને હજુ રાજ યત્નો છે, માટે ચિરકાળ મુખી રાજ્યનું પાલન કરી પછી સમય આવે ત્યારે તું મત મદલ કરજે.” સાગરદત્ત બોલ્યો કે—“હે પૂજ્યો ! મેં રાજ્યલક્ષ્મીનું પચ્ચખખાણ કર્યું છે, તેથી મને પ્રવૃત્તિ લેવાની કેમ અનુતા નથી આપના ?” આ પ્રમાણે આગ્રહરૂપી કુઠાર વંડે તે બુદ્ધિમાને તેમનો પ્રંમપાશ છેદી નાખ્યો, એટલે તેઓએ તેને મન મદલ કરવાની અનુતા આપી. ત્યાંપછી અનેક રાજપુત્રો સહિત સાગરદત્તે સાગર નામના આચાર્યની પાસે મનરૂપી અમૃત મદલ કર્યું. વિવિધ પ્રકારના અભિચ્છોને ધારણ કરતા અને શુદ્ધિવામાં તત્પર તે સાગરદત્ત મુનિ અનુક્રમે શ્રુતસાગરના પારગામી થયા તપસ્યાને કોઈ પણ વસ્તુ દૂર નથી, એ વચનને સાંભળી કરનારા સાગરદત્ત મુનિને તપ કરનાં અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

એવા સમયે લવદેવનો જીવ પણ આયુષ્ય પૂર્ણ થયે સ્વર્ગથી વ્યર્વાને તેજ વિજયમાં સર્વ નગરીમા શિરોમણિ વીતસોડા નામની નગરીમા પદ્મરથ નામના મોટી ઋદ્ધિવાળા રાજાની વનમાળા નામની રાણીની કુક્ષિથી શિવ નામે પુત્ર થયો. ઉત્પન્ન થયેલા કલ્પવૃક્ષની જેમ ચતુર્થી લાલનપાલન કરાતો તે કુમાર અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામીને ઠાકપશને ધારણ કરનાર

૧ ઠાકપશ એટલે કાનસીયા આ શબ્દ પાંચ વર્ષની વયને જણાવે છે.

થયો. જેણે ગુરૂને માત્ર સાંક્ષીકૃપંજ કયાં છે એવા 'તે' પ્રાસંગિ-
શમજિને વિષે બલે પરસ્પર સંકેત કરી રાખ્યો હોય તેમ સર્વ
કળાઓએ પ્રવેશ કર્યો. યુવાવંશમાં તે ઉચ્ચ કુળની રાજકન્યા-
ઓને પરણ્યો, અને લતાઓથી સંયુક્ત થયેલા વૃક્ષની જેમ તે
ત્રીઓથી સંયુક્ત થયેલો ચોખવા લાગ્યો.

એકઠા તે પોતાની ત્રીઓ સહિત પોતાના પ્રાસંગમાં બેઠો
હતો તેવામાં તે નગરીની બહાર ઉપવનમાં સાગરહત મુનિ પધાર્યા.
પછી આહાર માટે નીકળતાં તે નગરીમાં કામસમૃદ્ધ નામનો એક
સાથવાહ રહેતો હતો તેણે તે મુનિને માસહપણને પારણે પ્રતિ-
લાખ્યા. તે વખતે યુવાવંશના પ્રભાવથી કામસમૃદ્ધના ઘરમાં આકાં-
શમાંથી વ્યુધારાની વૃદ્ધિ થઈ. “પાત્રને વિષે દાન દેવાથી શું શું
ન થાય ?” તે આશુતં વૃત્તાંત સાંભળીને શિવકુમારે મુનિ પાસે
આવી તેમને વંદનાં કરી અને તેના ચરણકમળની પાસે રાજકન્યાની
જેમ તે બેઠો. આદ્ય પૂર્વની ખાણ રૂપ સાગરહત મુનિએ પરિવાર
સહિત શિવકુમારને આહત ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો, અને વિશેષ
કરીને તે મુનિએ તે બુદ્ધિમાનના રક્ષાટિક જેવા નિર્મળ મનમાં
સંસારની અસારતાનો પ્રવેશ કરાવ્યો.

પછી શિવકુમારે તે ઋષિને પૂછ્યું કે—“હે પ્રભુ ! આપને
જેતાં મને અધિકાધિક હૃપં ઉત્પન્ન થાય છે, તો શું મારે કાંઈ આપની
સાથે પૂર્વ ભવમાં ઉત્પન્ન થયેલો સ્નેહ સંબંધ છે ?” ત્યારે મુનિએ
અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી બાણીને કહ્યું કે—“હે રાજપુત્ર ! પૂર્વ
જન્મમાં તું મારો પ્રાણથી પણ અનિવડ્ડલ નાનો બાઈ હતો.
પ્રવૃત્તિ થયેલા મેં તારા પરલોકના હિતની ઈચ્છાથી તારી
ઈચ્છા નહિ છતાં પણ તને કોઈકે ઉપાયથી મન પ્રહણ કરાવ્યું હતું.
ત્યાંથી મરણ પામીને આપણે બંને ક્રોધમં દેવલોકમાં પરમદિક
દેવ થયા હતા. ત્યાં પણ પોતાલુ અને ચંદ્રની જેમ આપણે પર-
સ્પર પ્રીતિવાળા હતા. આ ભવમાં તો હું રાગ રહિત છું અને
સ્વપરને વિષે અમહાદિવાળો છું; તું તો હજી રામવાન હોવાથી મારા
પર સ્નેહવાળો છે.” તે સાંભળી શિવકુમાર બોલ્યો—“ગત ભવમાં

મત ગ્રહણ કરવાથી હું દેવ થયો હતો, તો આ ભવમાં પણ પ્રથમની જેમ મને મત આપો. હું મારા માતૃપિતાની રજા લઈ મત લેવા માટે તમારી પાસે આવું ત્યાં મુઘી હે પૂજ્ય ! મારા પર કૃપા કરીને તમે અહીંજ રહેજો. ”

એમ કહી શિવકુમારે ઘેર જઈ માતૃપિતાને વિરક્તિ કરી કે- ‘ આજે મેં સાગરહત્ત મુનિ પાસે ધર્મદેશના સાંભળી છે અને તેમની કૃપાથી મેં સંસારની અસારતા જાણી છે, તેથી હું જીવનના સમૂહથી કાઢવાહકની જેમ આ સંસારથી વિરક્ત થયો છું, તો મને સર્વથા પ્રકારે પ્રવૃત્તિ અહણુ કરવા માટે જીવન આપો. હવે પછી મારા મોહરૂપી અધિકારનો નાશ કરવામાં પ્રાતઃકાળ રૂપ સાગરહત્ત મુનિજી માફ કરજી. ” તે સાંભળી તેના માતૃપિતા બોલ્યા કે-“ હે વત્સ ! તું આ યૌવન વયમાં મત ગ્રહણ ન કર. તારી કીડા જોવાથી ઉત્પન્ન થતું મુખ હજી પૂર્ણ થયું નથી, તેવામાં તું એકદમ આટલો બધો મમતા રહિત કેમ થયો ? કે જેથી હે આયુષ્મન ! અમે જાણે તારા પરિચય રહિત હોઈએ તેમ તું અમને એકદમ છોડવાને ઈચ્છે છે ? જો તું અમારો ભક્ત હો, અને અમારી રજા લઈનેજ જવાનો હો, તો અમારી જિજ્ઞાસાને માત્ર નકાર નકાર ને નકારજ કહે છે. ”

આ પ્રમાણે માતાપિતાની રજા નહીં મળવાથી દીક્ષા લેવાને અસમર્થ થઈ શિવકુમાર ત્યાજ સર્વ નાવધ યોગનું પરિત્યાગ કરીને બ્રાવરનિ થયો. “ અને હું સાગરહત્ત મુનિનો શિષ્ય છું ” એવા નિર્દયવાળા તે માન ધારણ કરીને બેસી ગયો. ‘ મોનજ સર્વ કાર્યને ત્યાગનાર છે. ’ પછી તેને બ્રાહ્મણ-કારે બ્રાહ્મણ કરવા બેસાડ્યો. પણ તે કાઈ જમ્યો નહીં, અને “ મને કાઈ પણ રૂચનું નથી ” એમ વારંવાર એકજ વચન બોલવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે મોક્ષની ઈચ્છાવાળા શિવકુમારે પાતાના પિતાને ઉદ્વેગ પમાડ્યો, એટલે તેમને દૃઢધર્મ નામના એક શ્રેષ્ઠી પુત્રને બોલાવીને કહ્યું કે-“ હે વત્સ ! મારા પુત્ર શિવકુમારને મેં મન લેવાની રજા ન આપી, તેથી તેણે પર્યટની જેવા કઠોર ચિત્તવાળા થઈને મોન ધારણ કર્યું છે.

ચવી હુકર છે.” કુમારે કહ્યું કે-“હો ઇન્દ્રપુત્ર ! મને અહીં નિરવધ આહાર મળી શકે તેમ નથી, તેથી લોજન ન કરવું એજ શ્રેષ્ઠ છે.” ઇન્દ્ર બોલ્યો કે-“આજથી તમે મારા ગુરુ છો, અને હું તમારો શિષ્ય છું. તમારી જે ઇચ્છા હશે તે સર્વ હું નિરવધ સંપાદન કરી આપીશ.” કુમાર બોલ્યો કે-“તો હે મિત્ર ! હું નિરંતર છકુ તપ કરીશ અને પારણે આંગેલ કરીશ.”

ત્યારથી આરંભીને સામાચારીમાં કુશળ એવો તે મહેન્દ્રપુત્ર જાવયતિ થયેલા શિવકુમારનો વિનય કરવા લાગ્યો. આ રીતે તપ-સ્યા કરતાં શિવકુમારના બાર વર્ષ વીતી ગયા, તો પણ માતૃપિતાએ મોહને લીધે તેને ગુરુ પાસે જઈ દીક્ષા લેવાની રજા આપી નહિ; છેવટ શિવકુમાર મરણ પામીને બ્રહ્મદેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ કાંતિવાળો વિદ્યુન્માળી નામનો ઇંદ્રનો સામાનિક દેવ થયો. હે શ્રેણિકરાજ ! તેજ આ દેવ છે તે પુણ્યાત્માનું અવન નશ્વર આબું છે તેથીજ તેની આવી કાંતિ છે, પહેલાં તો આની કાંતિ બ્રહ્મદેવલોકના ઇંદ્ર જેવી હતી. આ દેવ આજથી સાતમે દિવસે અવધીને આજ નગરમાં ઋષભદત્ત ઇન્દ્રનો પુત્ર જંબૂ નામે ચરમ કેવળી થયો.” આ પ્રમાણે ભગવાનના મુખથી સાંભળી શ્રેણિકરાજ પ્રસન્ન થયા.

ત્યાર પછી તે વિદ્યુન્માળી દેવ પ્રસન્નચંદ્ર રાજવિંની પાસે ગયો. તે વખતે તેની ચાર પ્રિયાઓએ તે મહામુનિને પૂછ્યું કે-“આ દેવભવથી વિયોગી થયેલી અમારે વિદ્યુન્માળી દેવનો સમાગમ ફરી કોઈ પણ ઠેકાણે થયો કે નહીં ?” ઋષિ બોલ્યા કે-“આજ નગરમાં સમુદ્ર, પ્રિયસમુદ્ર, કુબેર અને સાગર નામના ચાર શ્રેષ્ઠીઓ છે, તે ચારેની તમે ચાર પુત્રીઓ થશો અને ત્યાં મનુષ્ય ભવ પામેલા આ દેવની સાથે તમારો સંગમ થયો. ત્યારપછી ભવ્યોરૂપી કમળોને મૂલં સમાન. સર્વ અનિશયોની ઋદ્ધિના પાત્રરૂપ, કૃપાના સમુદ્ર અને મુરુમુરવટે જંના ચરણકમળ સેવાતા હતા એવા વર્ષ-માન સ્વામીએ પણ ત્યાંથી અન્યત્ર વિહાર કયો.

આ રીતે આયાયં શ્રી હેમચંદ્રે રચેલા પરિશિષ્ટ નામના પર્વમાં સ્થવિરાવટીચરિત્ર નામના મહાકાવ્યને વિષે ‘જંબૂસ્વામીના પૂર્વ ભવના વર્ણન’ નામનો પ્રથમ સર્ગ સમાપ્ત થયો.

દેખાય છે. હે પ્રિયા ! વૃંધલોના ભાંકાર શબ્દવડે મનોહર,
 કુળે છે, તેમાં રહેલા વાહરણો આપણા રચના મોટા.
 ડાહ્યા કણવાળા ચયા છે. હે કૃષ્ણ ઉદરવાળી ! માર્ગમાં
 આમ્રવૃક્ષો દેખાય છે તેના પદ્મવો કાચકોને સરસ્વતી
 ઝોલણે રૂપ યાય છે. રણના નિર્ધોષથી ભય પામેલા આ
 ભણે પૃથ્વીનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છાથી વાયુપર આરૂઢ
 હોય તેમ પ્રાયે આકાશમાંજ ચાલે છે. હે મૃગાક્ષિ ! ચેર-
 ક્ષેત્રને વિષે જળની વૃદ્ધિ કરનારા આ અરધકો (રિટો) ભણે
 પૃથ્વીપર બીજી ભૂતિ ધારણ કરીને પુષ્કરાવર્ત મેઘ આવ્યા
 તેવા દેખાય છે." આ પ્રમાણે ભેવા હાયક (મનોહર) વસ્તુઓ
 માં દેખાડવાથી પત્નીને વિનોદ આપતો ઋષભદત્ત પરિવાર
 વૈભવાગિરિ ઉપર ગયો.

ત્યાર પછી વૈભવાગિરિના ઉદ્યાનને ભેવાની ઇચ્છાથી ઉત્સુક
 થઈ તે દૃષ્ટીવ્યવસ્થા રહિત રથ પરથી નીચે ઉતર્યો. માર્ગમાં
 વૃક્ષોનાં નામ પૂછતી વારંવાર સ્વાદિષ્ટ નિઝરણાનાં જળોને
 પગલે પગલે વૃક્ષોની ગાઢ છાયામાં વિદ્યામા લેતી, કેળનાં
 પાંદડાંઓના મુખકારક સ્પર્શને અનુભવતી, પોષટના શબ્દ
 જી હૃષ પામતી, મૃગનાં બચ્ચાંઓ ઉપર વત્સલતાને ધારણ
 કરી, અને ઉત્સાહમાં બચ્ચાંઓને આરોપણ કરીને બેઠેલી
 રી ઉપર અતિ સૃષ્ટ કરતી ધારિણીને પોતાના હાયનું અ.લ-
 આપી ઋષભદત્ત તે મુખને અનુભવના ધીમે ધીમે પર્વત ઉપર
 ચા; ત્યાં પણ ઋષભદત્ત ચિત્તને હરણ કરતારી ગિરિના ઉદ્યાનની
 ધારિણીને આંગળીવડે બતાવવા લાગ્યા તે આ પ્રમાણે-
 પ્રિયા ! કળના ભારથી નમ્ર થયેલી આ 'માનુલિંગી'ઓને
 ભે, રાતા પુષ્પોએ કરીને ભણે સમ્યાનાં વાદળ એ વિદ્યાનિ
 હોય એવી આ દાહમગ્રીઓને ભે. આ સૂર્યના કિરણોને
 દુર્ગરૂપ ધરાખના માંડવાઓ છે, આ નૃત્ય કરતા મોરના
 છાની એવાં પાંદડાવાળા તાલવૃક્ષો શોભે છે. આ પુષ્પોની

૧ બીજેરાનાં વૃક્ષો.

સૂર્યને પણ ન્યૂન કરનાર પુત્રને જન્મ આપ્યો.

તે વખતે મોતીના ચૂર્ણવડે ભણે બનાવ્યા હોય તેવા અતિ નિર્મળ અક્ષતનાં ભરેલાં સુવર્ણનાં પૂર્ણપાત્રો (ધાળો) ઋષભ શ્રેષ્ઠીને ઘેર આવવા લાગ્યા. કુળશ્રીઓએ શ્રેષ્ઠીની ઉપર ઉગડેલા 'કુર્વાના' અંકુરો તેના આસનની ચોતરફ પડ્યા, તેથી તે પૃથ્વી કુર્વાના વનની જેવી ચોભવા લાગી. શ્રેષ્ઠીના ગૃહદ્વારમાં લક્ષ્મીને નૃત્ય કરવાના કારણરૂપ અને સર્વ કલ્યાણના અગ્રેસર અનેક શ્રેષ્ઠ વાજિત્રો વાગવા લાગ્યા. તેના ગૃહદ્વારમાં કુળબાજિકાઓ ગાયન-પૂર્વક નૃત્ય કરવા લાગી, તેઓના મસ્તકના સેંથાઓ નવા પુષ્પોના ગુચ્છાવડે ચોભવા લાગ્યા. તે વખતે ઋષભ શ્રેષ્ઠીએ વિશેષ પ્રકારે દેવગુરૂની પૂજા કરી, અને અર્ધાંશોએ યાચના કરતાં તેણે અત્યંત હર્ષથી તેઓને દાન આપ્યું. ત્યાર પછી શુભ દિવસે જેતું મન હર્ષવડે બ્રાહ્મ યયું હતું એવા ઋષભ શ્રેષ્ઠીએ પુત્રનું જંબૂસ્થના સ્વપ્નવડે સૂચિત જંબૂ નામ પાડ્યું. માતાપિતા સત્રિ દિવસ તે પુત્રને ઉત્સંગમાં બેસાડી લાડ લડાવતા હર્ષથી વાતુણ થવા લાગ્યા અને અન્ય કાર્યને ભૂલી જવા લાગ્યા. જંબૂકુમાર પણ માતાપિતાના ઉત્સંગનું ભૂષણ થઈને અનુક્રમે તેમના મનો-રથની સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. અનુક્રમે તે ઋષભનો પુત્ર મધ્યમ વયને (યુવાવસ્થાને) પામ્યો, અને માતાપિતાની આશારૂપી લતાના વૃક્ષ સમાન તે પાણિપ્રહણને યોગ્ય થયો.

આ અવસરે તેજ નગરમાં સસુદ્રમિય નામે મહેબ્બચિરો-મણિ રહેતો હતો, તેને પદ્માવતી નામની પ્રિયા હતી, બીજે સંપત્તિએ કરીને સસુદ્રની જેવો સસુદ્રદત્ત નામે મહેબ્બ હતો, તેને ગુણોવડે ચોભતી કનકમાલા નામની પત્ની હતી, ત્રીજે અશ્વત્થ લક્ષ્મીવડે ગૌરવતાવાળો સાગરદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી હતો, તેને વિનયથી ચોભતી વિનયશ્રી નામની ભાણી હતી, અને ચોથો સમૃદ્ધિવડે કુબેરની જેવો કુબેરદત્ત નામે કંબ્ય હતો, તેને શીળ-રૂપી મહાધનવાળી ધનશ્રી નામની પત્ની હતી. હવે વિદુ-ભાણી

દેવની ચાર પ્રિયાઓ સ્વર્ગથી અધીને અનુક્રમે આ દેવતાઓની પુત્રીઓ થઈ. તેઓનાં નામ સમુદ્રાદી, પદ્માદી, પદ્મસેના અને કનકસેના પાડવામાં આવ્યાં. આ ચારે પૂર્વ જન્મની ભેવાઈ રૂપવાળી હતી.

તેજ નગરના રહીશ કુબેરસેન શેઠને કનકવતી નામની પ્રિયા હતી, અમલુદત્ત શેઠને શ્રીવેણુ નામની ગૃહિણી હતી, વસુવેણુ શેઠને વીરમતી નામની પ્રિયા હતી, અને વસુપાલિત શેઠને જયસેના નામની વસ્ત્રધા હતી. તેઓને અનુક્રમે નભઃસેના, કનકાદી, કનકવતી અને જયશ્રી નામની પુત્રીઓ થયેલી હતી. એકદા તે આડે કન્યાઓના પિતાઓએ વિનયપૂર્વક જંબૂકુમારના પિતા પાસે આવીને પ્રાર્થના કરી કે—“અમારે રૂપ અને લાવણ્યવટ મનોહર, કળા સમુદ્રના પારને પામેલી, ગુણોની સ્વામિની અને અપ્સરા જેવી મનોહર એકેક કન્યા છે. તેઓને વિવાહના કલ્યાણભિરૂપ યોવન પ્રાપ્ત થયું છે, અને તેને અનુરૂપ (યોગ્ય) વર તમારા પુત્રને અમે ભેજો છો. કુળ, શીર્ષ, વય, રૂપ વિગેરે જે વરના ગુણો ભેઈએ તે સર્વ આ જંબૂકુમારને વિષે છે. આવો વર પ્રવૃથ્તિજ પાત્રી સકાય તેમ છે. હવે પ્રજાપતિની પુત્રીઓના સ્વામી ચંદ્રની જેમ તમારી કૃપાથી અમારી કુમારીઓનો સ્વામી તે જંબૂકુમાર થાઓ. તમે શીમાનુ છો અને કુલીન છો, તેથી તમારી પ્રાર્થના કરવી તેમાં અમને કાંઈ લજ્જા નથી; માટે સર્વ પ્રકારે યોગ્ય એવો આ વિવાહસંબંધ કરીને અમારા પર અનુમતિ કરો.

જયભદ્ર શેઠે પણ ઘણા હર્ષથી તેમનું વચન અંગીકાર કર્યું; કારણ કે પોતે પુત્રના વિવાહમાં ઉત્સુક હતા, તેવામાંજ આ ઘેઠીએ પ્રાર્થના કરી હતી. પછી “અનિ શેષ એવા જંબૂકુમાર સાથે આપણે વિવાહ થયો” એમ જાણીને તે ઘેઠીઓની કન્યાઓ પણ પોતાને ધન્ય માનતી હર્ષ પામી.

આ અવસરે વિહારના ક્રમથી ભવ્ય પ્રાણીઓને પ્રતિજ્ઞા કરતા શ્રી મુખર્ભાસ્વામી ત્યાં આવીને સમવસયો. મુખર્ભાસ્વામીના આગમનના વૃત્તાંતરૂપી અમૃતથી સીંચાયેલો જંબૂકુમાર તત્કાળ હંદની

જેમ પ્રગ્ઢ થયેલા રોમાંચરૂપી અંકુરાવાળો થયો. પછી જાંબૂકુમાર મુધમાં ગણધરને નમસ્કાર કરવા માટે વાચુની જેવા વેગવાળા અર્ધો જેને જેડેલા છે એવા રથમાં બેસીને ધર્મની સમૃદ્ધિવાળા તેમને સ્થાને ગયો, અને તે શ્રેષ્ઠીકુમારે મુધમાંસ્વામીને પ્રણામ કરી તેમના મુખકમળથી અમૃતના ઝરણા જેવી ધર્મદેશના સાંભળી. અંતઃકરણમાં પરિણામ પામેલી તે દેશનાએ જાંબૂકુમારના હૃદયમાં નિર્ભાંગી પુરૂષોને દુર્લભ એવો ભવવેરાગ્ય ઉત્પન્ન કર્યો; એટલે “હિ સ્વામિન! હું મારા માતાપિતાની રજા લઈને આવું ત્યાં મુધી આપ આ ઉદ્યાનમાં ધર્મવૃક્ષની શોભાને ધારણ કરજો.” આવી જાંબૂકુમારની વાણી મુધમાંસ્વામીએ અંગીકાર કરી, એટલે જાંબૂકુમાર રથ ઉપર આગ્રહ થઈ ઘર તરફ ચાલ્યો.

નગરના દરવાજા પાસે જાંબૂકુમાર આવ્યો તે વખતે તે નગરનું દ્વાર એવી રીતે હસ્તી, અખે એને રથોથી બ્યાસ હતું કે જેથી ત્યાં તલનો દાણો પડ્યો (ઉડાડ્યો) હોય તો તે પણ પૃથ્વી ઉપર પહોંચે નહીં. તે જોઈ જાંબૂકુમારે વિચાર કર્યો કે—“જે હું આ દરવાજા પ્રવેશ કરવાની રાહ જોઈશ તો કાળનો અતિક્રમ થશે, અને હું તો મુધમાંસ્વામીને ત્યાં સ્થાપન કરીને (સિક્રીને) આવેલો હોવાથી ઉતાવળે ઘર તરફ જવાને પક્ષીરૂપ થવા ઈચ્છું છું, માટે મારે અહીં રોકાવું યોગ્ય નથી હું રથને જલદી ટોડાવી બીજા દરવાજાથી નગરમાં પ્રવેશ કરું. કારણકે ઉત્સુક થયેલાને બીજો માર્ગ પણ સ્વાણુકારી છે, રાહ જેવી યોગ્ય નથી.” એમ વિચારીને ઋષભહત્તનો પુત્ર જાંબૂકુમાર જેટલામાં બીજો દરવાજો જાય છે તેટલામાં ત્યાં પણ વંત્રવટે સજ્જ કરેલો કિલ્લો જોયો અને કિલ્લાની ઉપર રાખેલા ચત્રોને વિશે લટકાવેલી આકાશમાંથી પડતા વજ્રના ગોળા જેવી મોટી શિલાઓ તેણે જોઈ, એટલે વિચાર કર્યો કે—“શત્રુના લશ્કરના ભયથી આ તૈયારી કરી જણાય છે, તો અણપાયો અનર્થ કરે તેવા આ દ્વાર કરીને પણ શું? કદાચ આ માર્ગે જઈ અને જો ઉપરથી શિલા પડે તો હું, રથ, યોગ્ય અને સારથિ એ સર્વ નાશ પામી જઈએ,

તેમાંથી કાંઈ પણ બચી શકે નહીં, અને આવી રીતે વિરતિ રહિત મૃત્યુ પામું તો અરૂર હું દુર્ગતિમાં જઈ; કારણકે કુમૃત્યુવાળા પ્રાણીઓને સદ્ગતિ આકાશપુષ્પ જેવી છે. મારે કાંઈ રીતે સ્વા-ચંદી બ્રહ્મ થવું ન જોઈએ, તેથી પાછો વળીને ફરીથી પણ હું શ્રી મુખર્મોસ્વામીના ચરણક્રમણ સેવવામાં જમરરૂપ થાઉં.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી ચલદત્તને પુત્ર વડે ગ્રહણી જે-મ રથ પાછો વાળીને ગણધરના પાદથી પવિત્ર કરાયેલા તે પ્ર-દેશમાં ગયો, અને મુખર્મોસ્વામીને વંદના કરીને વિનંતિ કરી કે-
“હે સ્વામિન! હું જીવનપર્યંત મન વચન કાયાથી ભક્તચર્યને અંગીકાર કરવા હંમતુ” છું.” સ્વામીએ તેને અનુસા આપી એટલે તે નિયમને અંગીકાર કરી હજાર પામેલો જન્મકુમાર કામવિકા-ર રહિત થઈને પોતાને ઘેર ગયો. તેણે માતાપિતાને કહ્યું કે-“મું મુખર્મો ગણધરના મુખથી કર્મનો નાશ કરવામાં આશ્ચર્ય સર્વ-સનો કહેલો ધર્મ સાંભળ્યો છે, તેથી હું પ્રવૃત્તિ લેવાને ઉત્સુક થયો છું, માટે મને તમે પૂજ્યો દીક્ષા લેવાની અનુરૂપ આપો; કારણકે પ્રાણીઓને આ સંસાર કારાગૃહ સમાન છે.” પુત્રનાં આ-વાં વચનો સાંભળી રૂદન કરતા માતાપિતા ગદ્ગદ સ્વરે બો-લ્યા કે-“હે વત્સ! અકસ્માત્ અમારી આશ્ચર્યની છતાંને ઉજેડી નાંખવામાં તું વાચારૂપ ન થા. અમે તો હજી એવો વિચાર કરીએ છીએ કે યોગ વખતમાંજ તું વધુ સહિત થઈશ; અને અમે દરિદ્રી પોયણને વિકલ્પ કરવામાં ચંદ્ર સમાન પાત્રનું મુખ જોઈશું. વિષયને યોગ્ય આ યુવાવસ્થામાં પ્રવૃત્તિઓને અવકાશ નથી, માટે તારી અવસ્થાને ઉચિત એવા આચારને તું સ્વીકાર. હે વત્સ! જો કદાચ પ્રવૃત્તિને વિષે તારો અન્યાય હોય તો પણ અમારું કાંઈક માન તો રાખ, કેમકે અમે પણ તારા ગુરુ છીએ. હે વત્સ! અમે તારે માટે જે આક કન્યાઓ સ્વીકારી છે તેઓનું પાણિ-મહણ કરીને અમારો વિવાહ સંજોગી ઉત્સાહ તો પૂર્ણ કર. એ પ્ર-માણે કરીને પછી હે કુમાર! તું નિર્વિગ્નપણે ભુતીથી પ્રવૃત્તિ લેજે. કૃતાઈ થયેલા અમે પણ તારી સાથે પ્રવૃત્તિ મહણ કરશું.”

તે સાંભળી જાંબુકુમાર બોલ્યા કે—“આ તમારો આદેશ અંગી-
કાર કર્યો પછી મને લોજનથી ભૂખ્યા માણસની જેમ પ્રવૃત્તિ થઈ
તમારે રોકવો નહીં.” તે સાંભળી ‘બદુ સાડ’ એમ કહી કડ્ડા-
વાળા તે માતાપિતાએ કન્યાઓના આઠે પિતાઓને કહ્યું કે—“અ-
મારો પુત્ર કન્યાઓને પરણીને તરતજ દીક્ષા લેવાનો છે, વિવાહ
પણ તે અમારા આગ્રહથીજ કરવાનો છે, માટે પાછળથી જો ત-
મને પશ્ચાત્તાપ થાય તેમ હોય તો તમે અત્યારથીજ વિવાહ ન
કરો; પછી અમને દોષ દેશો નહીં.” તે સાંભળી દુઃખી થયેલા
તે આઠે ઈર્ષ્યો સ્ત્રીઓ અને બાંધવો સહિત ‘શું કરવું ?’ તેનો
નિર્ણય કરવા માટે એકઠા થઈ વિચાર કરવા લાગ્યા. તેઓને
આલાપ સંલાપ સાંભળીને તે કન્યાઓ બોલી કે—“હો પિતાઓ!
તમારા વિચારે કરીને સર્વ, અમે કહીએ તે અમારો નિર્ણય શાં-
ભળો—તમે અમને જાંબુકુમારને આપી છે; તેથી આ ભવમાં તેજ
અમારા ભત્રીં છે, માટે અમે બીજાને દેવા યોગ્ય નથી. લોકમાં પણ
કહેવાય છે કે—રાજાઓ એકજ વાર બોલે છે, સાધુ પુરૂષો એકજ વાર
બોલે છે, તથા કન્યા પણ એકજ વાર અપાય છે, આ ત્રણ બા-
બત એકજ વાર હોય છે. તેથી તમે અમને ઋષભદરાના પુત્રને
આપી છે, તેજ અમારી પ્રતિ છે. અને અમારું અવિતલ્ય તેને આ-
ધીન છે. જાંબુકુમાર પ્રવૃત્તિ લેશે અથવા બીજું જે કાંઈ કરશે તેજ
પતિની ભક્તિવાળી અમારે પણ કરવું યોગ્ય છે.”

આ પ્રમાણેનાં પુત્રીઓનાં વચન સાંભળી તેમના પિતાઓ-
એ જાંબુકુમારના પિતાને કહ્યું કે—“તમે વિવાહોત્સવ કરવા તૈ-
યાર થાઓ. અમારું પ્રથમ વચન અમારે પ્રમાણરૂપ છે.” ત્યા-
રપછી તે ઈર્ષ્યોએ તથા ઋષભદત્તે નિમિત્તિકને બોલાવીને તે દિ-
વસથી આતમે દિવસે વિવાહના લગ્ન (સૂક્ષ્મ) નો નિર્ણય કર્યો.
આઠે મહેલોએ ભાઈઓની જેમ એક ચિતવાળા થઈને એકજ
મોટો વિવાહમંડપ કરાવ્યો. તે મંડપમાં જાણે આકાશતળથી સં-
ખ્યાના વાદળાના કકડાઓ ખેંચીને કર્યો હોય તેવો વિચિત્ર વર્ણના
વસ્ત્રોવડે ઉલ્લેાચ કરાવ્યો. તે ઉલ્લેાચમાં ચોતરફ મોતીની માળાઓ

હટકાવી દીધી, તે બહે કે ચંદ્રે પોતાના કિરણોનું સર્વસ્વ સ્થાપન કર્યું હોય તેવી ચોક્કસ હતી. તે મંડપને અત્યંત દેરીખમાન તોરણો બાંધેલાં હતાં, તેનાં પાંદડાંઓ વાકુથી હલતાં હતાં તેથી તે મંડપ બહે વરને બોલાવવાની સંજ્ઞા કરતો હોય તેવો જણાતો હતો. તે મંડપમાં ચોતરફ મોતીના સાથીઓ જૂથો હતા તેથી તેમાં મંજરવૃક્ષોને ઉગવા માટે બીજોની એણિ વાવી હોય તેવો તે મંડપ ચોક્કસ હતો.

પછી રોષ રહિત શુભ મુહૂર્તે જંબૂકામરને વણકમાં બેસાડ્યા. તે વખતે કમુંબી વસ્ત્રવાળા તે ઉગતા તડકાવાળા સૂર્યની જેવા ચોક્કસ લાગ્યા. કન્યાઓને પણ વણકમાં સ્થાપન કરી તેથી રાજની રાણીઓની જેમ સૂર્યને પણ નહીં બેવાના નિયમમાં ભેટી હોય તેમ તેઓને બહાર જવાનું બંધ થયું; ત્યારપછી શુભ અવસરે પોતપોતાને સ્થાને રહેલા કુમારને તથા કુમારીઓને વિધિપ્રમાણે મંજર સ્નાન કરાવ્યું. સ્નાન વખતે જ્વલપુત્રના કેશોમાંથી પાણી ઝરતું હતું તેથી તે કેશ ધોણ કાગમાંજ પોતાનો લોચ થવાનો છે એવા બયથી બહે અધુને ખૂટતા હોય તેવા લાગતા હતા. ત્યારપછી ગંધવાસ કરનારી સ્ત્રીઓએ કણોભરણની લીલાને વિસ્તારતા કપૂર અને અગરના ધૂપવડે જંબૂકામરના કેશો ધૂપિત કર્યા. અને તે ગંધવાસ કરનારી સ્ત્રીઓએ તેમના મસ્તક પર પુષ્પની માળા સહિત અતિવંત અશ્વની ડોક જેવો વક્ર રથગિમદ્દલ બાંધ્યો. ધારિણીના પુત્રે દેરીખમાન મોતીના બે કુંડળો કણમાં ધારણ કર્યાં, તે મુખરૂપી કમળની પાસે વિધાંતિ પામેલા હંસના મિથુનની જેવા ચોક્કસ હતા. જંબૂકે નાલિ મુખી લાંબો મોતીનો હાર પહેર્યો, તે લાવણ્યરૂપી નદીના ફીણના પરપોટાની એણિ જેવો ચોક્કસ હતો. તેણે શરીર ઉપર ચંદનને લેપ કર્યો અને સર્વ અંગે મોતીના અલંકારો પહેર્યા, તેથી તે તારાઓની એણિવડે પૂર્ણમાસ ચંદ્રની જેવો અત્યંત ચોક્કસ હતો. તે જ્વલના પુત્રે વિવાહમંજરને માટે દેવદંભની જેવા

અરૂપિત અને દશાવળ સહિત બે શ્વેત વસ્ત્રો પહેધાં. પછી તે જાતિવંત અર્ધ પર આરૂઢ થયો. તેના મસ્તકપર મયુરપિચ્છનું. છત્ર ધારણ કરવામાં આવ્યું, તેની ચોતરફ સમાન વય અને વેષ-વાગા અનુચરો ચાલતા હતા, તેનું મુખ રેનીરંગીથી ઢાંકવામાં આવ્યું હતું, તેની પાસે માંગળિક ગીતો ગવાતાં હતાં, બે પદ્મે, બેડેલી બે સ્ત્રીઓ તેને લૂણ ઉતારતી હતી, તેની આગળ મંગળમય વાગિત્રો વાગતાં હતાં, અને મંગળપાઠકો મંગળ બોલતા હતા. આ રીતે જવલનો પુત્ર શિશ્યપણે વિવાહમંડપના દ્વાર પાસે આવ્યો.

ત્યાં જાણે ચરીરધારી કામદેવજ હોય એવા જાંબુકુમારને ગ્રધવા સ્ત્રીએ દહીં વિગેરે માંગળિક વસ્તુવટે અર્ધ્ય આપ્યો. દ્વારમાં મૂકેલા અભિગલિત શરાવના સંપુટને પગવટે ભાંગી તે કસ્યાણની સંપત્તિના ધરરૂપ માતૃગૃહ (માયરા) માં ગયો. ત્યાં આક કન્યાઓની સાથે બેઠીને જાંબુકુમારે કોતુકપૂર્વક વિવાહનું મંગલ પ્રદણ કરું. ન્યારપછી સન્નનો સમય આવ્યો ત્યારે સૌરીની અદ્ભુત શક્તિ માતાવિતાને પ્રસન્ન કરવાની ઇચ્છાથીજ તે જવલનું પુત્ર તેજને પરણ્યો. તેમના તારામેલક વખતે ધારિણી હર્ષિત થઈ કોતુક વખતે નમ્રમવાગી થઈ, મંગળ દેરા ફરનાં જોઈ સંતુષ્ટ થઈ. મયુરકંઠ વર્મા મુખ ઉપર સ્મિતવાગી થઈ, પહેરામણી વર્મા નવવાન થઈ હેઠાંડેરી છાંટની વખતે કુશળતાવાગી થઈ, પ્રવૃત્ત કરના વર્મા આવડના અલ્પવાગી થઈ અને પોતાના ઉત્સવનમ વખતે વર્મા અન્યંત મુગ્ધ પામી.

આ જમાવે ત વાગિત્રી પુત્રના વિવાહમંગળ પ્રસંગે મુગ્ધ થઈ નવ. સ્ત્રીઓ માતાવિતા વિવાહમાં અન્યંત હર્ષવાગી થઈ. વિવાહ થઈ પછી તે વહુઓને અને વરને એટલી મજા રહ્યો. નવા થઈ. તેનાવટે મુવર્ણનો એક પર્વત થઈ શકે. આવી રીતે વહુઓની આ. વહુઓથી પરિવરેલો જાંબુકુમાર અન્ય આશ્ચર્યજનક રીતે મંગલદીવા સહિત, મનોહર ધ્વજનું નવગર્ભ નવી કુમળાઓ સહિત, આગળ મધુર સ્વરે વાગતા ૧ દોષ રહિત ૨ શુરબાગી ૩ વચ્ચે અગ્નિવાગા. ૪ લામણ લીવડો.

સર્વં ભગતા લોકોને ઉદ્ધારી દીધા. તે વિદ્યા મહાપુણ્યશાળી જંબુ ઉપર અસર કરવાને સમયં થઈ નહીં, કારણ કે 'પ્રાચે કરીને અધિક પુણ્યવંતને આપત્તિ આપવાને ઈદ્ર પણ સમયં થઈ શકતો નથી.' ત્યાર પછી તે ચોરો નિદ્રા પામેલા સર્વેના અલંકાર વિગેરે સર્વસ્વને ગ્રહણ કરવા લાગ્યા. તે હુંટારાઓને હુંટતા ભેઈ મહા મનવાળો જંબુ કોપ પામ્યા નહીં, તેમજ સોભ પણ પામ્યા નહીં, પણ લીલાપૂર્વક આ પ્રમાણે બેઠ્યા કે—“હે ચોરો! અહીં મુતેલા, વિદ્યામુ અને મારા આમંત્રણ કરેલા પ્રાહુણાઓનો તમે સ્પર્શ ન કરો, હું તેઓનો યામિકાજીયું છું.” મહાપુણ્યના પ્રભાવવાળા જંબુકુમારનાં આવાં વચનો સાંભળીને સર્વ ચોરોના શરીરો ભણે લેખ્યમય હોય એમ સ્તબ્ધ થઈ ગયા. પ્રભવ પણ ચોરોને ભેટા લાગ્યો, તો હાથાળીઓવડે હાથીની જેમ તેણે આઠ પત્નીઓવડે યુક્ત ધારિણીપુત્રને ઝેલ્યા પછી તેણે જંબુકુમારને પોતાની ઓગળાણ આપી કે—“હં મહાભગ ! હું વિંધ્યરાજનો પ્રભવ નામનો પુત્ર છું મારી નાથે મિત્રાઈ કરીને મારા પર અનુગ્રહ કરો. હં મિત્ર ! મને તમારી સ્તભની અને મોક્ષણી વિદ્યા આપો; તેન. મદલાના હું તમને મારી અવસ્થાપતિ અને તાલેફાટની વિદ્યા આપુ. ” જંબુકુમારે કહ્યું કે—“હં પ્રભવ ! પ્રાતઃકાળે હું આ આઠે નવી પન્નેટ્ટી પન્નાઓનો ત્યાગ કરી મમતા રહિત થઈ પ્રાતઃકાળે જીવને જુ હમણે રાત્રે હું ભાવનાધુ થયેલો છું; તેથી હં નવવં આ નારી, અવસ્થા, રતિ વિદ્યાએ મને કાઈ પણ અસર કરેલ નથી. આઠા નારી પન્નેટ્ટી વિદ્યા નથી. હે ભાઈ ! પ્રાતઃકાળે હું તુનની જેમ આ કુર્મીને ત્યાગ કરવાનો છું, તેથી શરૂ કરું કેવળ પણ નવવં નહિત મારે વિદ્યાઓનું શું પ્રયોજન છે ? તારી વિદ્યાઓનો પણ નાનં બપ નથી.”

પછી તે અવસ્થાની વિદ્યાને સંહરીને પ્રભવે ધારિણીપુત્રને નણામ કરી બે હાથે ઝેલીને કહ્યું કે—“હે મિત્ર ! તું નવી પુત્રાવસ્થાવાળો છે, તેથી વિવચનુષ્ણ ભોગવ અને આ નવી પરમેટ્ટી

અને તેની લગલગ આવી પહોંચ્યો હતો; તેવામાં તુલુથી ઢંઢાયેલો એક કુવો તેની નજરે પડ્યો, એટલે “આમ દોડવાથી તો હાથી અવશ્ય મને મારી નાખશે; પણ કુવામાં પડવાથી કદાચ બચી શકાશે.” એમ વિચારી તેણે તે કુવામાં જ પાપાત કંપ્યો. “હવે વાની આશા મૂકવી એ પ્રાણીને ખરેખરી દુષ્કર છે.”

તે કુવાને ઠાંઠે એક વડનું મોટું વૃક્ષ હતું, તેની એક લાંબી ડાળ કુવાના મધ્યભાગમાં સપાના દેહની જેમ લટકતી હતી. કુવામાં પડતાંજ તે ડાળ તેના હાથમાં આવી, એટલે દોરડાથી બાંધેલા ઘડાની જેમ તે તેને વળગીને કુવામાં લટકતો રહ્યો. પેલા હાથીએ તે પુરૂષના મસ્તકનો સ્પર્શ કરવા માટે (પકડવા માટે) પોતાની સૂંઢ કુવામાં નાંખી, પરંતુ જેમ મદ ભાગ્યવાળો ઉત્તમ ઔષધિને ન પામે તેમ તે તેને પકડી શક્યો નહિ. હવે ભાગ્ય વિનાના તે પુરૂષે નીચે દૃષ્ટિ નાંખી તો કુવાની અંદર એક મોટો અજગર ભેળ્યો. તે અજગર પણ હમણા આ મારો કવળમારા મુખમાં પડશે એવી બુદ્ધિથી તેની સન્મુખ ભેઈ કુવાની અંદર ભણે બીજે કુવો હોય તેમ મુખને પહોળું કરીને રહ્યો હતો. કુવાની અંદર ચાર દિશાએ પ્રાણને હરણ કરનાર યમરાજના બાણો હોય તેવા ચાર સર્પો તેની દૃષ્ટિએ પડ્યા. દુષ્ટ ચિત્તવાળા તે સર્પો પણ તેને ડસવાની ઇચ્છાથી ઉચી ફેલાઓ કરીને ધમણની જેવા મુખમાંથી નીકળતા કુંકાડાવડે પવનને કાઢી રહ્યા હતા. હવે ઉપરના ભાગમાં વડવૃક્ષની તે ડાળ છેદવા માટે એક ધોળો અને બીજે કાળો એવા બે ઉદરો કરડ કરડ શબ્દપૂર્વક પોતાના ઢાંતરૂપી કરવનને ચલાવી રહ્યા હતા. પેલો મદોન્મત્ત હાથી તે પુરૂષને પકડી નહીં શકવાથી ભણે તે વડવૃક્ષનેજ ઉખેડી નાંખવા ઇચ્છતો હોય તેમ તે આખા વડવૃક્ષને હલાવી રહ્યો હતો; તેથી પેલી વડવૃક્ષની ડાળ હીંચકાની જેમ હાલતી હતી; એટલે પડી જવાના ભયથી તે પુરૂષ તેને હાથે અને પગે કરીને ગાઢ વળગી રહ્યો હતો, કે જેથી તે તેની સાથે બાહુમુદ્ધ કરતો હોય તેમ દેખાતો હતો. હાથીએ હલાવેલી તે

શાખા ઉપર એક મધપુટા હતો તે હાલવાથી ભાલાની ન
મુખવાળી મધમાખીઓ તેમાંથી ચોતરફ ઉડી જને
મનુષ્યના એવને બહાર જોઈ કાઢવા તત્પર થઈ હો
હોડાના સાંભૂંડા જેવા વીંદણ મુખવટે તેને હમવા લાગ
ખાંખોવાળી માખીઓએ તે પુરૂષનું સર્વ અંગ ઢાંકી
જેથી તે પુરૂષ કુવ.માંથી નીકળવા માટે ઉત્કુચ થવાથી
વાનો થયો હોય એવો દેખાવા લાગ્યો. હવે વડદસ ઉપર
પેલા મધપુટામાંથી મધનું એક એક બિંદુ જળાધારીમાંથી
બના બિંદુની જેમ તે પુરૂષના લલાટ ઉપર પડવા માંડ્યું
તેના જાલરથળ ઉપરથી દડડું દડડું તેના મુખમાં પેડું એટલે
સ્વાદ લઈને તે પુરૂષ મોડું મુખ પ્રાપ્ત થયું હોય એમ મા
લાગ્યો અને મૃત્યુને લગતા હાથી અજગર સર્પ વિગેરેના ભ
જાણીને બૂલી ગયો.

હે પ્રભુ ! હવે આ દર્શાવેના ભાવાર્થ સાંભળ—જે પુરૂ
કહો તે સંસારી એવ જાણવો, જે અટવી કહી તે આ સંસાર
જાણવો, જે હાથી કહો તે મૃત્યુ જાણવું, જે કુવો તે મનુષ્ય
જન્મ, જે અજગર તે નરક, જે ચાર સર્પો તે કોષાદિક ચાર
કષાય, જે વડદસની રાગ તે આયુષ્ય, જે સ્વેન અને કૃષ્ણ
ઉદર તે આયુષ્યનો સ્વ કરવામાં તત્પર શુકલ પક્ષ અને કૃષ્ણ
પક્ષ જાણવા, જે મધમાખીઓ તે સંસારની વ્યાધિઓ સમજવી
અને હે મિત્ર ! જે મધનું બિંદુ કહ્યું તે વિષયજન્ય કષ્ટિ કે મુખ
જાણવું. આવા સ્વરૂપ વિષયનુષંગ કયો જુદિમાન આસક્ત
થાય ? હે મિત્ર ! કદાચ કાંઈ દેવ કે વિદ્યાધર તે પુરૂષને તે
કુવ.માંથી બહાર કાઢવા ચાહે તે. એથી ક્ષિપ્ત થયેલો તે પુરૂષ
બહાન નીકળવા દરિદ્ર કે નહીં ?

પ્રભુને કહ્યું—“આ. વ. પા. ૧૩. ૨ વિપતિરૂપ જનુકા કુમરો
કયો પુરૂષ વહાણની જેવ. ઉપકરણ તે નરન. કહેવ. મન. ૧ બહાર
નીકળવા ન હોઈ.” જનુકાને કહ્યું—“આ. ૧ હવે કહે કે ગણ
ધર મુખમાંથી જેવા ગાળનાર મન્યા છતા હું શા માટે આ

‘પવિત્ર એવું નવું યૌવન પામ્યા. “આ બેજ પરસ્પર યોગ્ય છે” એમ ધારીને તે ઈશ્વર્યે અતિ હર્ષથી તે બન્નેનો પરસ્પર પાણિય-હણનો મહોત્સવ કર્યો. ચતુરાઈની શિક્ષા આપવાના શુરૂપ યૌવન-વડે વ્યાપ્ત થયેલા તે બન્નેના અંગ ઉપર પુરૂષ અને નારીના વાહનવાળો કમદેવ આરૂઢ થયો. એકઠા વહુવરે પરસ્પર વિક-સ્વર થયેલા પ્રેમરૂપી જળની નદીરૂપ દ્યુતકીઠા પ્રારંભી. દ્યુતકીઠ કરતાં કુબેરદત્તાના હાથમાંની મુદ્રિકા નીકળીને કુબેરદત્તાના હાથમાં પડી. કુબેરદત્તા પારખવા યોગ્ય નાણાની જેમ તે મુદ્રિકાને વારં-વાર ફેરવી ફેરવીને જોવા લાગી અને વિચારવા લાગી કે-“આ મુદ્રિકા મારી મુદ્રિકાની સાથે એકજ દેશમાં ઘડેલી હોય એમ ભાસે છે.” એમ વિચારી તેની અને પોતાની મુદ્રિકાને વારંવાર મેળવી જોતી કુબેરદત્તા વિચારના આવેશમાં ઘુમવા લાગી. તે-ણીએ મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે-“આ બંને મુદ્રિકાઓ સહોદરની જેમ એકજ દેશમાં ઘડાયેલી છે, તોલમાં સરખી છે અને સરખાજ નામ તથા અક્ષરવાળી છે; તેથી કઠીને આ મુદ્રિકાની જેમ હું અને કુબેરદત્ત બંને ઉપમા અન્યનું સરખા છીએ, માટે અવશ્ય અમે ભાઈ બહેનજ છીએ એમ જણાય છે. તેમા કાઈપણ અંશય રહેતો નથી વળી અમાના બંનેના નર્મ અગમના ન્યૂનાવિકપણું નહિ હો-વાથી અમાને બંનેનો એકી સાથે જન્મ થયો હશે એમ જણાય છે. અમારું તે અમાના બંનેના વચ્ચે આવું વિવાહનું અકાચું કરાવ્યું! અમાનું વિવાહનું અવશ્ય માણસે તો બંને ઉપરના સમાન અપવનના શાન્તિને તોર આ નાની મુદ્રિકાઓ કરાવી જણાય છે. અમે બંને નાંદાદા ગમે તેવીજ આમને વિષે મારી પતિબુદ્ધિ થતી નથી, તેમજ માન વિષે અમની પત્નીબુદ્ધિ પણ થતી નથી.”

અ બંનેનું વિચારી તથા તેજ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી કુબેર-દત્તાએ તે બંને મુદ્રિકા કુબેરદત્તાના હાથમાં મૂકી. કુબેરદત્ત પણ તે બંને મુદ્રિકાને જોઈ તેજ પ્રમાણે વિચારની શ્રેણિને પામી શુભ આશય થવાથી ખેડ પામ્યો પછી કુબેરદત્તાને તેની મુદ્રિકા આપી બુદ્ધિમાન કુબેરદત્તે માતા પાસે જઈ તેને શપથ આપીને પૂછ્યું

કે—“હે માતા ! હું તારો ઔરસ પુત્ર છું ? અપવિદ છું ? દમિત્ર છું ? કૃત્રિમ છું ? કે બીજા કોઈ પ્રકારનો છું ? કેવો છું તે કહે; કારણકે પુત્રો ઘણા પ્રકારના હોય છે.” આ પ્રમાણે અત્યંત આશ્ચર્યથી તેણે પૂછવાથી તેની માતાએ નદીમાંથી પેટીની અને તેમાંથી બાળક બાળકની પ્રાપ્તિ યદ્યપિ ત્યાંથી આરંભીને સર્વ કથા તેને કહી બતાવી. તે સાંભળી કુત્રેરદત્ત બોલ્યો કે—“હે માતા ! અપુત્ર અકૃત્ય તમે કેમ કયું ? અમને સાથે જન્મેલા બાલુતાં છતાં અમને પરસ્પર કેમ પરણ્યાં ? તેજ માતા દેષ છે કે જેણે અમારું પોષણ કરવાની અશક્તિને ક્ષીણે અમને પોતાના ભાગ્યને ભગવાનીને નદીના પ્રવાહમાં મૂકી દીધા. નદીનો પ્રવાહ પણ મૃત્યુને માટે યાય છે, અકાય કરવા માટે થતો નથી, છતાં અમારે માટે તેવો થયો. હવે આવા જીવવા કરતાં મરવું સારું છે. પણ અકૃત્યવાળું જીવિત સારું નથી.”

તે સાંભળી તેની માતા બોલી કે—“હે વત્સ ! અત્ય જુદિવાળા અમે તમારા જન્મેના અતિ મનોહર અને અતિ સદૃશ રૂપે કરીને મોહ પામ્યા હતા. આ કુત્રેરદત્ત જેવી તારે યોગ્ય બીજા કોઈ કન્યા દેખાતી નહોતી અને તારી જેવો તેને અનુરૂપ કોઈ પણ વર દેખાતો નહોતો; તેથી અમે આ કાય કયું છે. છતાં હજી સુધી તમારા જન્મેનું માત્ર પાણિમહલ જ થયું છે, પરંતુ પુરૂષ અને સ્ત્રીના સંબંધથી ઉત્પત્ત થતું બીજું કાંઈ પાપકર્મ થયું નથી. હજી સુધી તું કુમારજ છે અને તે પણ હજી કુમારીકા જ છે, માટે તેણીનું ને તારું કલ્યાણ થાઓ. તેણીને આ પ્રમાણેની વાત કહીને તેના પિતાને ત્યાં મૂકી દે. હે મુંદર ! તારે વ્યાપારને નિમિત્તે દિગ્વ્યાત્રા કરવા જવાની ઇચ્છા છે, તો તું પરદેશ જ. અમારા આશિર્વાદથી દિગ્વ્યાત્રા કરીને મુખેમુખે પાછો શિવપણે આવજે. તું હેમકુશળ પાછો આવીશ ત્યારે મહોત્તવપૂર્વક તારો કોઈ બીજા કન્યા સાથે વિવાહ કરશું.” આ પ્રમાણે સાંભળી ધર્મજુદિવાળા કુત્રેરદત્તે પણ ‘બહુ સારું’ એમ કહી કુત્રેર-

૧ માતૃપિતાએ તજેહો. ૨ કતક. ૩ જન્મેના જોડિયા

હતાની પાસે જઈ તેને તે નિર્ણય કહી બતાવ્યો, અને પછી કથું કે-“ હે ભદ્રે ! તું તારા માળાપને ઘેર જ, તું મારી બહેન છે, ત્રિવેદી છે અને ડાહી છે; તેથી જેમ તને યોગ્ય લાગે તેમ કરજે. હે બહેન ! આપણને આપણા માતાપિતાઓજ છેતર્યા તેમાં આપણે શું કરીએ ? વળી વિચાર કરતાં તેમનો પણ આમાં દોષ નથી. આપણી આવી ભવિતવ્યતાજ હશે. માળાપ પોતાનાં બાળકોને વેચે છે, તજે છે કે અકાયં કરવાની આજ્ઞા કરે છે તે સર્વ બાળકોના કર્મનાં દોષને લઈને જ થાય છે.”

આ પ્રમાણે તેને કહીને કુબેરદત્ત કરિયાણાં લઈ વ્યાપારને માટે મગુરાપુરી ગયો. ત્યાં વ્યાપારવટે તેણે ઘણું દ્રવ્ય ઉપાજન કર્યું, અને સ્વેચ્છાથી યૌવનને ઉચિત વિલાસ કરતો તે ત્યાં ચિરકાળ રહ્યો. એકદા રૂપ અને લાવણ્યથી શોભતી કુબેરસેના યેચાને નેણે દ્રવ્ય આપીને પોતાની સ્ત્રી તરીકે રાખી. કુબેરસેનાની માથે વિષયમુખ જોગવનાં તેને એક પુત્ર થયો. “ દેવનું નાટક આવું વિચિત્ર છે.”

અહીં કુબેરદત્તાએ પણ પોતાને પિયર જઈને પોતાની માતાને પૂછ્યું, એટલે તેણે પણ મંજુપાની પ્રાપ્તિથી આરંભીને મર્વ કથા તેજ પ્રમાણે કહી. એ પ્રમાણે પોતાની કથા માળગીને તત્કાલ વેનવ્ય પાની કુબેરદત્તાએ દીક્ષા મદ્દલ કરી અને કુબેર તપ કરવા લાગી પ્રવૃત્તિ થતી વચ્ચે તેણે ત્રી મુદ્રિકા ગુપ્ત રીતે પોતાની પાસે રાખી અને મુકામીની મધ્ય પશ્ચિમદાને મદ્દન કરતી તે વિચાર કરતાં મુકામીના ઉદ્દગ વચ્ચે જ મદ્દન કરવા લાગ્યો. ત્યારે ત્યારે કુબેર તપ કરવા લાગ્યો અને અવધિસાન ઉપજાયું. અંતે કુબેરદત્ત જ્યાં છે અને શું કરે છે તે જાણવા માટે તેણે ઉદ્દગ વચ્ચે જ મગુરાપુરીમાં કુબેરદત્તના લાગણી પુત્ર મહિષ વચ્ચે. ત્યારે એણે તેથી પાંચ દોર આપી તે દેવક કરવા કહ્યું. તે દેવક માં તત્કાલે જ મુકામી જેમ અપૂર્વકાંઈ કોઈ વચ્ચે મદ્દન કરવા લાગ્યો તે દુર્ગે તે માળા મદ્દન કાઢ્યું. ” એમ

૧ તેની અન્તે.

“આ બાળક મારો ભાઈ છે, કારણકે અમારા બન્નેની માતા એકજ છે, મારા પતિનો આ પુત્ર છે તેથી તેને હું પુત્ર કહું છું, મારા ભત્રીસનો આ સહોદર છે તેથી તે મારો દિયર પણ થાય છે, મારા ભાઈનો આ પુત્ર છે તેથી હું તેને ભત્રીજો કહું છું, આ મારી માતા પતિનો ભાઈ છે તેથી તે મારો કાકો થાય છે, તથા આ બાળક મારી સપત્ની (શોક) ના પુત્રનો પુત્ર છે તેથી મેં તેને પૌત્ર કહ્યો છે.

આ બાળકનો જે પિતા છે તે મારો ભાઈ થાય છે, કારણકે અમારા બન્નેની એકજ માતા છે, આનો જે પિતા છે તે મારી માતાનો ભત્રીસ થયો, તેથી તે મારો પિતા થાય છે, તે મારા કાકાનો પિતા થાય છે તેથી તેને હું પિતામહ કહું છું, તે મારી સાથે પરણ્યા હતા તેથી તે મારો પતિ થાય છે, તે મારી સપત્નીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો છે તેથી તે મારો પુત્ર થાય છે, તથા તે મારા દિયરનો પિતા હોવાથી મારો સાસરો પણ થાય છે.

આ બાળકની જે માતા છે તે મારી પણ માતા છે, કેમકે હું તેનાથી ઉત્પન્ન થઈ છું, તે મારા કાકાની માતા હોવાથી મારી પિતામહી પણ થાય છે, તે મારા ભાઈની સ્ત્રી હોવાથી મારી ભાભી પણ થાય છે, તે સપત્નીના પુત્રની વહુ હોવાથી મારી વધૂ (પુત્રની વહુ) પણ થાય છે, આ માગ પતિની માતા છે તેથી તે બરેબર મારી સાસુ પણ થાય છે અને મારા ભત્રીસની આ બીજી સ્ત્રી છે તેથી તે મારી સપત્ની (શોકય) પણ થાય છે.”

આ પ્રમાણે કહીને તે માધ્વીએ કુબેરદત્તને પાતાની પાસે રાખેલી ગુપ્ત મુદ્રિકા આપી, તે જોઈને તત્કાલ કુબેરદત્તે સર્વ સંબંધ બાંધી લીધો, તેથી તરતજ તેણે વૈરાગ્ય પામી પ્રવ્રજ્યા બ્રહ્મ કરી અને ઉચ્ચ તપ કરી મૃત્યુ પામીને તે સ્વર્ગવૃત્તો અતિથિ થયો. કુબેરદત્તનાએ પણ શ્રાવિકાના વ્રતનો આશ્રય કર્યો, પછી કુબેરદત્તા સાધ્વી પાતાની ગુફાથી પાસે ગયા.

હો પ્રભવ ! આ પ્રમાણે મુગ્ધ પ્રાણી પાતેજ જેનાથી બંધાય છે તેની ઉપર છીપને વિષે રૂપાની બુદ્ધિની જેમ બંધુની

“ આ બાળક મારો ભાઈ છે, કારણકે અમારા બન્નેની માતા એકજ છે, મારા પતિનો આ પુત્ર છે તેથી તેને હું પુત્ર કહું છું, મારા ભત્રાંરનો આ સહોદર છે તેથી તે મારો દિયર પણ થાય છે, મારા ભાઈનો આ પુત્ર છે તેથી હું તેને ભત્રીજો કહું છું, આ મારી માતા પતિનો ભાઈ છે તેથી તે મારો કાકો થાય છે, તથા આ બાળક મારી અપલિ (શોક) ના પુત્રનો પુત્ર છે તેથી મેં તેને પૌત્ર કહ્યો છે.

આ બાળકનો જે પિતા છે તે મારો ભાઈ થાય છે, કારણકે અમારા બન્નેની એકજ માતા છે, આનો જે પિતા છે તે મારી માતાનો ભત્રાંર થયો, તેથી તે મારો પિતા થાય છે, તે મારા કાકાનો પિતા થાય છે તેથી તેને હું પિતામહ કહું છું, તે મારી સાથે પરણ્યા હતા તેથી તે મારો પતિ થાય છે, તે મારી અપ-લ્લીની કુશિમાં ઉત્પન્ન થયો છે તેથી તે મારો પુત્ર થાય છે, તથા તે મારા દિયરનો પિતા હોવાથી મારો સાસરો પણ થાય છે.

આ બાળકની જે માતા છે તે મારી પણ માતા છે, કેમકે હું તેનાથી ઉત્પન્ન થઈ છું, તે મારા કાકાની માતા હોવાથી મારી પિતામહી પણ થાય છે. તે માતા ભાઈની સ્ત્રી હોવાથી મારી ભાભી પણ થાય છે, તે સપન્નીના પુત્રની વહુ હોવાથી મારી વધૂ (પુત્રની વહુ) પણ થાય છે, આ મારા પતિની માતા છે તેથી તે ખરેખર મારી સાસુ પણ થાય છે અને મારા ભત્રાંરની આ બીજી સ્ત્રી છે તેથી તે મારી સપન્ની (શોકય) પણ થાય છે.”

આ પ્રમાણે કહીને તે નાધરીએ કુબેરદત્તને પાતાની પાસે રાખેલી ગુપ્ત મુદ્રિકા આપી, તે જોઈને તત્કાળ કુબેરદત્તે સર્વ નંગધે બાળી લીધા, તેથી તરતજ તેણે વેરાગ્ય પામી પ્રવૃત્ત્યા અહણ કરી અને ઉગ્ર તપ કરી મૃત્યુ પામીને તે સ્વર્ગવર્ણને અતિથિ થયો. કુબેરદત્તનાએ પણ શ્રાવિકાના વ્રતનો આશ્રય કર્યો; પછી કુબેરદત્તા સાધ્વી પાતાની ગુરૂણી પાસે ગયા.

હો પ્રભવ ! આ પ્રમાણે મુગ્ધ પ્રાણી પોતેજ જેનાથી બં-ધાય છે તેની ઉપર છીપને વિષે રૂપાની ભુલિની જેમ બધુની

અહણુ કરી નથી, તેમજ મને વધી તારી હકીકત જોતાં મહા વૈરાગ્ય પળ ઉત્પન્ન થયો છે.” તે સાંભળી “આ કારણથી આપને મહા વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો છે ?” એ પ્રમાણે સાર્થવાદે મુનિને પૂછ્યું. ત્યારે તેણે પાડાની અને કુનરીની સ્તંભ કથા તેને કહી બતાવી. તે સાંભળી “તેની શી ખાત્રી ?” એમ પૂછતાં મહેશ્વરને મુનિએ કહ્યું કે-“પૂરે” કાંઈ પણ દ્રવ્યાદિક ઢાટેલું હોય તો તે આ કુનરીને પૂઝ.” ત્યારે તેણે તે કુનરીને પૂઝ્યું, એટલે તરતજ તે કુનરી જાનિસ્વભાવથી જાગે મુવાને માટે જોઢતી હોય તેમ નિધાનના સ્થાનને પાતાના પગપડે જોઢવા લાગી; તે જોઈ પ્રતીતિ ઉત્પન્ન થવાથી સંસારથી ઉદ્દેગ પામેલા મહેશ્વરે પાત્રોને વિષે સંપત્તિનો વ્યય કરી પ્રવૃત્તિયા અહણુ કરી, તેથી કરીને હે વજ્રાઓમાં શ્રેષ્ઠ પ્રભવ ! પુત્રો માતાપિતાને દુર્ગતિક્ષી દ્રહમાંથી તારે છે તેવો નિશ્ચય શી રીતે કરવો ?”

આ અવગરે સમુદ્રથીએ જાંબૂકમારને કહ્યું કે-“હે નાથ ! તમે એક ખેડુનની જેમ પાછળથી પથાનાપ કરવો પડે એવું ન કરો. તેની કથા આ પ્રમાણે

એક ખેડુનની કથા.

દુશીને વિષે પ્રસિદ્ધ મુસીમ નામના નામના ધન ધાન્યાદિકના નમૃદિવ્યો. એક નામે એક ખેડુ ! રહેતો હતો. મહા અનુભવથી તેણે વપોકાળ પ્રાપ્ત થયા ત્યારે ખેત્રીને તૈયાર કરેલા સત્તના કનુ અને કાંચના વાળ્યા અનુક્રમે તે ધાન્ય ઉગ્યાં, એટલે તેના વ્યાપક સારવ્યને કૃતિને તે કાંચની મૂલિમા જાણે કાચ સ્વયં હોય અને આંતરે માં કેળવતો નમૂડ ઉત્પન્ન હોય તેમ તે મૂલિ કેળવ. કાંચી તે કનુ અને કાંચના વન વૃદ્ધિ પામતું એક તે અન્યત્ર હવં પામ્યો. પછી તે કાંચ કાચને સીધે દર-હેડા કેડા નામના પાતાના સ્વજનનો અતિવિ થયો. તે સ્વજને તેને જાજનના ગ્રામ અને માત્ર અગ્રવા, તેના અપૂર (નવીન) અહરે કૃતિને તે અન્યત્ર હવં પામ્યો. પ્રસન્ન થયેલા તેણે સ્વ-

જનોને કહ્યું કે—“એહો ! તમારું અવિતબ્ધ ધન્ય છે, કે જેમનો આવો અમૃત સમાન મનોહર આદાર છે. સ્વપ્નમાં પણ મેં આવો આદાર કહી લેયો નથી. કંચુ અને કોદરા ખાઇને અમારાં આંતરણં જગી ગયાં છે, માટે પણ જેવા અમને ધિક્કાર છે.” એમ કહી ગેગ અને મંડકને નહીં બાલુનાં તેણે તે સ્વપ્નનોને પૂછ્યું કે—“આ કંઈ આદારની વસ્તુ છે ? અને તે ક્યાં યાય છે ?” તેણે તેને કહ્યું કે—“અરવટના જળવટે ફેરવેને સ્ત્રી સ્ત્રી તેમાં બીજા ધન્યની જેમ ધડ વધાય છે. તે ધડ પાક્યા પછી લગ્નને તેનો ધંપીમાં ફગી લોટ કરવામાં આવે છે. અને પછી અગ્નિ ઉપર તપાવેલી લોટીમાં તેના માંદા બનાવી શેકવામાં આવે છે. ચેરડી પણ એજ રીતે વરય છે, પછી તે વૃદ્ધિ પામે ત્યારે તેને પીલી રમ કાઢી તેનો ગેગ બનાવાય છે.” આ પ્રમાણે ગેગ અને માંદા બનાવવાની રીત બતાવી તે ખેડુત ચેરડી અને ધડનું બીજા લઈ પોતાને ગામ ગયો. ત્યારપછી તે માનુશાસિન જક ફેરમાં જઈ એકદમ ફેલેડા કંચુ અને કોદરાને લણવા લાગ્યો. તે વખતે તેના પુત્રોએ તેને કહ્યું કે—“હે પિતા ! આ અર્ધ પાકેલી ખેતી આપણા કુટુંબનું અવિન છે, તેને કેમ તુલુની જેમ લણી નાખો છો ?” જક બોલ્યો—“હે પુત્રો ! આ કોદરા વિગેરે શું કામન્ય છે ? અહીં હું ધડ અને ચેરડી વાવવાનો છું, તે ઉપરે એટલે તેનાથી થયેલા માંદા અને ગેગ ખવાયે.” તે સાંભળી પુત્રો બોલ્યા કે—“હે પિતા ! આ કાણુએ ધાંતજ દિવસમાં પાકી જયો, તે લઈ લીધા પછી તમે અહીં ઉંડા પ્રમાણે ચેરડી અને ધડ વાવ્યો. આ પાકવા આવેલી ખેતી નાશ પામે છે અને ધડ તથા ચેરડી આપણા દિવસમાં પાકશે કે નહિ તેનો સંશય છે કેડમા રહેલો પુત્ર નાશ પામે તો ગર્ભમાં રહેલ પુત્રની આશા શી ?” આ પ્રમાણે તે પુત્રોએ વાંધા ઉઠાં પણ તે લોકે કોદરા અને કંચુનું ખેતર લણી નાખ્યું. કાંતુ કે તે કાંઈમા તે સમયે (સ્વપ્ન) હતો. તે ધન્યને કાંઈ મૂખ જકે તે ફેરની જુઓ હડે રમવાને લાલક કરી. પછી તેને હાજર રહીને

કુવો ખોદાવવા લાગ્યો; પરંતુ વંધ્યાના સ્તનમાંથી દુધની જેમ તે-
માંથી જરા પણ પાણી નીકળ્યું નહિ. બકે એક પામ્યા વિના
ખોદાવી ખોદાવીને તે કુવો પાતાળના વિવર જેવો ઉઠા કરાવ્યો,
પરંતુ તેમાંથી કાદવ પણ નીકળ્યો નહિ. તેથી તેને કંચુ ન થયા,
કોદરા ન થયા, ચેરડી ન થઈ અને ઘઉં પણ ન થયા, તેથી તે
પશ્ચાત્તાપને પામ્યો. આ દૃષ્ટાંતની જેમ હે નામ્ન ! તમે આ ભવ
સંખધી સ્ત્રી, ધન વિગેરેનું મુખ તણ દર્શને પરલોક સંખધી મુખ
કે જે સંશયનું સ્થાન છે તેની ઈચ્છા રાખો છો, તેથી તમે બન્ને
રહિત-ઉભયભ્રષ્ટ ન થાઓ એટલું ધ્યાનમાં રાખ્યો.”

તે સાંભળી મહા મનવાળા જાંબૂએ હસીને કહ્યું કે—“ હે
સમુદ્રશ્રી ! હું કાગડાની જેવો બુદ્ધિ રહિત નથી કે એવું કંઈ
તે કાગડાનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

કાગડાનું દૃષ્ટાંત.

નર્મદા નદીને કાંઠે રહેલા વિંધ્ય નામના અરણ્યમાં બહુ
વિંધ્યાચળ પર્વતનો સુવરાજ (નાનો ભાઈ) હોય તેવો એક મોટો
હાથી યૂયનો પતિ હતો. તેણે સ્વચ્છંદપણે વિંધ્યાટવીમાં વિહાર
કરી સુવાવસ્યા નિર્ગમન કરી, અને આયુધ્યરૂપી નદીના પાર જેવી
વૃદ્ધાવસ્થાને તે પામ્યો. તેનું બળ ક્ષીણ થવાથી તે વૃક્ષને વિષે પણ
દાંતપ્રહાર કરવા અશક્ત થયો. ગ્રીષ્મઋતુમાં શુષ્ક ઝરણાવાળા ગિ-
રિની જેમ તે મદ રહિત થયો. ચલકી અને કળંકાર વિગેરેના
વનને પણ ભાંગવામાં પરાક્રમુખ થયો, ઉંચા સ્થાનથી નીચે સ્થાને
ઉતરવામાં તથા નીચા સ્થાનથી ઉંચે ચડવામાં તે કાયર થયો,
દાંત પડી જવાથી તે અલ્પ ખાનાર થયો અને કુધાને લીધે તેની
કુક્ષિ અતિ કૃશ થઈ ગઈ. આ રીતે વૃદ્ધાવસ્થામાં તે હાથીની કાયા
અસ્થિ અને ચર્મમયજ રહી. એકદા તે હાથી પર્વતની શુષ્ક નદી
ઉતરવા લાગ્યો, તે વખતે તેનો પગ ખસી (લપસી) જવાથી
બહુ પર્વતનું એક શિખર પડ્યું હોય તેમ તે પડ્યો. તે વૃદ્ધ હાથી
તે ઠેકાણેથી ઉઠવાને અસમર્થ થયો, તેથી બહુ પાદપોષગમન
અનશનને પાળતો હોય તેમ તેજ રિયનિએ રહ્યો, કેટલેક કાળે

તે હાથી તેજ સ્થિતિએ મરણ પામ્યો, અને મરણ પામેલા તેના
 ગુદાના માંસને કુતરા, શિયાળ અને નોળીઆ વિગેરે ખાવા લાગ્યા,
 તેથી તેનું કહેવર મોટા થયેલા અપાનરંધ્ર^૧ કરીને ગુફાવાળા પર્વ-
 નની જેવું થયું, અને તેમાં શ્વાપદોએ સ્થાન કર્યું. તે અપાનરૂપી
 જાનશાળામાં ભોજનના અર્થી^૨ કાગડાઓ પ્રાદ્યલોની જેમ પ્રવેશ
 કરવા લાગ્યા અને જમી જમીને નીકળવા લાગ્યા. તેમાં એક કાગડો
 માંસના ભોજનથી તૃપ્ત થયો નહીં, તેથી તે તેમાં ઉત્પત્ત થયેલા
 વિદ્યાના કીડની જેમ અપાનમાંજ સ્થિત થઈને રહ્યો. તે હાથીની
 કાયાના અંદરના સારને ગ્રહણ કરતો કરતો-ખાતો ખાતો તે કા-
 મડે કાણની મધ્યે ઘુલુ નામના જંતુ પેસે તેમ અધિક અધિક અંદર
 પેસવા લાગ્યો. પોતાના શરીર સહિત પરના શરીરમાં પ્રવેશ કરતો
 ને કામડે પ્રયાસ વિનાજ અપૂર્વ^૩ યોગી થયો. વ્યગ્રતા સહિત તે
 કામડે માંસ ખાતો ખાતો પૂર્વાપરને નહીં જાણતો કરોંગીઆની
 જેમ તે હાથીના શરીરના મધ્ય ભાગને પામ્યો. તે હસ્તીની કાયા
 સૂર્યના કિરણોથી વ્યાપ્ત થઈ, તેથી વિદ્યા મૂઝ્યા પછી જેમ બીડાઈ
 જાય તેમ તેનું અપાનરંધ્ર બીડાઈ ગયું. બધે દ્વારવાળા કરંડીઆમાં
 અર્પની જેમ તે કામડે બધે થયેલા (બીડાયેલા) અપાનરંધ્રવાળા
 હસ્તીના શરીરમાં તેજ સ્થિતિએ રહ્યો. પછી વર્ષોક્રમમાં જળથી
 પૂર્ણ થયેલી તે નાની નદી હસ્તીના કહેવરને તરંગરૂપી હાયવડે
 ખેંચીને નર્મદામાં લઈ ગઈ. પછી વહાણની જેમ તરતા તે હાથીના
 શરીરને જલે સમુદ્રના મગરોને ભેટાઈ કરતી હોય તેમ નર્મદા
 નદી સમુદ્રમાં લઈ ગઈ. ત્યાં તેના શરીરમાં પ્રવેશ કરના પાણીથી તે
 કહેવર ભેદાયું-આદ્ર^૪ થયું અને પાણીએજ તેનું અપાનદ્વાર ખુલ્લું
 કર્યું; તેથી તેમાંથી પેટો કામડે બહાર નીકળ્યો. પછી દ્વીપની
 જેવા તે હાથીના કહેવર ઉપર બેસીને તે કામડે ચોતરફ દિશાનું
 અવલોકન કરવા લાગ્યો, તો આગળ પાછળ અને બન્ને પકષે

૧ ગુદાનું પિવર. ૨ યોગી તો પોતાના આત્માનેજ પરશરીરમાં
 પ્રવેશ કરાવે છે અને આ તો શરીર સહિત પર શરીરમાં પેડો, તેથી
 તે અપૂર્વ યોગી થયો.

તેણે કેવળ પાણીજ ભેયું. તે ભેઈતેણે વિંચાયું કે—“હું અહીંથી ઉડીને સમુદ્રને કાઠે જાઉં.” પછી તે ત્યાંથી ઉડ્યો પણ સમુદ્રને કિનારો અત્યંત દૂર હોવાથી તે સમુદ્રના પારને પામ્યો નહીં અને ચારંવાર પાછો આવી આવીને તે કલેવર ઉપર બેઠો. તે કલેવરને માછલાં તથા મેગરો ચોતરફથી ફેલાવા અને ઘસડવા લાગ્યા, તેથી ભારવડે દગા-યલા વહાણની જેમ તે કલેવર સમુદ્રમાં ડુબી ગયું. તેથી આશ્રય વિનાનો થયેલો તે કાગડો પણ સમુદ્રમાં ડુબી ગયો, અને તત્કાળ જાણે જળથી ભીંજવાને લીધે ભય પામ્યા હોય તેમ તેના પ્રાણોએ તેને તણ દીધો. આ દૃષ્ટાંતનો ભાવાર્થ એ છે કે મરી ગયેલા હાથીની જેવી સીઓ છે, સમુદ્ર જેવો સંસાર છે, અને કાગડાની જેવો પુરૂષ છે. તેથી હસ્તીના કલેવર તુલ્ય તમારી ઉપર રાગી થઈને કાગડાની જેમ આ ભવસાગરમાં હું ડુબીશ નહીં.”

ત્યાર પછી બીજી સ્ત્રી પદ્મશ્રી બોલી કે—“હે નાથ ! તમે જો અમને તજ્યો તો વાનરની જેમ પાછળથી અત્યંત પશ્ચાત્તાપ પામ્યો. તેની કથા આ પ્રમાણે—

વાનરની કથા.

એક અટવીમાં પરસ્પર પ્રીતિવાળા અને નિરંતર વિયોગ રહિત એક વાનર તથા એક વાનરી રહેતા હતા. તેઓ વેળાધર પર્વતની જેમ એક સાથેજ ખાતા હતા, પરસ્પર રૂપમાં કરતા હોય તેમ એક સાથેજ વૃક્ષ ઉપર ચડતા હતા, એક દોરડાથી ખેંચાતા હોય તેમ એક સાથેજ દોડતા હતા, તથા પરસ્પર એક ચિત્તવાળા હોય તેમ નિરંતર સર્વ ક્રિયાઓ સાથેજ કરતા હતા. એકદા ગંગા નદીના કાઠાના વનમાં તેઓ રમતા હતા તેવામાં તે વાનર સાવધાન નહીં રહેવાથી કુદકો મારતાં વાનીરના વૃક્ષ ઉપરથી પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. તરતજ તે તીર્થના પ્રભાવથી તે વાનર બાણે વિદ્યાના ધનથી થયો હોય તેમ દેવકુમારની જેવા રૂપવાળો મનુષ્ય થયો તે વાનરને મનુષ્યનું રૂપ પામેલો ભેઈ વાનરી પણ મનુષ્યણીનું રૂપ પામવાની ઇચ્છાથી તે વાનરની જેમજ વૃક્ષપરથી ભૂમિપર પડી. તરતજ તે વાનરી પણ દેવાગના જેવી નારી બની ગઈ, અને તેણીએ

તેણે કેવળ પાણીજ નોયું. તે જોઈતેણે વિચાર્યું કે—“હું અહીંથી ઉડીને સંમુદ્રને કાઠે જાઉં.” પછી તે ત્યાંથી ઉડ્યો પણ સંમુદ્રનો કિનારો અત્યંત દૂર હોવાથી તે સમુદ્રના પારને પામ્યો નહીં અને ધારંવાર પાછો આવી આવીને તે કલેવર ઉપર બેઠો. તે કલેવરને માછલાં તથા મંગરો ચોતરફથી ફેલાવા અને ઘસડવા લાગ્યા, તેથી ભારવડે દબાયલા વહાણની જેમ તે કલેવર સમુદ્રમાં ડુબી ગયું. તેથી આશ્રય વિનાનો થયેલો તે કાગડો પણ સમુદ્રમાં ડુબી ગયો, અને તત્કાળ જાણે જળથી ભીંજવાને લીધે ભય પામ્યા હોય તેમ તેના પ્રાણોએ તેને તણ લીધો. આ દૃષ્ટાંતનો ભાવાર્થ એ છે કે મરી ગયેલા હાથીની જેવી સ્ત્રીઓ છે, સમુદ્ર જેવો સંસાર છે, અને કાગડાની જેવો પુરુષ છે. તેથી હસ્તીના કલેવર તુલ્ય તમારી ઉપર રાગી થઈને કાગડાની જેમ આ ભવસાગરમાં હું ડુબીશ નહીં.”

ત્યાર પછી બીજી સ્ત્રી પદ્મશ્રી બોલી કે—“હે નાથ ! તમે જો અમને તજશે તો વાનરની જેમ પાછળથી અત્યંત પશ્ચાત્તાપ પામશો. તેની કથા આ પ્રમાણે—

વાનરની કથા.

એક અટવીમાં પરસ્પર પ્રીતિવાળા અને નિરંતર વિયોગ રહિત એક વાનર તથા એક વાનરી રહેતા હતા. તેઓ વેળાધર પર્વતની જેમ એક સાથેજ ખાતા હતા, પરસ્પર રૂપધો કરતા હોય તેમ એક સાથેજ વૃક્ષ ઉપર ચડતા હતા, એક દોરડાથી ખેંચાતા હોય તેમ એક સાથેજ દોડતા હતા, તથા પરસ્પર એક ચિત્તવાળા હોય તેમ નિરંતર નવું ક્રિયાઓ સાથેજ કરતા હતા. એકદા ગંગા નદીના કાઠાના વનમાં તેઓ રમતા હતા તેવામાં તે વાનર સાવધાન નહીં રહેવાથી કુદકો માગતા વાનીરના વૃક્ષ ઉપરથી પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. તરતજ તે તીર્થના પ્રભાવથી તે વાનર જાણે વિદ્યાના બગીચા થયો હોય તેમ દેવકુમારની જેવા રૂપવાળો મનુષ્ય થયો તે વાનરને મનુષ્યનુ રૂપ પામેલો જોઈ વાનરી પણ મનુષ્યજીનુ રૂપ પામવાની ઈચ્છાથી તે વાનરની જેમજ વૃક્ષપરથી બૂમિપગ પડી. તરતજ તે વાનરી પણ દેવાગના જેવી નારી બની ગઈ. અને તેણીએ

નવા ઉત્પન્ન થયેલા પ્રેમથી તે પુરુષને આલિંગન કર્યું. પછી પૂર્વ-જન્મના વાનરપણાની જેમ નિરંતર વિયોગ રહિત તે બન્ને વિલાસ કરવા લાગ્યા.

એકદા જે વાનર પુરુષ થયો હતો તેણે નારીને કહ્યું કે-
“ જેમ આપણે પહેલા વૃક્ષપરથી પડ્યાને લંછને મનુષ્ય થયા તેમ હવે બીજાવાર પડીને દેવ થઈએ.” તે સાંભળી નારી બોલી કે-“હો પ્રિય! હવે વધારે હોલ કરવાથી સંયુ. આપણે મનુષ્ય-રૂપેજ વિષયોને ભોગવીએ એ બસ છે; દેવપણાનું કામ નથી. દેવ કરતાં પણ આપણને અધિક મુખ છે; કારણકે નિત્ય વિયોગ રહિત અને સ્વતંત્ર એવા આપણે નિર્વાપણે રમીએ છીએ.” તેણીએ આ પ્રમાણે નિરોધ કર્યો છતાં તે પુરુષે વાનીરના વૃક્ષપર ચંદ્રી પ્રથમની જેમ ત્યાંજ અપાપાત કર્યો. હવે તે તીર્થના પ્રભાવ એવો હતો કે જે તિર્યચ અપાપાત કરે તો તે મનુષ્ય થાય અને જે મનુષ્ય અપાપાત કરે તો તે દેવ થાય. પરંતુ જે ફરીથી પડે તો પાછો હતો તેવોજ થાય; તેથી તેણે તેજ તીર્થમાં અપાપાત કર્યો એટલે તે પૂર્વ જન્મમાં વાનર હોવાથી પાછો વાનર થઈ ગયો; અને પોતે કરેલા અતિ હોલને માટે પસ્તાવો કરવા લાગ્યો, તેમજ પોતાની સ્ત્રી વાનરી જે મનુષ્યણી થઈ હતી તેને જોઈ જોઈને ઝૂરવા લાગ્યો.

અન્યદા તે પ્રદેશમાં ફરતા રાજપુરુષોએ તે સ્ત્રીને જોઈ. સ્ત્રીનું મુખ ચંદ્ર જેવું હતું, તેનો કંઠ શંખ જેવો હતો, તેના સ્તન મોટા હતા, તેનું ઉદર કૃશ હતું, તેના નિતંબ શ્રેષ્ઠ હતા, તેના હાથપગ કમળ જેવા મુકોમળ હતા, તેણે અંગાનરીની મા ટીનું તિલક કર્યું હતું, લતાવડે મસ્તકના કેશ બાધ્યા હતા, અશુદ્ધના કેતકીપુષ્પવડે કણનું ભૂષણ કર્યું હતું, તાલવૃક્ષનાં પાંદડાનાં કુંડલ કર્યાં હતા, કંઠમાં કમળના નાળનો હાર પહેર્યો હતો તથા તેનાં નેત્રો મૃગલી જેવા હતાં. આવી તે મનોહર સ્ત્રીને જોઈ તે રાજસેવકોએ તેને લઈ જઈ રાજાને અર્પણ કરી; કારણ કે જે જે વસ્તુ સ્વામી વિનાની હોય તે સર્વની માલિકી રાજાનીજ ગણાય છે. મનોહર આકૃતિવાળી તેણીને રાજાએ અંતઃપુરની સર્વ

રાત્રીઓમાં મુખ્ય કરી. “ મુંઠરનાવાળી આકૃતિ ઉત્તમ લક્ષ-
ણોના અનિચિરૂપ જ હોય છે, અર્થાત્ શોભાની સાથે ઉત્તમ લ-
ક્ષણો પણ રહેતાં હોય છે.” પેલા વાનરને પણ કેટલાક પુરુષો-
એ (નટોએ) મહાનુ કયો અને તેને પુત્રની જેમ વિવિધ પ્રકા-
રનું નૃત્ય શીખવ્યું. એકલા તે નટો તેજ રાત્રની પામે ગયા અને
તેઓએ તે વાનર પાને નાટક શરૂ કરાવ્યું; તેવામાં રાત્રના
અર્ધ આગમ પર એડેડી પોતાની પૂર્વની પ્રિયાને બેઠને તે વા-
નર જાણે ગાર્વિષ અભિનયને પ્રગટ કરતો હોય તેમ અશ્રુપાત
કરી ગયા હાથો. તે બેઠે રાત્રી બોલી કે—“ હે કપિ ! જે અ-
વનરે જે નિયતિ પ્રાપ્ત થાય તેને આનંદગી ઓળખતી. હવે વાની
રમી પુનઃ પ્રાપ્ત થયેલા તારે તે અંધાપાનનું કે પૂર્વના મનુષ્યપણનું
અનુભવ ન કરવું.” હે રવામિન ! આ દુઃખાંતરી તમે પણ પ્રાપ્ત
થયેલા વિવિધમુખનો ત્યાગ કરીને ને વાનરની જેમ પાછાગી
પ્રમાણાપ કર્યો પડે તેમ ન કર્યો.”

આ પ્રમાણેની કથા નાંખતી જાંબુરમારે તેજીને કહ્યું કે—
“ હે પદમશ્રી ! હું અંધાનકાન્દની જેમ વિવિધની નૃપજાતોનો ન-
થી કે જેથી પન્તાવું પડે તેની કથા જા પ્રમાણે -

અંધાનકાન્દની કથા.

કેવડ એક દેવ નાનકાનક કેન્દ્રાના અવાગ પાડવા માટે
સેવક અનુવંશના નંદો અને રાત્રને લવને માટે ધાતુ પાણી તે
સેવકે રૂઝે નંદો. વા તે અંધાનકાન્દ અવાગ પાડતા અભિનય
કેન્દ્રાના નાનકા નંદો. નૃવંશના પાણી તમ થવાને સીધે અન્યંત
રૂઝેના થયે. નંદો નિવંશના રૂઝેના રાત્રી લીધા જાઓ અને
રૂઝેના કેન્દ્રાના નંદો નિવંશના રૂઝેના રાત્રી લીધા થયા. વનમાજ વનમા
દુઃખની જેમ નંદો નંદો લાવેવું નહીં રાત્રી મલામ કહું અને
ને નંદો રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના અંધાનકાન્દની નૃપાભિ રૂઝે પણ
રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના
રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના રૂઝેના

રૂપ, વય, બુદ્ધિ, ચતુરાઈ અને બીજા ગુણોએ કરીને પણ તારે અનુરૂપ એવા તે પુરૂષને પામીને તું તારું યૌવન કૃતાર્થ કર. હે ભદ્રે ! જનારથી તેણે તને નદીમાં સ્નાન કરતી જોઈ છે, ત્યારથીજ તે કેવળ તારાજ ગુણોનું ગાન કરવામાં વાચાળ છે અને બીજા સ્ત્રીનું નામ પણ જાણતો નથી. ” આ પ્રમાણે તાપસીનું વચન સાંભળી બુદ્ધિવાળી તે દુર્ગિલા પોતાના હૃદયના લાવને ગુપ્ત રાખવા માટે આ પ્રમાણે કઠોર અક્ષરોવડે તે તાપસીની તજના કરવા લાગી કે-“હે મુડે ! શું તે મદિરાપાન કર્યું છે ? કે જેથી આ પ્રમાણે કુડીનને વિષે પણ અકુડીનને લાયક વચન બોલે છે ? માટે હે નાલાયક ! શું તું કુલટા છે ? અરે ! મારી દષ્ટિ ખાસેથી તું શીઘ્ર અદૃશ્ય થા. તારા દર્શનથી પણ પાપ લાગે છે, તો તારી સાથે વાત કરવામાં પાપ લાગે તેમાં શું આશ્ચર્ય ? ” આ પ્રમાણે તિરસ્કાર કરવાથી પાછી જતી તે તાપસીની પીઠ ઉપર મહેલની બીંત ઉપર થાપા મારે તેમ દુર્ગિલાએ મેષનો મહીન થાપા માયો. તેના અભિપ્રાયને નહીં જાણવાથી અંખવાળી પડેલી તે તાપસીએ જઠને પેલા દુઃશીળ પુરૂષને કઠોર શબ્દોવડે કહ્યું કે-“અરે ! મારે વિષે એ સ્ત્રી પ્રીતિવાળી છે એ તું અનન્ય પ્રાપ્ત્યોઃ કાળજી કે તે તે. અત્યંત મહાસતીપણના મર્વાવાળી છે તેણે કુતરીની જેમ મારે નિન્દકાર કર્યો હે મુઝા ! તે દુઃખવતું વિષે મારું દલીલાનું નિષ્ફળ થયું છે; કેમકે ચતુર ચિત્રકાર પણ નવી બીંત હોય તોજ તેના પર ચિત્ર કાઢી શકે છે અને આપના ગુણોથી તેનીએ કાંઈ પામવાથી મારી પીઠ ઉપર મેષવગ નહીંન હોયે વપાડ માની છે ” એમ કરીને તે તાપસીએ તે પુરૂષને દુર્ગિલાએ મારેલા મેષના થાપાના ચિન્હો વગી પેના તો શકે દેખાડી. તે જોઈ તેણે વિચાર કર્યો કે-“આ તાપસીના પીઠ ઉપર પાચ આગળીવાળા મેષનો થાપા માયો, તેથી અવશ્ય તેનીએ કૃષ્ણપક્ષની પાચમની રાત્રિએ મગસને સકેત કર્યો છે; તેણીની ચતુરાઈ કેવી છે કે જેણે આવી રચનાથી મને સકેતનો દિવસ જણાવ્યો ? માટે હે મન ! પીરજ

રાખ. પરંતુ તેણીએ કોઈ પણ કારણથી સંકેતનું સ્થાન જાણ્યું નથી; તેથી હજી પણ તેણીનો સંગમના મુખમાં કાંઈક અંતરાય રહેલો છે. ” એમ વિચારી તેણે ફરીથી તાપસીને કહ્યું કે— “તેણીનો આશય તારા બલુવામાં આવ્યો નથી. મારા ઉપર તે પ્રીતિવાળીજ છે; માટે ફરીથી પણ તું તેની પાસે જા અને મારીવંતી પ્રાર્થના કર. હે માતા ! મારા કાર્યમાં તું જરા પણ ખેડ પામીય નહીં. અનિવેદ (ઉત્સાહ) જ લક્ષ્મીરૂપી લગાનું મૂળ છે.” તાપસી બોલી કે—“હે ભાણ ! તે કુલીન સ્ત્રી તારું નામ પણ સહન કરતી નથી, છતાં તું જો તેની ઈચ્છા રાખે છે તે સ્થળ ઉપર કમળને રોપવા જેવું દુષ્કર છે. તારા પ્રયોજનની સિદ્ધિ થવામાં મને મોટો સંદેહ છે અને તારા નિરસ્કાર થયે તે તો ચોક્કસ છે. તો પણ નિરાશપણનો ત્યાગ કરી દુઃ તો શીઘ્ર તેની પાસે જઈશ.” એમ કહી તે તાપસી તરતજ મુવલુંકારની વધુ પાસે ગઈ અને અમૃત રસની જેવા વચનથી બોલી કે—“હે ભદ્રે ! તારે યોગ્ય એવા તે પુરૂષની સાથે કીડા કર, અને ચાવનનું ફળ મહત્ત્વ કર. આ મુવાવસ્થાને તે ઉચિતજ છે.” તે સાંભળી બહેને કોષ પામી હોય તેમ તે દુર્ગિલાએ તેણીને નિરસ્કારપૂર્વક મળે જાણીને અચોક્ક વનના પાછલા દ્વારથી ઠાઠી મૂકી. તે તાપસી પણ લલ્લ-ના વચથી ખેંચેલી લાજવટે મુખ સંતાપી શીઘ્રપણે તે પુરૂષની પાસે જઈ ખેડ સહિત કહેવા લાગી કે—“તેણીએ મારા પ્રથમની જેમ નિરસ્કાર કર્યો અને પછી મને નવે પકડીને ઘરની પાછળ રહેલા અચોક્ક વનના દ્વારથી ઠાઠી મૂકી.” તે સાંભળી તે ભુદિમાન પુરૂષે વિચાર્યું કે—“ખરેખર તેણીએ મને અચોક્ક વનમાં આવડું એમ સંકેત આપ્યો છે.” પછી તેણે તાપસીને કહ્યું કે—“હે પૂજ્ય ! તેણીએ કહેલો આ નિરસ્કાર મારીવંતી તમારે સહન કરવો, અને હવે પછી તમારે તે દુષ્ટાનું નામ પણ લેવું નહિ.”

ત્યારપછી તે જુવાન કૃષ્ણ પક્ષની પાંચમની દારીએ પાછ-જના દ્વારથી અચોક્ક વનમાં ગયો. પેલાનો માર્ગ જોઈ તેણીને તેણે ફરીથી બોધ, તેણીએ પણ તેને ફરીથી આવડો એવો વિચાર-

રૂપ, વય, બુદ્ધિ, ચતુરાઈ અને ખીજા ગુણોએ કરીને પણ તારે અનુરૂપ એવા તે પુરૂષને પામીને તું તારું યૌવન કૃતાર્થ કર. હે ભદ્રે ! જ્યારથી તેણે તને નદીમાં સ્નાન કરતી જોઈ છે, ત્યારથીજ તે કેવળ તારાજ ગુણોનું ગાન કરવામાં લાગ્યો છે અને ખીજા સ્ત્રીનું નામ પણ જાણતો નથી. ” આ પ્રમાણે તાપસીનું વચન સાંભળી બુદ્ધિવાળી તે દુર્ગિલા પોતાના હૃદયના ભાવને ગુપ્ત રાખવા માટે આ પ્રમાણે કઠોર અક્ષરોવડે તે તાપસીની તર્જના કરવા લાગી કે-“હિ મુટે ! શું તેં મઢિરાપાન કર્યું છે ? કે જેથી આ પ્રમાણે કુટ્ટીનને વિષે પણ અકુટ્ટીનને લાયક વચન બોલે છે ? માટે હે નાલાયક ! શું તું કુલટા છે ? અરે ! મારી દષ્ટિ માંસેથી તું શીઘ્ર અદૃશ્ય થા. તારા દર્શનથી પણ પાપ લાગે છે, તો તારી સાથે વાત કરવામાં પાપ લાગે તેમાં શું આશ્ચર્ય ? ” આ પ્રમાણે તિરસ્કાર કરવાથી પાછી જતી તે તાપસીની પીડ ઉપર મહેલની ભીંત ઉપર યાપો મારે તેમ દુર્ગિલાએ મેષનો મઢીન યાપો માયો. તેના અભિપ્રાયને નહીં જાણવાથી ઝખવાણી પટેલી તે તાપસીએ જઈને પેલા દુઃશીળ પુરૂષને કઠોર શબ્દોવડે કહ્યું કે-“ અરે ! મારે વિષે એ સ્ત્રી પ્રીતિવાળી છે એ તું અસત્ય બોલ્યો; કારણ કે તે તો અત્યંત મહાસતીપણના ગર્વવાળી છે. તેણે કુતરીની જેમ મારો તિરસ્કાર કર્યો. હે મુઘ ! તે કુળવધુને વિષે મારું દ્વેષીપણું નિષ્ફળ થયું છે; કેમકે ચતુર ચિત્રકાર પણ સારી ભીંત હોય તોજ તેના પર ચિત્ર કાઢી શકે છે. ઘરના વ્યાપારમાં શુંથાયેલી તેણીએ કોપ પામવાથી મારી પીડ ઉપર મેષવાળા મઢીન હાથે યપાટ મારી છે. ” એમ કહીને તે તાપસીએ તે ધૂંરાજને દુર્ગિલાએ મારેલા મેષના યાપાના ચિન્હવાળી પોતાની પીડ દેખાડી. તે જોઈ તેણે વિચાર કર્યો કે-“આ તાપસીની પીડ ઉપર પાંચ આંગળીવાળો મેષનો યાપો માયો, તેથી અવશ્ય તેણીએ કૃષ્ણપદ્મની પાંચમની રાત્રિએ મંગલનો સંકેત કર્યો છે; તેણીની ચતુરાઈ કેવી છે કે જેણે આવી રચનાથી મને સંકેતનો વિવક્ષ જણાવ્યો ? માટે હે મન ! ધીરજ

કથું ? હવે વહુનું નૂપુર આપી દો. તમે પિતા યજ્ઞને મને વગોવો નહીં. તે તો ખરેખર મહાસતી છે એવી મારી ખાત્રી છે.” તે સાંભળી સ્થવિર બોલ્યો કે-“હૈ વત્સ ! જે વખતે મેં એનું નૂપુર ઠાઠ્યું તે વખતે મેં આવીને તને ઘરમાં મુતેલો બેઠો હતો.” તે સાંભળી દુર્ગિલા બોલી કે-“હું મારા પર આવો બોટો આરોપ સહન નહીં કરું. દેવી ક્રિયા કરીને પણ તમારા પિતાને ખાત્રી કરી આપીશ. ધોયેલા મ્વેન વસ્ત્રને વિષે મેવના બિંદુની જેમ કુસીન એવી મારે વિષે આટલું વાળી માત્રથી પણ કલંક ચોભતું નથી. અહીં નગરની બહાર જે ચોભન નામનો યજ્ઞ છે તેની જે જાંબાની વચ્ચે યજ્ઞને હું નિકળીશ; કેમકે જે પ્રાણી અશુદ્ધ હોય છે તે તેની જાંબામાંથી નીકળી શકતો નથી.” ધૃષ્ટતાના નિધાનરૂપ તેણીની તે પ્રતિજ્ઞા પિતાએ શંકા સહિત અને પુરે શંકા રહિત અંગીકાર કરી.

પછી સ્નાન કરી ધોયેલાં વસ્ત્ર પહેરી ધૂપ પુષ્પ વિગેરે પૂજાની સામગ્રી ગ્રહણ કરી દુર્ગિલા સર્વ સંબંધી વર્ગની સાથે યજ્ઞને પૂજવા ચાલી. આગળથી મકેત કરી રાખેલો પેલો બાર પુરૂષ પેલો ગાંધી યજ્ઞને યજ્ઞની પૂજા કરવા જતાં તેણીના કંઠને કવગાંની જેમ વગળી પડ્યો. તે જોઈ ‘આ ગાંધી છે’ એમ કહી લોકોએ તેને ગાંધી પકડીને દૂર કાઢી મૂક્યો. આ પછી તેણીએ ફરીથી સ્નાન કરી યજ્ઞની પૂજા કરી અને આ પ્રમાણે વિરમિ કરી કે-“મેં કદિ પણ તે વિના બ્રીજા કોઈ પણ પુરૂષને ન પડાં કયો નથી. આજ આ આ ગાંધી પુરૂષ પ્રત્યક્ષ માન કંઠને વગળ્યો છે. તેથી આજ નાન પડિ અને તીર્થ આ ગાંધી એ જે નિવાસ બીજે કોઈ પણ પુરૂષ માન અંગને વગળ્યો ન હોય તો હે યજ્ઞ ! મને સર્વન ૩ ગુણે અપનાવ થા, કાન્ત કે તું સત્યપ્રિય છે.” તે નાન પડિ યજ્ઞ પણ ‘આમા ગુ કન્વુ’ એવા વિચારમાં પડ્યો, નેદસન ના તે સ્ત્રી તેની જે જાંબાની વચ્ચે યજ્ઞને શીઘ્ર નીકળી નહીં નકામ સર્વ લોકો “આ શુદ્ધ છે-શુદ્ધ છે” એમ ઘોર કરવા લાગ્યા અને રાજાના અધિકારીઓએ તેણીના કંઠમાં પુષ્પની

તા નાંખી. યાદી વાગતા વાગિત્ર સહિત હજાર પામેલા બપુ-
રોએ પરિવરેલી અને દેવદિને સ્વીકાર કરેલી તે સસરાને ઘેર
નૂપુર ખેંચવાથી ઉત્પત્ત થયેલું કલંક તેણીએ ઉતાર્યું, તેથી
રથી આરંભીને તે હોકમાં નૂપુર પાંડિતા નામે પ્રસિદ્ધ થઈ.

આ પ્રમાણે વધુને પરામર પમાડેલા દેવદત્તની તે દિવસથી
રંભીને ચિંતાને લીધે વારિમાં જાણેલા હાથીની જેમ નિદ્રા
પામી. યોગીની જેમ તેને નિદ્રા સહિત જાણીને રાત્રીએ ઇ-
ન્દ્ર વૃત્તિ (અભિવિકા) આપી જાંત:પુરનો રક્ષક કર્યો. અન્યથા
તેને તે જાંત:પુરનો રક્ષક મુતો છે કે નહીં એમ જાણવા માટે
કે રાત્રી તેને વારંવાર જોવા લાગી. તે જોઈ તેણે વિચાર્યું કે-
આ રાત્રી વારંવાર ઉઠી ઉઠીને અને જોવા કરે છે તેનું કારણ
કે સમજાતું નથી, માટે હું મુઠ્ઠા જઈ તો જણાવ કે તે શું કરે
? " એમ વિચારી તે જાણવા માટે તે યામિક ખોટી નિદ્રાએ
કે મર્યાદા. જોડે પેલી રાત્રી બહાર નીકળી, અને તેને અત્યંત
દ્રાવણ જાણી તે હજાર પામી; યાદી ચેરની જેમ પીમે પીમે એજ
ખારીની સન્મુખ જવા લાગી. તે ગવાણની નીચે જાણે દેવના
પરિ (જેનવણ)નો નાનો જાણે હોય એવો નિરંતર મદોન્મત્ત
વિષ રાજ્યને પદ્મસ્ત્રી જાણેલા હતા. તે હાથીના મહાવન ઉપર
નિરંતર આમણ થયેલી તે રાત્રી ચંચળી લોકાનું પાટીયું ખસેલી
હાર નીકળી. જોડે નિન્વન અભ્યાસથી સારી રીતે રીખેલા તે
તેણે તેણેને સુઘડે લઈ નીચે પૂંડીપર મૂકી તેને જોઈ મહા-
ન કોપાવમાન થયો અને "કાળી ખોટી કેમ જાણી?" એમ કહી
જા નેત્ર કરી તેણે હાથીની આકળવડે દાંડીની જેમ તે રાત્રીને
કાળી. જારે તે જોલી કે- "મને ન જાણે, કારણ કે જાણે ન જાણે
કે નરો મલમલ જાંત:પુરનો રક્ષક કર્યો છે, તે જાણે હોવાથી હું
કાળી હતી. હમણાં તેને નિદ્રા જાણી છે તેથી તે ઉઠીને પામીને
જાણે વિલંબથી જાણે છું. આ વાત જાણેને હું મુઠ્ઠર! તમે
કાળા પર કોણ ન કરો. " આ પ્રમાણે રાત્રીને જોઈ પમાડેલા

ધધને આ કાષ્ટના હાથી પર ચડે." તે સાંભળી ખીજું સર્વ શ-
ત્રીઓએ રાજના દેખતાં તે પ્રભાણે કહ્યું; પરંતુ પેટી એક રાણી
એલી કે-"હું આ હાથીથી ભય પામું છું." તે સાંભળી રાજ-
એ ક્રોધથી કીડાના કમળનાગવડે તેણીને પ્રહાર કર્યો, ત્યારે તે
મૂઠાંતો અભિનય (રૂખાવ) કરીને પૃથ્વી પર પડી ગઈ. તે જોઈ
રાજાએ પોતાની લુહિથી નિશ્ચય કર્યો કે-"તે સ્થવિર જે પાપિષ્ઠ
અને દુરાચારી કદી હંતી તેજ આ અધમ રાણી છે." પછી રા-
જાએ તેણીનો પૃષ્ઠ જોયો, એટલે તેમાં સાંકળના પ્રહાર જોઈ નખની
ચપટી વગાડવા પૂર્વક સ્મિત કરી તે બોલ્યો કે-"મદોન્મત્ત હાથીની
આથે કીડા કરે છે અને કાષ્ટના હાથીથી ભય પામે છે; તથા સાં-
કળના ઘાથી હર્ષ પામે છે અને કમળના પ્રહારથી મૂઠાં પામે છે."
એમ કહી કોપના સમૂહથી પ્રદીપ્ત થઈ રાજા વૈભારગિરિ ઉપર
ગયો, અને મહાવતને તે હાથીપર ચડી ત્યાં બોલાવ્યો. પછી તેની
આથે તે રાણીને હાથીપર ચઢાવી ઉચ્ચ શાસનવાળા રાજાએ તે અ-
ધમ મહાવતને આજ્ઞા કરી કે-"આ હાથીને પર્વતના વિષમ પ્રદેશ-
પર ચડાવી પડતો મૂક. તેના પડવાથી તમારા બન્નેનો પણ નિર્ગ્રંહ
(નાશ) થાશે."

આવી આજ્ઞા થવાથી મહાવતે તે હાથીને ગિરિના શિખર-
પર ચડાવ્યો. પછી તેનો એક પગ બહાર કઢાવી ત્રણ પગે તે
હાથીને શિખર પર સ્થિર રાખ્યો. તે જોઈ સમગ્ર જનોએ હાહા-
ર કરી રાજાને કહ્યું કે-"હો રત્ન સમાન રાજા ! આ હસ્તીર-
ત્ન તો પશુ છે અને આજ્ઞા પ્રમાણે કાર્ય કરનાર છે, તેથી તેનો
નાશ કરવો ઉચિત નથી." તે વચન નહીં સાંભળ્યા જેવું કરીને
"પાડ" એમ રાજા બોલ્યો, ત્યારે મહાવતે હાથીનો ખીજો પગ
બહાર કઢાવી બે પગે ઉભો રાખ્યો. તે જોઈ "અરે ! આ હાથી
વધ કરવા યોગ્ય નથી" એમ ફરીથી લોકો બોલ્યા, ત્યારે રાજા
મૂંઝા રહ્યો, અને મહાવતે ત્રીજો પગ પણ બહાર કઢાવી એકજ
પગે હાથીને ઉભો રાખ્યો. હસ્તીરત્નનો નાશ જોવાને અસમર્થ
થયેલા લોકો હાહાકાર શબ્દ કરતાં ઉંચા હાથ કરી રાજાને કહેવા

લાગ્યા કે—“હે પૃથ્વીનાથ ! બીજા હાથીઓથી ન ઘર્ષ શકે એવી શિક્ષા પામેલા (કેળવાયેલા) આ હાથીને પાછો વાળવો યોગ્ય છે. આવો હાથી દક્ષિણાવતં રાખની જેમ દુર્લભ છે. તમે પ્રભુ છો, જેમ ઈચ્છા હોય તેમ અપરાધીને કરી શકો છો; પરંતુ આ હાથી તો નિરપરાધી છે, તેથી આવા અવિચેકથી તમને જે અપયશ મળશે તે સહન નહીં થાય. હે સ્વામી ! તમારે પોતેજ કાર્ય અને અકાર્યનો વિચાર કરવાનો છે, માટે વિચાર કરીને આ હસ્તીરત્નનું રક્ષણ કરો અને અમારાપર પ્રસન્ન થાઓ.” તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે—“ ભલે તેમ થાઓ, તમે સર્વે મારી વાણીથી આ મહાવતને હસ્તીનું રક્ષણ કરવા કહો.” ત્યારે લોકોએ મહાવતને કહ્યું કે—“હે શ્રેષ્ઠ મહાવત ! આટલી હદે પહોંચેલા આ હાથીને તું પાછો વાળવા સમર્થ છે ?” ત્યારે તે બોલ્યો કે—“ જો રાજા અમને બન્નેને અભયદાન આપે તો હું આ હાથીને હોમકુગળપણે નીચે ઉતારું.” લોકોએ રાજાને વિનંતિ કરી, ત્યારે રાજાએ તેમને અભયદાન આપ્યું. અને મહાવતે તે હાથીને ધીમે ધીમે નીચે ઉતાર્યો અને મહાવત તથા રાણી હસ્તીના રક્ષક ઉપરથી નીચે ઉતર્યા ત્યારે રાજાએ “મારા હેરાને તમે બન્ને ત્યાગ કરો” એમ કહેવાથી તેઓ ત્યાથી જતા રહ્યા.

નાસતા નાનતા તેઓ માય કાંગે એક ગામમા આવ્યા. ત્યાં એક શૂન્ય દેવાલયમા તેઓ નાચે મુતા અર્ધ નાગિને સમયે તેજ ગામમાથી એક ચોર આરક્ષકો પાનેથી નાનીને તેજ દેવકુળમા પેઠો. “ પ્રાતાઃકાળે ચોરને ગ્રહણ કર્યું ” એવો નિર્ણય કરીને આરક્ષકોએ તે દેવકુળ ઘેરી લીધું ચોર પણ અંધની જેમ હાથવડે દેવકુળને શોધતો જ્યાં તે બન્ને મુતા હતા ત્યાં ધીમે ધીમે આવ્યો. ચોરથી સ્પર્શ થના છતાં તે મહાવત જાગ્યો નહીં, કારણ કે યાદીને સુતેલા માણસને નિદ્રા વજલેપની જેમ ચોરી ભય છે; રાજપત્ની તો તેના હાથના જરાક સ્પર્શથી પણ જાગી ગઈ, અને સ્પર્શ માત્રથીજ તેનાપર રાગવાળી થઈ, તેથી ‘ તું કોણ છે ? ’ એમ ધીમેથી બોલી. તેના ઉત્તરમા તે પણ ધીમેથી બોલ્યો

પાઓ, પાણી પાઓ. ” પરંતુ રાજના ભયથી તેને કોઈએ પણ પાણી પાતું નહીં. કેમકે ‘સર્વ કોઈ પ્રાણી પોતાનું રક્ષણ કરીને જ ધર્મ કરે છે.’ છેવટ તે માગે જતા જિનદાસ નામના એક શ્રાવકને તેણે જોયો, અને તેની પાસે પાણી માગ્યું, ત્યારે તેણે તેને કહ્યું કે-“હે ભદ્ર ! હું પાણી લાવી પાછને તારી તૃષ્ણા હરણ કરીશ, પરંતુ તું મારું એક વચન કર. તે એ કે હું પાણી લઈને આવું ત્યાં સુધી તું ‘નમોર્હિન્દ્રયઃ’ આટલો શબ્દ ગોખ્યા કર.” મહાવત પણ પાણી પીવાની ઇચ્છાથી તે શબ્દ ગોખવા લાગ્યો. શ્રાવક પણ રાજપુત્રની આજ્ઞા લઈ તેને માટે પાણી લઈ આવ્યો. તેને પાણી લઈને દૂરથી આવતો જોઈ તે મહાવત પણ ધીરજ ધારણ કરી માટે સ્વરે ‘નમોર્હિન્દ્રયઃ’ એ મંત્ર જોડ્યો. તેવામાં તો તેના પ્રાણ નીકળી ગયા. સદાચારનું નામ પણ જેણે સાંભળ્યું નહોતું એવો તે મહાવત અકામ નિર્જરા થવાથી નમસ્કારના પ્રભાવવટે વ્યંતરણતિનો દેવ થયો.

અહીં પેટ્ટી કુલટા રાણી ચૌરની સાથે આતી. માર્ગમાં પાણીના પૂરથી બરેલી એક દુસ્તર નદી આવી. તે જોઈ ચૌરે તે પુત્રકલી (કુલટા)ને કહ્યું કે-“હે પ્રિયા ! વસ્ત્ર અને આભરણના ભારવાળી તને હું એક ફેરાવટે આ નદી કિનારી શકીશ નહીં; તેથી હે આ ! પ્રથમ વસ્ત્ર અને અલંકારનો ભાર તું મને આપ, તેને હું નામે કાઢે લઈ જાઉં, અને પછી તને ક્ષીણમાત્રમાં લઈ જઈશ હું પાણી આવું ત્યાં સુધી તું આ ધામના ગુચ્છમાં સંતાઈને નવજં એકલી હતા પણ તું ભય પામીશ નહીં, હું પાણી મલકાવે આવીશ તારી તને મારી પીડ પર આરોપણ કરીને વહનથી જેન પાણીના તન્તો તન્તો હું તને નામે કાઢે લઈ જઈશ માટે તું નાના કહેવ. પ્રમાણે કર ” તે સાંભળી પુત્રકલીએ પાતળા ગુચ્છમાં પ્રવશ કરી તે પ્રમાણે કહ્યું ચૌર વસ્ત્ર આભરણ લઈ નામે કાઢે જઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે-“જો સ્ત્રી એ નામ પર સંસ્ત્રિવાળી થઈને પોતાના બનારને મરણી નાખ્યો તે હજારની જેવા હજારે રાજવાળી માંગ પણ મરણને માટેજ થયો.

થી તેનો સંગ કરવો યોગ્ય નથી. ” એમ વિચારી વસ-અને પાંચરણ લઈ તે ચોર પાંછો વળીને તેણીને ભેતો મૂંગની જેમ ઘેરો. તેને જતો ભેંઈ જેવી જન્મી હતી તેવી નમ અવંચ્યાવાળી સ્ત્રી હાથણીની જેમ હાથ ઉચા કરીને બોલી કે-“મને મૂકીને મ ચાલ્યો જાય છે ? ” ચોર બોલ્યો કે-“ વસ વિનાની અને તસના વનમાં રહેલી તને રાક્ષસીની જેવી ભેતાં મને જય લાગે છે; માટે તારાથી મારે સયું. ” એમ બોલતો તે પક્ષીની જેમ પક્ષીને અદૃશ્ય થયો, અને પતિનો નાશ કરનારી તે વ્યભિચારિણી યાંજ બેસી રહી.

હવે પેલા મહાવતનો જીવ દેવપણું પામ્યો. ત્યાંથી તેણે અવધિજ્ઞાનનો પ્રયોગ કર્યો, તો તે બિચારીને તેવી અવસ્થામાં પડે ભેંઈ. પછી પૂર્વ જન્મની પોતાની તેં રાખેલી સ્ત્રીને પ્રતિ-રોધ કરવાની ઇચ્છાથી તે દેવે મુખમાં અદ્ભુત કરેલી માંસની પેશીવાળો એક શિયાળ વિદુબ્યો. તે શિયાળ તે નદીને કાંઠે પાણીની મહાર રહેલા એક મત્સ્યને ભેંઈ મુખમાંથી માંસની પેશીનો આગ કરી તે મત્સ્યને ખાવા દોડ્યો. તે વખતે મત્સ્ય તત્કાળ નદીના જળમાં પેસી ગયો, અને દેવે વિકુવેંલી સમજીએ માંસની પેશી ઉપાડી લીધી. તે કોતુક ભેંઈ નદીને કાંઠે ધાસના વનમાં ન-અપણે રહેલી તે સ્ત્રી દુઃખથી દીન બની હતી તો પણ બોલી કે-“હિ દુર્મતિવાળા જંબૂક ! માંસની પેશીનો ત્યાગ કરી માછલાની તેં ઇચ્છા કરી તેથી તું માંસ અને મત્સ્ય બન્નેથી જાણ્યો. હવે શું જુએ છે ? ” તે સાંભળી શિયાળ બોલ્યો-“હિ ! નગ્નિકા ! પરણેલા બનારનો ત્યાગ કરી તેં બરપુરવને ઇચ્છ્યો. તેથી તું પતિ અને બાર બન્નેથી જાણ્યો, હવે તું પણ શું જુએ છે ? ” તે સાંભળીને રાણી અત્યંત દુઃખ યાત્રી. ત્યારે તે વ્યંતર દેવે પોતાનું મહાદિક રૂપ બતાવી તેણીને કહ્યું કે-“હે પાપિણી ! ભે-ક તેં તો કેવળ પાપજ થયું છે, તોપણ પાપરૂપી પંઠને પો-વામાં પાણીના પૂર સમાન નૈનધર્મને તું અંગીકાર કર. હે મુ-ખે ! જેને તેં મૃત્યુ ધમાલ્યો હતો તેજ મહાવત હું છું. પરંતુ

વેલ્લા કે—“તમે અમારો આશય કરીને અહીં રહ્યા છો, તેથી બે તમારી ઇચ્છા રોપ તો અમે તમને બે કન્યાઓ આપીએ અને તેની સાથે પરણાવીએ; પરંતુ બે તમે અમારી કન્યાને પરણ્યો તો તમારે અમારી બાનિને ઉચિત સર્વ કાર્ય કરવું જોઈશે.” તેઓએ તેમનું વચન અંગીકાર કર્યું, ત્યારે તે સંતાનોએ તેમને વચાહ કરવા પૂર્વક કાળા અને હંતુરા જે કન્યાઓ આપી. તેમાં વિદ્યુન્માલી કુરૂપવાળી પણ સંતાનની કન્યામાં અનિ રાગવાળો થયો, અને તેણે વિવાનું સાધનજ કર્યું નહીં. અનુક્રમે તે વિદ્યુન્માલીની બાયાં ગર્ભવાળી થઈ, અને વર્ષ પૂરું થયું ત્યારે મેધરથ તો નિદ્રવિદ્યાવાળો થયો. તે વખતે મેધરથે પ્રીતિથી વિદ્યુન્માલીને કહ્યું કે—“હે ભાઈ! આપણી વિદ્યા સિદ્ધ થઈ છે, માટે આપણે સંતાનનું કુળ ઊઠાડી દઈએ અને વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર જઈ ત્યાંનું મુખ ભોગવવાના પાત્ર થઈએ, આ સંતાનની કન્યાને મૂડી કે અને વૈતાલ્યપર ચાલ. ત્યાં આપણને સ્વયંવર ખેલવાનો વારશે.” તે સાંભળી વિદ્યુન્માલી લલ્લથી નીચું મુખ કરી બોલ્યો કે—“હે સારા જાતવાળા! અને હે વિદ્યાથી વ્યાપ્ત ભાઈ! તું કૃતકૃત્ય થયો છે, તેથી તું વૈતાલ્ય ઉપર જા. અધમ સત્ત્વવાળા મેં તો નિયમરૂપી વૃક્ષ ભાગી નાખ્યો છે, તેથી મને નિયમથી ઉત્પત્ત થનારું વિદ્યાસિદ્ધિરૂપી ફળ પ્રાપ્ત થયું નથી. વગી આ બિચારીને ગર્ભ ઉત્પત્ત થયો છે તેથી તેણીનો મારે ત્યાગ કરવો એ પણ યોગ્ય નથી. તેમજ તું વિદ્યા સહિત છે અને હું વિદ્યા રહિત છું. તેથી હે પાપ રહિત બધું! તારી સાથે આવતાં પણ હું લાજું છું, માટે તે વિદ્યા સિદ્ધ કરી છે તો તું જા, તારું કલ્યાણ થાઓ. મને વિદ્યા સિદ્ધ થઈ નથી તેથી હું ત્યાં આવીને બધુઓને શી રીતે મુખ દેખાડી શકું? મેં પ્રમાદીએ મારા આત્માને આત્માવટેજ ઉતાર્યો છે; હવે હું હવેથી મેં વિદ્યા સાધીશ. મને ભાઈને હૃદયમાં ધારણ કરતો તું એક વર્ષને અંતે ફરીથી અહીં તેડવા આવજો. તે વખતે હું વિદ્યા સાધીને તારી સાથે આવીશ.”

૧ એક આંખે કાળી. ૨ લાંબા હાંતવાળી.

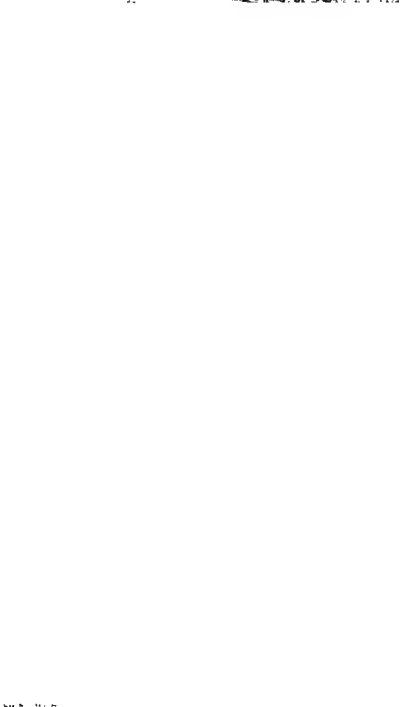
જિનધર્મના પ્રભાવથી હું દેવ થયો છું.” તે સાંભળી તેણીએ નિશ્ચય કર્યો કે—“હું જૈનધર્મ અંગીકાર કરીશ.” તે બધી દેવે તેણીને ડોઠ સાધી પામે લઈ પ્રવ્રત્ત્યા ગ્રહણ કરાવી. પછી ચરિત્ર પાળીને પરિણામે તે સુખી થઈ.

આ પ્રભાણેની કથા કહીને પદ્મસેના બોલી કે—“હે નાથ! અમારી જેવા જનને ચોખ્ખા એવા પ્રવ્રત્તિ નિવ્રત્તિ કરાવે તેવા દર્શાવે તો ઘણાં છે, પરંતુ આપ તેનો અનાદર કરી વિષયમુખ લોગવો.”

તે સાંભળી જખૂકુમાર બોલ્યા કે—“વિદ્યુન્માલી વિદ્યાધરની જેમ હું રાગઅસ્ત નથી. તેનું ચરિત્ર સાંભળ—

વિદ્યુન્માલીની કથા.

આ ભરત ક્ષેત્રને વિષે એ ભરતાર્ધરૂપી પાંખોવાળો ભણે પછી હોય તેવો વૈતાલ્ય નામે પર્વત છે. ત્યાં ઉત્તર શ્રેણિના ભૂવણ રૂપ અને દેવાને પણ અતિ વડલભ એવું ગગનવડલભ નામે નગર છે તેમા પરત્પર પ્રીતિવાળા મેઘરથ અને વિદ્યુન્માલી નામના એ બાઈઓ યુવાવસ્થાને પામેલા વિદ્યાધરો હતા. તે બન્નેએ એકદા વિચાર કર્યો કે આપણે અમુક વિદ્યા સાધવા માટે પૃથ્વી પર જઈએ, કેમકે ત્યાજ તે વિદ્યા સિદ્ધ થશે. આપણે સાધવાની વિચારના ત્રિદિના એવા વિવિધ છે કે—અતિ નીચ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી કન્યા માથે પરણી એક વર્ષ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળવું બેઠએ.” એમ વિચારી માતૃપિતાદિક ગુરૂજનની આજ્ઞા લઈ તે બન્ને બાઈએ દક્ષિણ ભરતાર્ધના વસંતપુર પત્તનમાં આવ્યા. પછી ચંદ્રગોત્ર વેપ ધાન્ય કરી ચંદ્રગોત્ર પાડામાં બઈ બુદ્ધિરૂપી મહા ધનવાળા તે બન્ને ચંદ્રગોત્ર સેવવા લાગ્યા. ચંદ્રગોત્રે તેમને પૂછ્યું કે તમે અહીં શા માટે આવ્યા છો તે કહો.” ત્યારે તેઓ પોતાની સત્ય વાત ગોપવીને બોલ્યા કે—“હે સિતેશ્વર! અમે સિતિમનિષ્ઠિત નગરથી અહીં આવ્યા છીએ. અમારા માતૃપિતાએ અમને કુટુંબથી બહાર કર્યો, તેથી અમે ત્યાંથી નીકળી ભ્રમતા ભ્રમતા અહીં આવ્યા છીએ.” ચંદ્રગોત્રે

તે સાંભળી ચંડાળીના પ્રેમપાશમાં બંધાયેલા તેને લઈ જવામાં અસમર્થ મેઘરથ એકલોજ વેતાલ્ય પર્વત ઉપર ગયો. ત્યાં તેના બંધુઓએ તેને પૂછ્યું કે—“તું એકલો કેમ આવ્યો? તારો ભાઈ ક્યાં છે?” તેણે વિદ્યુન્માલીની સત્ય કથા કહી બતાવી. અહીં વિદ્યુન્માલીની કુરૂપવાળી ચંડાળણી પ્રિયાએ અવસરે પુત્રને જન્મ આપ્યો. એટલે વિદ્યા સિદ્ધિને જાણે પામ્યો હોય તેમ તે પુત્રને ભ્રષ્ટ વિદ્યુન્માલી ઘણો હર્ષ પામ્યો. ચંડાળીને વિષે અતિ આસક્તિને લીધે અને પુત્ર ઉપરના વિશેષ પ્રેમને લીધે તે કુબુદ્ધિ વિદ્યુન્માલી દુષ્ટ સ્વપ્નની જેમ એચરતું સુખ તો વીસરી જ ગયો. પછી તે હંતુરા ચંડાળીએ વિદ્યુન્માલીની સાથે ઇચ્છા પ્રમાણે ક્રીડા કરતાં ફરીથી ગર્ભ ધારણ કર્યો. અહીં વિદ્યાસંપન્ન મેઘરથે પોતાના ભાઈના વિરહદુઃખથી ઠોઠાં પથ્ય પ્રકારે એક વર્ષ વ્યતીત કર્યું. પછી તે વિચારવા લાગ્યો કે—“હું દેવાંગનાઓ જેવી વિદ્યાધરોંઓથી પરિવરેલો છું અને મારો ભાઈ કાળી અને હંતુરા ચંડાળી સાથેના ગૃહસ્થપણાડૂપી નરકમાં રહેલો છે. હું ચોતરફ ઉદ્યાનથી ચોબના સાત માગના પ્રાસાદમાં વસું છું અને તે સ્મશાનના હાડકાંથી વ્યાપ્ત ચંડાળની ઝૂંપડીમાં વસે છે, વિવિધ વિદ્યાની સમૃદ્ધિથી મારા વાંછિત તિલ્લ ધાય છે, અને તે જીર્ણ વચ્ચ પહેરે છે તથા કુન્નિત અન્ન ખાય છે.” આ પ્રમાણે મેઘરથ વિદ્યુન્માલીની ઉપરનો સુખાનુભાવને અનુમરતો વિચાર કરી ફરીથી વચંતપુર પત્તનમાં આવ્યો. તેણે ભાઈને કહ્યું કે—“હે ભાઈ! ચાલ અને વેતાલ્ય પર્વત પરના વિદ્યાધરના મુખનું શ્રેષ્ઠ આદર્શ લોગવ.” તે સાંભળી ઝંખવાણી પડી જઈ વિદ્યુન્માલી કંઈક નિમન કરીને બોલ્યો કે—“આ મારી પત્નીનો પુત્ર હવે જન્મી જાય છે અને વળી તે ફરીથી ગર્ભિણી થઈ છે, તેને કોઈ નથી, મારે વિષે તે ભક્તિવાળી છે, તેથી આ અને ગર્ભિણીનો વચ્ચ જેવા દૃઢપવાળા તારી જેમ નથી. તેથી જે તો તું પાછો આવે ત્યાં સમય તો હું

ત્યારપછી કનકસેના બોલી કે—“હિ સ્વામિનું ! મારું પણ કાંઈક વચન માનો, અને શંખધમકેની જેમ અતિશય આગ્રહ ન કરો. તેની કથા આ પ્રમાણે—

શંખધમકેની કથા.

શાસ્ત્રિઆમ નામના ગામમાં કોઈ એક ખેડુત રહેતો હતો. તે હમેશાં સાયંકાળથી આરંભીને પ્રાતઃકાળ પયંત પોતાના શેત્રનું રક્ષણ કરતો હતો. તેના શેત્રરૂપી સાગરમાં દૂર દૂરથી પણ પ્રાણીઓ ભક્ષણ કરવા આવતા હતા. તેમને માંચા પર ચડેલો તે શંખ ધમીને કાઢી મૂકતો હતો. એકદા કેટલાક ચોરો ગાયનું ધણુ હરીને તેના શેત્ર પાસે આવ્યા, અને તેનો શંખનાદ સાંભળીને તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે—“ અહો ! ધણુને પાછું વાળવાને ઈચ્છતા આ ગામના લોકો આગળથીજ આવ્યા જણાય છે કે જેથી તેનો આ શંખધ્વનિ સંભળાય છે.” એમ વિચારી તે ચોરો ગાયનું ધણુ હોડીને પ્રાતઃકાળે વૃક્ષ પરથી ઉડેલા પક્ષીની જેમ દશે દિશાએ જતા રહ્યા. બૂખ્યુ થયેલું તે ગાયોનું ધણુ ધીમે ધીમે ચરતું ચરતું સૂર્યોદયની વેળાએ તેના શેત્રની પાસે આવ્યું, એટલે તે ખેડુત ગાયોના ધણુની સન્મુખ ઢોલ્યો, પણ તે ધણુને મનુષ્ય રહિત જોઈ વિચારવા લાગ્યો કે—“ ખરેખર મારા શંખનો શબ્દ સાંભળી ચોરો શંકા પામીને આ ગોધન તણને આવ્યા ગયા જણાય છે; કેમકે પાપી માણસો સર્વત્ર શંકાવાળાજ હોય છે.” એમ વિચારી તે ગોધનને ગામમાં લઈ જઈ ગામના લોકોને સોંપ્યું અને “ આ મને દેવતાએ આપ્યું છે, તમે ગ્રહણ કરો.” એમ લોકોને તેણે કહ્યું, તેથી ગામના લોકોએ તેને સહજાત ગામના વક્ત્રની જેમ ગાયનો સ્વામી બનાવ્યો અને અત્યંત ભક્તિનું પાત્ર કયો; કારણ કે ‘જે આપે તેજ દેવ.’

‘લક્ષ્મપ્રસન્ન’ એવો તે બીજો વરસે પણ દર રાત્રિએ શેત્રમાં જઈ તેજ પ્રમાણે શંખ વગાડવા લાગ્યો. એકદા તેજ ચોરો બીજા

થઈ તે તું કહે.” તેના ભાવને નહીં જાણતી બુદ્ધિએ જે પ્રકારે યક્ષની આરાધના કરી હતી અને જે પ્રકારે તેણે લક્ષ્મી આપી હતી એ સર્વ વાત યથાર્થ કહી બતાવી.

તે સાંભળી સિદ્ધિએ વિચાર કયો કે—“ઠીક, ઠીક, મને પણ લક્ષ્મી ઉપાજન કરવાનો ઉપાય નિર્વિઘ્ન મળી ગયો. હવે આનાથી પણ વિશેષ પ્રકારે હું યક્ષની આરાધના કરું કે જેથી મને તેના કરતાં વધારે સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય.” ત્યારપછી બુદ્ધિએ દેખાડેલી દિશાએ ધનની સિદ્ધિને માટે સિદ્ધિ હમેશાં યક્ષની આરાધના કરવા લાગી. પ્રથમ ભક્તિથી વિવિધ પ્રકારની રચનાઓ કરીને યક્ષના દેરાના પગથીઆંની શ્રેણી ખડી અને ગેરૂવડે રંગી. કરવા લાયક ભક્તિના પ્રકારોને જાણે સ્વસ્તિક (કદ્યાણ) જેવાજ માનની હોય તેમ તે હમેશાં યક્ષના આંગણાને સ્વસ્તિક (સાથીઆ) ની રેખાવડે શોભાવવા લાગી. હમેશાં તેની સેવા કરવાનો નિયમ ધારણ કરીને તે પોતેજ જળ લાવીને પોતેજ તેને સ્નાન કરાવવા લાગી પોતેજ આણેલા બિંદુ, કણુવીરનાં પુષ્પો, તુલસી અને કુબ્જક (અથેડા) વિગેરેવડે ત્રણ કાળ યક્ષની પૂજા કરવા લાગી. નિરંતર એકાસણું અને ઉપવામાદિક કરવામાં તત્પર સિદ્ધિ યક્ષની આભિયોગિક વ્યંતરી હોય તેમ રાત્રિવસ યક્ષાલયમાંજ રહેવા લાગી આ પ્રમાણે અત્યંત ભક્તિથી આરાધેલા તે યક્ષ સિદ્ધિને કહ્યું કે—“હે મહા ભાગ્યવતી ! હું તારા પર તુષ્ટમાન થયો છું, તારી જે ઇચ્છા હોય તે મારા.” તે બીજીએ અક્ષીણ સંપત્તિવાળા યક્ષની પાસે વિરમિ કરી કે—“તમે મારી મખીને જે આપ્યું છે તેથી જ મહત્ત્વ મને આપો.” તે નાભળી ભોગક યક્ષ ‘તમે એ પ્રમાણે પ્રાપ્ત થશે’ એમ કહી અદૃશ્ય થયો સિદ્ધિ અનુક્રમે બુદ્ધિથી અધિક ઋદ્ધિવાળી થઈ.

બુદ્ધિએ તેણીને અધિક ઋદ્ધિવાળી જોઈ ફરીથી યક્ષની આરાધના કરી. ત્યારે યક્ષ તેણીને સિદ્ધિથી પણ જમણું ધન આપવા લાગ્યો. તેણીની સ્પર્ધાથી સિદ્ધિ પણ ફરીથી યક્ષની આરાધના કરવા લાગી. પછી જ્યારે યક્ષ પ્રસન્ન થયો ત્યારે તે

તેથી અત્યંત પ્રિય થઈ પડ્યો. તે અશ્વની જેમ મને પણ કોઈ ઉન્માગે લઈ જવા સમર્થ નથી. તેથી પરલોકમાં મુખ કરનાર માનને હું ત્યાગ કરીશ નહીં.

તે સાંભળી કનકશ્રી હાસ્ય સહિત અને પ્રેમથી મનોહર વચને બોલી કે—“હે સ્વામી ! આમકુટના પુત્રની જેમ તમે જ ન થાઓ. તેની કથા આ પ્રમાણે—

આમકુટના પુત્રની કથા.

કોઈ એક ગામમાં આમકુટનો એક પુત્ર હતો. તેનો પિત્ર મરી ગયો હતો, તેથી તેની માતા અતિ દુઃખી હતી. એકદા દુઃખ કરતી તેની માતાએ તેને કહ્યું કે—“તું ખરાબ મનુષ્યોનો અગ્રેસર છે, તેની પાસે એસનારો છે, હમેશાં પારકી કથા વિના તું બીજું કંઈ પણ કામ કરતો નથી તારો ઉદ્યમી પિતા ઉદ્યમવડેજ આજીવિકા કરતો હતો. અને આગ્રહેલા કાર્યનો મર્યાદા નિર્વાહ કરતો હતો, તું તો યુવાન છતાં કદાપિ ઉદ્યમ કરતો નથી, તો પછી આગ્રહેલા કાર્યનો નિર્વાહ કરવાની તો યાતજ શી કરવી? તારી સરખી વયના માણસો પણ પોતાના ઉદ્યમથીજ આજીવિકા કરે છે, અને તું કામકાજ વિના પાદગ્ના નાહની જેમ ભમતાં ભાજતો પણ નથી? માની આમકેતનવડે આ તારું પેટ તું ભરે છે, અને તારું એક પેટ બનાવું એટલે આત્મ ખર્ચનો ભરણો હોય તેમ તું માને છે. તે નાનગી પુત્ર બોલ્યો કે—હે માતા ! હવે હું નિરંકુશ નહીં થાઉં અને રેના કમાવાનો ઉદ્યમ કરીશ. વળી હે માતા ! ધન કમાવાને માટે કહેલા ઉદ્યમનો માન પિતાની જેમ એક પામ્યા વિના નિર્વાહ કરીશ.”

એકદા તે ગામડીઆઓની સભામાં બેઠો હતો, તેના કેળનાં કોઈ કુભાગ્નો ગધેડો પગનું બધન તોડાવીને નાઠો તે કુકડા આરતા ગધેડાની પાછળ તે કુભાગ દોડ્યો, પરંતુ તે તેને પકડી શક્યો નહીં. ત્યારે તે બે હાથ ઉઠા કરી બોલ્યો કે—“હે ગામની સભામાં બેઠેલા સર્વ છોકરાઓ ! તમામમાં જે કોઈ બજાર

શરીરને ચોભાવનાર તેણીનું રૂપ અને યૌવન અ બન્નેનું પરસ્પર ભૂલ્ય અને ભૂલણપણું તુલ્યજ થયું. ગામના મહાદિક યુવાનો પરસ્પરની સ્પર્ધાથી માલતી પુષ્પમાં જામરની જેમ તે વેશ્યાપુત્રીમાં અત્યંત આસક્ત થયા. પેલો બ્રાહ્મણપુત્ર નિર્ધન છતાં તેણીને વિચેત્યંત આસક્ત થયો; તેથી કુતરાની જેમ તેના દ્વારનું સેવન કરવા લાગ્યો. ‘ખરેખર! કામદેવ સર્વનો નાશ કરનાર છે.’ મોટી સમૃદ્ધિવાળા રાજપુત્ર, મંત્રીપુત્ર અને શ્રેષ્ઠીપુત્રોની સાથે ક્રોડ કરતી તે વેશ્યા તેનો તિરસ્કાર કરતી હતી, તોપણ તે તેણીને જોવાથીજ અવતો હતો. તે વેશ્યા તો તેને દ્રષ્ટિથી જોતી પણ નહોતી, કારણ કે શુભ-કાઓનો એજ સ્વભાવ છે કે ધનવાળા ઉપર તેઓ પ્રીતી રાખે છે, નિર્ધન ઉપર પ્રીતિ રાખતી નથી. કામદેવના બાળથી વીધાયેલો તે બ્રાહ્મણપુત્ર તેણીના સમીપપણાનો ત્યાગ કરવા સમર્થ નહોતો, તેથી તેણીનો ચાકર થઇને રહ્યો. તે તેણીના ખેતીકર્મને, સારથીપણાને, પાણી ભરવાના અને દળવાના કામને તથા બીજા કામને પણ કરવા લાગ્યો. તેને કાંઈ પણ ન કરવા લાયક નહોતું. તેને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મૂકે તોપણ તે તેણીના ઘરની બહાર નીકળતો નહોતો અને તૃષા, દુષા, તિરસ્કાર તથા તાડનાદિકને પણ સહન કરતો હતો.

આ બ્રાહ્મણપુત્રની જેમ હે સ્ત્રીઓ! હું ઘોડી સમાન તમારે વિષે આભિયોગિક કર્મને ઉપાજન નહીં કરું કે જેથી મારે તિરસ્કારાદિ સહન કરવા પડે, માટે તમારી યુક્તિવાળી કલ્પનાથી સર્વું.

ત્યારપછી કમલવતી બોલી કે—“ કમળ સરખા મુખવાળા હે નાથ ! માસાહસ નામના પક્ષીની જેમ તમે સાહસિક ન થાઓ. તેની કથા આ પ્રમાણે—

માસાહસ પક્ષીની કથા.

દુર્લભથી પીડા પામેલો કોઇ પુરૂષ પોતાના કુટુંબને તણને મોટા સાર્થની સાથે દેશાંતર વાઢ્યો. અનુક્રમે તે સાર્થ કોઇ મોટા અરણ્યમાં પેહો. ત્યાં તૃણ કાષ્ટ લાવવામાટે તે એકલોજ નીકળ્યો. તે વખતે વનની અડીમાં કોઇ એક પક્ષી મુતેલા સિંહના મુખમાંથી

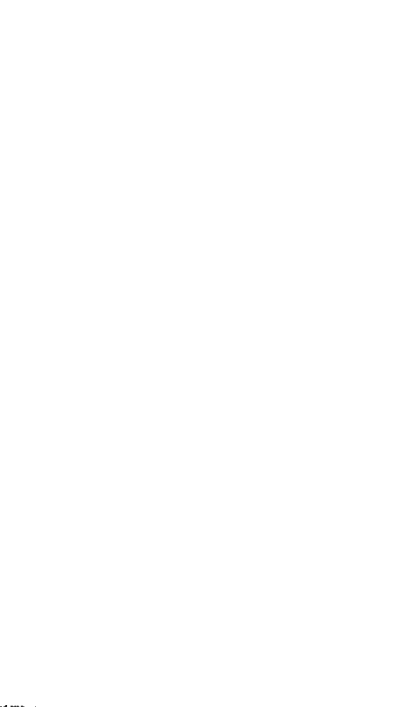

આજા આપો તો હું તમારા જાન્નેનો સંયોગ કરી આપું.” તે સાંભળી રાણીએ “જા, તેમ કર.” એ પ્રમાણે કહી તેણીના હાથમાં તે કાચું સોંપ્યું, અને પ્રેમરૂપી અંકુશને વિકસ્વર કરવામાં મેઘનાં જળ સમાન એક શ્લોકવાળો લેખ તેણીને આપ્યો.

તરતજ હૃતીનું કાચું કરવામાં અતિ નિપુણતાવાળી તે દાસી લલિતાંગ પામે ગર્ધ, અને તેને લલિતાનો સંદેશો કહ્યો. પછી મનોહર વચનવડે લલિતાંગને તેણીની સાથે કીડા કરવાની ઈચ્છામાં પ્રવર્તાવી તેણીએ તેનું મન પ્રસન્ન કરવા માટે પેટા શ્લોકવાળો લેખ આપ્યો. તરતજ પ્રકુલ્લિત થયેલા કઠંઠ વૃક્ષની જેમ તે રોમાન્ચિત થયો અને પ્રમત્તે જાણાવનારો તે લેખ વાંચવા લાગ્યો તે શ્લોકનો અર્થ આ પ્રમાણે હતો—“હે સુંદર ! જ્યાં ત્યાં ને ને ને તારા છે ન્યાયી નકરી જેવી હું સર્વ વિશ્વ તમારું નમસ્કાર કરું. મને સુમાન્યમવડે માન પર અનુગ્રહ કરો.” આ વચન સાંભળી તેણીને તે માણ્યો કે—હે અનુર દાસી ! અંત નામના તારા નામ તો કયા ? અને એક વર્ણિક માત્ર હું ક્યાં ?

કારની પૂજા પ્રવર્તે છે ? કે કોઇ મહાત્મા જૈનમુનિ સમવસ્યા છે ? જેથી આ પ્રમાણે સમગ્ર નગરજનો શીઘ્ર જાય છે ?” તે સાંભળી વેત્રીએ તરતજ તે વૃત્તાંત જાણી રાજાને વિજ્ઞાપિ કરી કે-“હે સ્વામિન્ ! ઉદ્યાનમાં મુધર્માંસ્વામી સમવસ્યા છે, તેથી તે ગણધર મહારાજના ચરણને નમવા માટે આ સર્વ નગરીના લોકો જાય છે. એકછત્રવાળું જિનધર્મરૂપી રાજ્ય વિજય પામે છે.” રાજા બોલ્યો કે-“હે વેત્રી ! આ નગરીનાં લોકોને ધન્યવાદ ઘટે છે કે જેઓ આ પ્રમાણે મુધર્માંસ્વામીને વાંઠવા માટે ત્વરા કરે છે. અહો ! હું જાગૃત અવસ્થાવાળો છતાં પણ સુપુત્રિ અવસ્થાને પામ્યો છું, કે જેથી અહીં પધારેલા ગણધર મહારાજ પણ મેં જાણ્યા નહીં, તો પણ હવે જલદી જઈને ગણધરના પાદને વાંઠના કરું; કારણકે તે વામુની જેમ પ્રતિબંધ રહિત હોવાથી એક ડેકાણે વધારે વખત રહેતા નથી.” આમ વિચારી વિકસ્વર કમળના જેવા નેત્રવાળા રાજાએ આસનપરથી ઉઠી જાણે કે ચંદ્રના કિરણોવડે વણ્યા હોય એવા બે ઉજ્જવળ શ્વેત વસ્ત્રો પહેર્યાં. ત્યારપછી સ્વચ્છ મુક્તાક્ષના કિરણોના સમૂહથી ભરેલા જાણે કે અમૃતનાં કુંડ હોય તેવાં બે મોતીના કુંડો તોંધું કાનમાં પહેર્યાં. જાણે કે લાવણ્યરૂપી નદીના કાંઠા પર રહેલા શીણની રેખા હોય એવી નિર્મળ મોતીની માળા તેણે હૃદયપર ધાળી કરી. જાણે બીજે કંઈપણ હોય એવા તે રાજાએ બીજાં પણ સર્વ અંગે રત્નનાં આભરણો પહેર્યાં. પછી તેણે આકાશ જેવો સ્વચ્છ ચોલક પહેર્યો, તેના છેડા વામુથી ફરકતા હતા તેથી જાણે તે રાજાનો સ્પર્શ ચવાથી નાચ કરતો હોય તેવો જણાતો હતો; પત્રી મુગધિ પુષ્પની માળાવાળા મસ્તક પર કાજળની જેવો શ્યામ ધર્મિમંડલ બધાવ્યો. તેથી તે ચંદ્રને ઢાંકી દેતા વર્ષાઋતુના વાદળા જેવો ચોભવા લાગ્યો. પછી શત્રુનો નાશ કરનાર તે રાજા કદ્યાણના કારણરૂપ ભદ્રહસ્તી ઉપર ચઢ્યો એટલે તે પર્વતપર ચઢેલા સિંહની જેવો ચોભવા લાગ્યો. પછી આકાશમાં

૧ અંગરખું. ૨ ચોટલો.

શિષ્યોને ભેધ ગમગો જાંબુવામીને ઉદેશીને પૂછ્યું કે—“હે
ભગવાન! આ મુનિનું રૂપ અદ્ભુત છે, સોભાગ્ય અદ્ભુત છે અને
તેજ પત્ત અદ્ભુત છે. તેનું મન કાંઈ અદ્ભુત છે; કારણ કે
તેના કેશ યમુના નદીના તરંગની જેવા વક્ર અને શ્યામ છે, તેનાં
નેત્રો કળું ગુપ્તી પદોષેતાં છે અને તે જાણે નાસિકારૂપી નાગ-
વામા ને કમળ હોય તેવા શોભે છે, નેત્રરૂપી મરોતરને કાંઠે રહેથી
જે ત્રીપતીઓ હોય તેવા તેના જે કળું છે, તેનો કંઠ શંખની
વિડમના કરે છે, તેનું વશાસ્થન કમાડ જેવું પહોળું છે, તેના
તામા અને સગળ જે બાહુરૂપી કંઠ જાનુ (દીસણ) નો સ્પર્શ કરે
છે, તેના મધ્યમાગ મુડીમા પકડી શકાય તેવો કૃશ (પાનખો)
છે તેના નાયજ દ્વાથીને જાંખવાના સ્તંભ જેવા છે, મૃગડીની
જે ર. જેવી તેની જાયા છે, તથા તેના દ્વાય પગ કમળની ઉપમા
સાચ ૬ મારી જેવા નાનાન્ય મનુષ્ય આની ઉપન્ય પત્તિને શી
... .. ના મદ્ય નાના મીન નાનાન્ય પાણ વાળીના
... .. ના મદ્ય નાના મીન નાનાન્ય પાણ વાળીના

સર્ગ ૫ મો.

પ્રભવ સ્વામી વિગેરેના ચરિત્ર.

ચરમકેવળી શ્રી જ'બૂસ્વામી મોક્ષે ગયા પછી કાલ્યા-
યન કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ શ્રીપ્રભવસ્વામી તીર્થની
પ્રભાવના કરના વગુધાતજને પાવન કરવા લાગ્યા.

એકદા આવશ્યકસૂત્રના પાઠથી શ્રમિત થયેલ શિષ્યવર્ગ
મુમ થતા યોગનિદ્રામાં રહેતા પ્રભવસ્વામી અર્ધ સત્રીએ આ
પ્રભાવે વિચાર કરવા લાગ્યા—“જે સંસારસાગરમાં સંધને પોત
(ને.કા.) નમાન થઈને તારે અને આદ્યનધર્મરૂપ કમજને પ્રપુ-
રિત કરવામા નૂયં સમાન થાય એવો મારો ગળુપર કોણ થયો ?”
આ.સ. વકાન્ની ચિતામા લીન થઈ પોતાના ગચ્છમાં અને સંધમાં
ઈંદ્ર વન્તુને જળાવવામા પ્રદીપ સમાન એવો તેમણે ઉપયોગ આપ્યો,
પણ નવનના સૂર્યના તેજ સમાન જ્ઞાન પ્રકાશથી ભેતાં શાસનનો
અરિ ને નવન પલે ઉઘોત કરે એવો કોઈ પુરુષ તેમના ભવામાં
ન આવ્યો પછી તેવા નરના અર્થી એવા તેમણે અન્ય દશનેમાં
પણ કેવલાન આપ્યો, કારણકે પંઠ (કાદવ) માંથી પણ કમજ
લઈ રૂવ રાવક હોય છે. એવામાં ગજગૃહી નગરીમા યજ્ઞ કરતા
આવડતજન્ય અને વલ્લકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા શિષ્યભવ પ્રા-
કુળન નમણે એવા, પછી ‘એક સ્થળે ન રહેવાના આચારવાગ્દ
એવા નાવુમાંએ અન્ય અન્ય સ્થળે વિચરવું એઈએ’ આવું કારણ
અન્યદીને તજ નવરમા તેઓ મવા અને ત્યાં જે મુનિઓને આજ્ઞા
આપી કે તમે મહાદેવમાં જાઓ અને ત્યાં ભિક્ષાના અર્થી થઈ
ધર્મદામરૂપ આશિષ ક્રો. કદાચ ત્યાં ભિક્ષા આપ્યા સિવાય મહ-

નિમજ્જ કરવામાં ઠાંઈ રોષ નથી.” એમ કહીને તેણે મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચી કહાડી. પછી તરવારને ઉંચે કાઢી શમ્ભુભવ તેના મરણની વાંચનાને માટે હાથમાં જાણે પત્ર લીધેલા હોય એવો સ્વપ્નાત્મક યમ જેવો ભામવા લાગ્યો; આથી ભયભીત થઈને તેના ઉપાધ્યાય પણ વિચારવા લાગ્યા કે—“આ મને મારવાને તૈયાર થયો છે, માટે આજે યથાવરિયન તત્ત્વ કહેવાનો ખરેખરો સમય આવ્યો છે, વળી વેદોમાં પણ એમ કહ્યું છે અને અમારો સદાને માટે આશ્વાસ પણ એવો છે કે શિરઝડેકનું કપ્ડ પ્રાપ્ત થતાં યથા-રિયન તત્ત્વ કહી દેવું, અન્યથા કહેવું નહીં; માટે યથાર્થ તત્ત્વ જાણે કહી દઉં કે જેથી જીવનો રહી શકું, કારણ કે હવે તો નર ભદ્ર પામે.” આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાની કુશળતાનો વિચાર કરતાં ઉપાધ્યાય બોલ્યા કે—“આ યજ્ઞસ્થાનની નીચે આદંતની પ્રતિમા સ્થાપેલી છે અને ગુમરીતે નીચેજ તે આદંતની પ્રતિમાનું પૂજન કરવામાં આવે છે. તેના પગાવથી આ અમારું યજ્ઞવિષ્ણુનું નિર્જન થઈ પડે છે; નહિ તો મહાપરત્વી વિદ્યપુત્ર અને સમસ્ત તરવા નાનકડું આદંતની પ્રતિમા વિના યજ્ઞનો અવરોધ થઈ જાય છે.” પછી તે સ્થાનને ઉપાદ્રીન ઉપાધ્યાયે યથારિયન તત્ત્વ તમારેથી આદંત-પ્રતિમા બતાવીને કહ્યું કે “આ પ્રતિમા તમારા આદંતની છે તેમાં કાંઈક ધર્મ તેજ તત્ત્વ સમ-પૂર્ણ નથી, તેથી તે મહાપરત્વી કહી જિનેશ્વર ભગવાને કહ્યું છે કે ‘તેજસવત્સર છે, પણ દેવદુષ્ણ આ યજ્ઞના ધર્મની નિષેધ કરી પશુ કર્યા છે’ તેથી મહાપરત્વી થઈ છે અને આ પ્રતિમા તમારા પાંચરી જીવિને છીએ. માટે હું મહા-પરત્વીને આ તત્ત્વ તમારું અમને મુજબ કર અને તું ધર્મ કરીશ. હવે તો આ આદંતની ઉપાધ્યાયને માટે અમને રોષે વિરકત સુધા જાણે છે હવે તું તો ઉપાધ્યાય નથી. જે ભદ્ર ! તારું કલ્પજીવન.”

આ પ્રસંગે સાબરીને શમ્ભુભવે તે વજ્રોપાધ્યાયને નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે—“હવે તારાને આપણી તરફ મારા હાથ

આપો, કારણ કે સંસારરૂપ કૂપમાં ડુબતા પ્રાણીને તે હાથના આલંબન સમાન છે.” પછી પ્રભવરવામીએ સંસારરૂપ યત્રુથી ભયભીત થયેલા તે શબ્દભવ મહાવિપ્રને પ્રવચ્ચા આપી. પછી તપસ્યા કરતા તે મહાશય પરિવહોથી હેશમાત્ર પણ ભય ન પામ્યા, પણ ‘કમ’ બપાવવાનો આ સારો અવસર છે’ એમ વિચારીને સંયમમાં વધારે ઉત્સાહી થયા. સૂર્યની જેમ તેમથી અતિ દેહીપ્રમાન થયેલા તે મહાત્મા એક ઉપવાસ, છઠ્ઠું અને અનુભવિગેરે દુષ્કર તપ આચરવા લાગ્યા. ગુરૂચરણની સેવા કરતાં તેમના પ્રગાથથી મહાપ્રાપ્ત એવા તે અનુક્રમે ચૌકપૂર્વાધારી થયા. પછી યુગમાનથી તેમને પોતાના રૂપાંતર તુલ્ય સમજી પોતાના પરે સ્થાપીને પ્રભવરવામી પરલોકમાધનામાં તત્પર થયા.

હવે શબ્દભવે જ્યારે દીશા દીધી, ત્યારે તેની બાધોને યોગતવની બેધને બધા હોકા શોક કરતા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા કે—“ અરે ! આ શબ્દભવ બહુ નિબુર કરતાં પણ નિબુર છે. કે જેણે પોતાની યોગતવની અને મુરતિ સ્ત્રીને પણ નજી દીધી સ્ત્રીના પતિ વિના માત્ર પુત્રની આશાએજ જીવી શકે છે પણ બંને તે પુત્ર પણ નથી, તો એ બિચારીનું શું થશે ? ” આન કથાનાં લાગણીથી વોક તેને પૂછવા લાગ્યા કે— ‘હે ભદ્ર ! તારા કદના શું કદ નજાની સલાવના છે ? ’ એ વચ્ચે જ્યારે તે પૂછવાના આવત ત્યારે તે પણ ‘મગયમ્’ (કનક) અને કનકા પ્રાપ્તિના જવાબ આપતી; કારણકે તે વખતે વજનિ આદિ કનક થઈને પતિ સંન. સંનઃ પ્રત્યાશાની જેમ તેને વન દેહ પામવા લાગ્યા અને સપૂર્ણ અવસરે તેના બનકપ પવ.વેન વનજ કરવાના ચદ્રસમાન એવા પુત્રને જન્મ થયે. પુત્ર દ્રક્ષણીને ‘મનવ’ એવું જવાબ આપ્યું હતું, તેથી તે ન.ગક પણ મળ્યુંક અત્રા નામથી પ્રસિદ્ધ થયે. પછી પતેજ ભાત્ય અને પતેજ ધવભાત્ય એવી તે જાણીથી ચક્રવર્તન કરતો તે અત્રક અનુક્રમે પાતળા શીખો અને આમુ’ વર્ષ સ્વદીન થતા તે માતાને પૂછવા લાગ્યા કે— ‘હે માતા ! તું

હે શુભાશય ! મારીજ પાસે તું પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી લે. પિતા અને કાકામાં શો ભેદ રાખવો ?" પછી 'આજ સચિત્તનો લાભ થયો એમ વિચાર કરતા આચાર્ય તે બાળકને લઈને ઉપાશ્રયે આવ્યા અને પ્રોઢ બુદ્ધિશાળી એવા તે બાળકને આચાર્યે સર્વ સાવધ યોગની વિરતિના પ્રતિપાદનપૂર્વક પ્રવ્રજ્યા આપી; પછી તેનું આયુષ્ય જાણવાને ઉપયોગ આપ્યો એટલે જજ્ઞાયું કે- 'તેનું આયુષ્ય માત્ર છ માસનુંજ બાકી હતું.' આથી તેમણે વિચાર્યું કે- "અરુપ આયુષ્યવાળો આ બાળક શુતધર શી રીતે થયો ? દશપૂર્વી અથવા ચૌદપૂર્વી કોઈ કારણસર શુનના સારનો ઉદ્ધાર કરી શકે એમ પૂર્વ પુર્યો કહી ગયા છે, અને મણકમુનિને પ્રતિજ્ઞા આપનારુપ આ કારણ ઉપસ્થિત થયેલ છે. માટે હું સિદ્ધાંતાર્ય-મમુચ્ચયનો ઉદ્ધાર કરું." એમ વિચારી શબ્દભવાચાર્યે તે વખતે સિદ્ધાંતમાથી સાર ઉદ્ધરીને દશવૈકલિક નામનું શુતસ્કંધ પ્રકાર્યું. તે વિકાસવેળાએ કરેલ તથા દશ અધ્યયનથી ગર્ભિત હોવાથી દશવૈકલિકસૂત્ર એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થયું. પછી કૃપાવતમાં અગ્રેસર તથા નિર્વ્યવર્ગમા શ્રેષ્ઠ એવા શ્રીમાત્ર શબ્દભવાચાર્ય તે નંથ મણકમુનિને લજ્જાવવા લાગ્યા; અને પોતે આચાર્ય મહાર જે તેને આરાધનાદિક કૃત્ય કરાવ્યું, એટલે છ માસને અંતે મણકમુનિ કાળ કરીને સ્વર્ગે ગયા મણકમુનિનું અવનાન થતા શ્રીશબ્દભવનાર શરદ્દરુનના મેઘની જેમ પાતાના નયનમાથી અશ્રુજળ વરસાવવા લાગ્યા; એટલે દુઃખિત અને વિરિમિત થઈને યશોભટ્ટાદિક શિષ્યોએ આચાર્યન વિરોધિત કરી ક- "હે ભગવત ! તમાની આ નયોચ્ચ ચેત્ના કેવી ? આમાં એવું કારણ શું છે કે જેથી આપ આટલા વિલગીર થાઓ છો ?" પછી શુનના સબધથી મનોહર અંથ મણકનાં તેના જન્મથી મનુષ્ય પદનાં તૃત્તાત આચાર્યે તે શિષ્યોને કહી મહાગાઓ; અને પ્રાને કહ્યું કે- "વયે બાળક છતાં અરુપકાળમા પણ નિમજ્જ આગ્નિ પાળી તેણે સમાધિપૂર્વક કાળ કયો; માટે તે વયે બાળક છતાં ચરિત્રથી પ્રોઢ હતો." એવા

હે શુભાશય ! મારીજ પાસે તું પ્રમત્ત્યા સ્વીકારી લે. પિતા અને કાકામાં શો ભેદ રાખયો ?" પછી 'આજ સચિત્તનો લાભ થયો એમ વિચાર કરતા આચાર્ય તે બાળકને લઈને ઉપાશ્રયે આધ્યા અને ઘ્રોહ બુદ્ધિશાળી એવા તે બાળકને આચાર્યે સર્વ સાવધ યોગની વિરતિના પ્રતિપાદનપૂર્વક પ્રમત્ત્યા આપી; પછી તેનું આયુષ્ય જાણવાને ઉપયોગ આપ્યો એટલે જણાયું કે- 'તેનું આયુષ્ય માત્ર છ માસનુંજ બાકી હતું.' આથી તેમણે વિચાર્યું કે- "અરુપ આયુષ્યવાળો આ બાળક શુભધર શી રીતે થયો ? દશપૂર્વી અથવા ચૌદપૂર્વી કોઈ કારણસર શુભતા સારનો ઉદ્ધાર કરી શકે એમ પૂર્વ પુરૂષો કહી ગયા છે, અને મણકનુનિને પ્રતિબોધ આપવારૂપ આ કારણ ઉપસ્થિત થયેલ છે. માટે હું નિહાતાથ-સમુચ્ચયનો ઉદ્ધાર કરું." એમ વિચારી શબ્દભવાચાર્યે તે વખતે નિહાતામાથી તાર ઉદ્ધરીને દશરકાલિકે નામનું શુભસ્કંધ પ્રકારયું. તે પિકાતરંગ એ કરેલ તથા દશ અપયનથી ગભિત હોવાની દશવકાલિકેકમત્ર અથવા નામથી પ્રનિદ થયું પછી ઉપાન ના અનન્ય તથા નેત્રચરંગમાં શ્રેષ્ઠ એવા શ્રીમાત્ર ગૌરવ નન્યાને તે બાળકનુનિને જાણવા લાગ્યા, અને પોતે આચાર્ય મહાન જે તેને આનંદનલિકે કૃત્ય કરાવ્યું. એટલે છ માસને અને મણકનુનિને કાગ કરીને સ્વર્ગે ગયા મણકનુનિનું અવતારનું વાત જાણીને અનન્ય ગૌરવનું મેરની જેમ પાત્ર નવનમાયા અવતાર ગૌરવ ના જાણ્યું. એટલે દુનિયા અને વિનિતા થઈને નોતમાને જે તેને આચાર્યન વિગતિ કરી કે- 'હા જાવનું નામ આ અવતાર એવા કેવી ? આના એવું કારણ શુ છે કે એથી આપ આ બાળકનું ચારણ, હા પછી નાનક નામ ના મેરક એકે મણકના તેન. અનન્ય મણક પછી દુનિયા આચાર્યે તે શિષ્યોને કહી અજાણ્યો અને પ્રાતે કહ્યું કે- 'વરે માગક છતા અરુપકાળમા પલ નિમજ આનિ પાળી તેણે નમરિપૂર્વક કાગ કયો; માટે તે વરે માગક છતાં નારિત્રથી પ્રાણ હતો.'"

હે શુભાશય ! મારીજ પાસે તું પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી લે. પિતા જ
કાકામાં શો લોક રાખવો ?' પછી 'આજ સચિત્તેના લાભ થં
એમ વિચાર કરતા આચાર્ય તે બાળકને લઇને ઉપાશ્ર
આજ્યા અને ધ્રોહ બુદ્ધિશાળી એવા તે બાળકને આચાર્યે સ
સાગર યોગની ગિરિતિના પ્રતિપાદનપૂર્વક પ્રવ્રજ્યા આપી; પ
તેનું આયુષ્ય જાળુવાને ઉપયોગ આપ્યો એટલે જજ્ઞાનું કે
'તેનું આયુષ્ય માત્ર છ માસનુંજ બાકી હતું.' આથી તેમ
ગિજાનું કે—'અરુ આયુષ્યવાળો આ બાળક શ્રુતધર શી રી
થશે ? દશપૂર્ણ અથવા ચોત્તપૂર્ણ કોઈ કારણસર શ્રુત
મારનો ઉદ્ધાર કરી શકે એમ પૂર્વ પુરૂષો કહી ગયા છે, અ
માતૃકમુનિને પ્રતિજોધ આપવારૂપ આ કારણ ઉપસ્થિત થયેલ
માટે હું નિદ્ધાતાય—નમુઘ્યયનો ઉદ્ધાર કરું.' એમ વિચાર
શ્રુતજવાચાર્યે તે વખતે નિદ્ધાતામાથી ભાર ઉદ્ધરીને દશરેકાલિ
નામનુ શ્રુતકથ પ્રકાશનું. તે વિકાલવેગાએ કરેલ તથા જ
અન્યવનની ગર્ભિત હોવાની દશરેકાલિકુસર એવા નામ
નિદેશ વધુ પછી દુપાવ ના અવેગ તથા નિર્મથવર્ગમાં એ
અવ. પ્રમાણ રાજ્યજવાચાર્યે તે તથ મળકમુનિને બળાવ
લેવા અને તેને આચાર્યે મદ્દાન જે તેને આરાધનાત્મિક કુ
દાનું અર્પણ છે માનને અને માતૃકમુનિ કાળ કરીને શં
તવ. મનુકમુનિને અન્યાય થતા પ્રશ્નપ્રત્યવારે શરણાગ
નેવાનું જામ ના નવનમાથી અશ્રુજગ વનવવા લાગ
અને તેને વિનિમન થઈને પરોઅકાલિક શિખોરે
અન્યાયન વિનિમન કરી કે—હા બાવવર ! તમાની આ અવેગ
કેવલ કેવલ આ. ભ. એવું કારણ શુ છે કે જેથી આપ આટલ
વેગવન થ. ભ. કેવલ મુનન. મજા થશે મને. હા એ
મદકેવલ અને અન્યાય મનુ પવ. નેના પુન્યાત આચાર્યે તે
શિખોરને કહી નમજાવે. અને પ્રાને કનું કે—'જેવે જાત
છ—અરુકાળના પનુ નિમજા અન્નિત પાત્રી તેણે મન. વિનિમ
કાર કરે, મદેને જેવે અજક છતાં અન્નિતી દે. હા હા' એ

સમાધિપૂર્વક મરણ પામીને સ્વર્ગસ્થ થયા. જગતમાં હું
સમાન એવા શુભકેવળી શું પોતાનું કાર્ય સાધવામાં પ્ર
કરે ! નજ કરે.

ઇતિ આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રે રચેતા પરિશિષ્ટપત્રં ના
મહાકાવ્યમાં સ્થાવિરાવળી ચરિત્રને વિષે પ્રભવદંડ તથા શમ્ય
ચરિત્ર વળનરૂપ પાચમો સર્ગ સમાપ્ત થયો.

ਸ੍ਰੀ ੩ ਫ਼ੀ.

यशोभद्र भूरि विगेरेनां वृत्तांत.

[illegible]

એ વખતમાં ચંપાનગરીમાં એણિકે રાજનો પુત્ર કોણિકે મરણ પામવાથી તેનો પુત્ર ઉદાથી રાજ થયો હતો. દુર્દિનથી ચંદ્રમાની જેમ પોતાના પિતાના મગ્ધના શોકથી આકાંત થયેલા અને નિવૃદ્ધ તેજવાળા તેને રાજ્ય કરવામાં પ્રમેદ થતો ન હતો. એટલે તેણે અમાત્યોને કહ્યું કે—“ આ આખા નગરમાં મારા પિતાના કીડાસ્થાનોને જોતાં માફ મન બહુ દુભાય છે. આ તેજ સલા છે, કે ન્યાં તાત પ્રતિજ્ઞાએ મને પોતાના અંક (જોખા)થી અલગ ન કરતાં સિંહાસનને અલંકૃત કરતા હતા, અહીં મારા તાત લોજન કરતા હતા, અહીં કીડા કરતા હતા, અહીં આનંદ કરતા હતા અને અહીં શયન કરતા હતા—એમ જળમાં પ્રતિજિંબિત થયેલ ચંદ્રમાની જેમ સર્વત્ર હું તેમનેજ જોઈ છું; અને જાણે મારી દ્રષ્ટિની આગળજ બેઠા હોય એવા તાતને જોતાં રાજ્યના ચિન્હને ધારણ કરનાર એવા મારા વિનયવ્રતને અતિચાર લાગે છે. વળી અહીં રહેતા ‘પિતા સદા મારા હૃદયમાં સ્થિત છે’ એમ વિચારતા મને સુખ થાય છે. પરંતુ સદા શત્રુની જેમ વિસ્તાર પામેલ શોક મને બહુ સતાવે છે.”

આ પ્રમાણેના તેમનાં ઉદ્ગારો સાંભળી વાચંધમની જેમ બહુદૃષ્ટ (જેમણે બહુ જોયેલ છે તેવા), બહુશ્રુત (જેમણે બહુ સાંભળેલ છે તેવા) અને અત્યંત હિતકારી એવા અમાત્યો શોકકર ગરબનો ઉત્તેજ કરનારી વાણીવડે કહેવા લાગ્યા કે—“હે રાજા! જેટલું જનના વિયોગથી કાને સતાપ ન થાય ? પણ તમારું મુજાસની જેમ તેને જીણું કરી દેવો ઘટે છે; અથવા તો આ નગરમાં રહેતા તમને શોક થયાજ કરશે, માટે હે ધરધિપ ! ક્યાંકે ખીચુ નગર વસાવો પૂર્વે તમરા પિતા કુણિકે પણ પિતાના શોકને લીધે રાજગૃહી નગરીનો ત્યાગ કરીને આ ચંપાનગરી વસાવી છે.” અમાત્યોની આવી સલાહ મળવાથી ઉદાથી રાજાએ સારા નિમિત્તકોને બોલાવીને નગરને વસાવવા યોગ્ય સ્થાનની ગવેષણા કરવાનો આદેશ કર્યો; એટલે તેઓ સર્વત્ર ઉત્તરોત્તર પ્રદેશોને જોતા દ્રષ્ટિને આનંદ આપનાર અને રમ્ય એવા ગંગાના તટપર

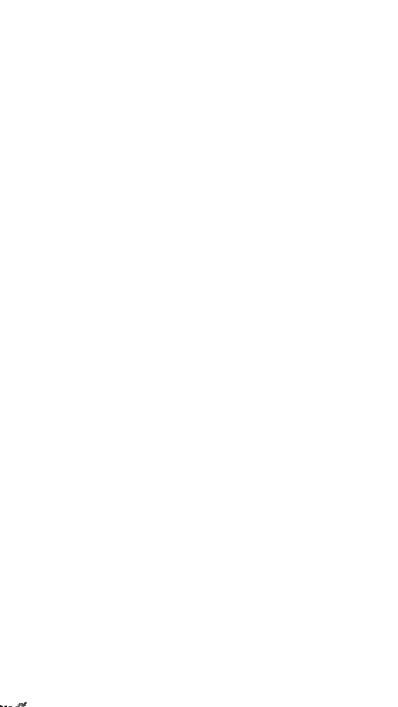

ઉત્પન્ન થાય, તેનો માલીક કોણ ?' તેઓ બેઠ્યા કે—'પોતાના દેશમાં પંજુ જે રત્ન ઉત્પન્ન થાય, તેનો માલીક રાજા થાય, તો અંતા-પુરની શી વાત કરવી ? પોતાના દેશમાં જે જે રત્ન ઉત્પન્ન થાય, તેનો રાજા યથેચ્છપણે નિયોગ કરી શકે. તેને બાધા કરનાર કોણ હોય ?' રાજાના કથનનો ભાવ ન જાણનારા એવાં તેમનાં વચનના આધારે રાજાએ પોતાના બંને બાળકો (પુત્ર પુત્રી) નો સંબંધ જોડી દીધો. તેની રાણી પુષ્પવતી ગ્રાવિકા હતી, તેણે રાજાને તેમ કરતાં અટકાવ્યો, પણ તેણે તેની પણ દરકાર કરી નહિ.

પછી પુષ્પવૃક્ષ અને પુષ્પવૃક્ષા—બંને કંપતી અત્યંત અનુ-શાળી થઈ શુદ્ધસ્વધર્મ પાળવા લાગ્યા. અનુક્રમે પુષ્પકેતુ રાજા મરણ પામ્યો, એટલે નિર્મળ ગુણોથી શોભતો એવો પુષ્પવૃક્ષ રાજા થયો. તે વખતે પતિના અદૃત્યને અટકાવતાં પતિથી અપ-માન પામેલી પુષ્પવતી રાણીએ વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લઈ લીધી. તે મરણ પામીને પ્રવૃત્ત્યાના પ્રભાવથી દેવત્વ પામી. 'પ્રવૃત્ત્યા કદાચ મોક્ષદાયક ન થાય, તો પણ નિઃસંશય સ્વર્ગદાયક તો થાયજ છે.' તે દેવતાએ અવધિતાનથી પોતાના પુત્ર પુત્રીને અદૃત્યપર યજ્ઞ જોયા એટલે સ્નેહને લીધે તે વિચારવા લાગ્યો કે—'આ મારા પૂર્વજન્મના પ્રાણપ્રિય પુત્ર પુત્રી છે, માટે એ નરકમાં ન પડે તેવી યુક્તિ કરું.' આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે દેવતાએ પોતાની પુત્રીને સ્વપ્નમાં નરકાવાસથી તારણ, છેદન ભેદનાદિક દુઃખથી આત્મ થઈને આરટન કરતા નારક જીવોથી આકુળ, પાતકથીજ જાણે વ્યાપ હોય તેવા અને અધિકારના સમૂહથી દુર્દશ્ય એવા બધા નરક દેખાડ્યા. એટલે રથેનથી મુક્ત થયેલ વર્તિકા (ચકલી) ની જેમ, હાવાનગથી નીકળેલ મૃગસ્રીની જેમ, પરપુરવના હરપરપશના ભયથી પલાયન થયેલ સતીની જેમ, અને ગ્રામ થયેલ ચારિત્રમાં લાગેલ અતિચારથી વ્યાકુળ થયેલ સાધ્વીની જેમ તે સ્વપ્નમાં નરકને જોઈને જાગ્રત થતાં ભયથી કંપવા લાગી. નરકને જોવાથી જાણે પોતે નરકમાંજ પડેલી હોય, તેમ ભય પામતી પુષ્પવૃક્ષાએ તે સ્વપ્નની બધી વાત પોતાના

આવ્યું. પછી પેલો માયાશ્રમણ ત્યાં જોવામાં ન આવવાથી આ-
આય’ વિચારવા લાગ્યા કે- “ પેલો આધુ અહીં દેખાતો નથી,
તેથી ખરેખર તેણેજ આ દુષ્કર્મ કર્યું જણાય છે. અહા ! હે
પાપિન્દ ! તે આ શું અકૃત્ય કર્યું ? કે ધર્મના આધારરૂપ
એવા આ રાજાનો વિનાશ કર્યો અને શાસનની મલિનતા
કરી. પરંતુ મેં એવા દુષ્ટને દીક્ષા આપી અને પોતાની સાથે
અહીં લાવ્યો, તેથી આ શાસનની મલિનતા મેંજ કરી એમ ક-
હું. માટે હું પણ આત્મઘાત કરીને શાસનની મલિનતાનું ર-
ક્ષણ કરું; પછી ‘રાજા અને ગુરુ બંનેને કોઇએ મારી નાખ્યા’
એવી લોકવાયકા ભલે થાય. ” આ પ્રમાણે વિચારીને ભવ-
ચરિત્ર પ્રત્યાખ્યાન (અનશન) કરીને તે છરીને પોતાના કં-
ઠપર ચલાવી આચાર્ય પંચત્વ પામ્યા.

પ્રાતઃકાળ યતાં અંતઃપુરની રાધ્યાપાલિકાએ ત્યાં આ-
વી અને તે અમંગળ જોઈને પોતાની છાતી કૂટતી પોકાર કર-
વા લાગી. એટલે તત્કાળ ત્યાં રાજકોઠા એકઠા થયા અને સ-
ર્વે વિચારવા લાગ્યા કે- “ રાજા અને ગુરુને નિશ્ચય તે છુ-
દ્ધકેજ માયા છે. જો બીજો કોઈ હજીનાર હોય, તો મુલક
પ્રથમ તો જોવામાં આવવો જોઈએ; એટલા માટેજ તે આ મ-
હાસાહસ કરીને કયાંક અદૃશ્ય થઈ ગયો જણાય છે. ખરેખર
તે કોઈ વૈરીપુત્ર અથવા તો વૈરીએ મોકલેલ હોવો જોઈએ, કે
જેથી તેણે માયાશ્રમણ થઈને વિશ્વાસપાત્ર રાજાનો વધ કર્યો.
રાજા આચાર્યને પિતાસમાન ગણતા હતા અને આચાર્ય તેને
પુત્ર સમાન ગણતા હતા, તેથી આચાર્યમહારાજે તેને અટકા-
વવાને મા પકડવાને પ્રયત્ન કર્યો હશે, એટલે તેમ કરતાં તપ-
થી કૃશ શરીરવાળા એવા આચાર્યને પણ તે દુરાત્માએ પૃથ્વી
પર પાટી દીધા હશે અને તેથી નરેન્દ્રની જેમ તે પણ મરણ
શરણ થયા જણાય છે. કપટયુક્ત વિનયથી તેણે સુરિને પણ
ઉતાર્યા અને તેથી એમણે તેને દીક્ષા આપી, કારણ કે પૂર્વ-
જનો કેને ઉતરતા નથી ? ” હવે તે માણસ તો રાત્રિએજ

વિદ્યાર્થીઓના અઘા (સરજનાર) તુલ્ય છે, અત્યંત ન્યાયવાદ અને સત્ય પ્રતિષ્ઠાવાળો છે માટે જે ઉચિત લાગે તે કરે.” તે સાંભળી ‘અહો! હું’ આના બુદ્ધિભગથી છેતરાઈ ગયો, હવે શું કરવું? આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતે વામાથી વિરક્ત છતાં કષ્ટકે તેનું પાણિમહણ કરવાની વાત કબૂલ રાખી. પછી કળાસમૂહરૂપ સમુદ્રનું પાન કરવામાં અગત્યજરૂરિ સમાન કષ્ટકે આયુર્વેદીકા આપધિથી તે કન્યાને રોગરહિત કરીને તેનું પાણિમહણ કયું.

હવે કષ્ટકને પંડિત અને બુદ્ધિમાન બાણીને નંદરાજાએ તેને બોલાવી પ્રાર્થના કરી કે-‘હે ભદ્ર! મારું પ્રધાનપણું સ્વીકાર.’ તેણે કહ્યું કે-‘હે રાજા! હું માત્ર આજીવિકા ઉપરાંત અધિક પરિબ્રહ્મને પણ ઇચ્છતો નથી. વળી ધાર્મિક અને કથાગુજનોથી પ્રધાનપદની પ્રવૃત્તિ યદ્યપ શકે તેમ નથી. મારે એ પદનું પ્રયોજન નથી.’ આ પ્રમાણે કહી રાજાની આજ્ઞાની અવજા કરીને કષ્ટક ચાલ્યો ગયો. ત્યારથી રાજા તેના છિદ્ર જોવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. નિરંતર ગવેપળા કરતાં પણ નંદને તેનું છિદ્ર કંઈ જોવામાં ન આન્યું; કારણ કે ‘નિઃસ્પૃહ મહાત્માઓનું’ છિદ્ર પ્રાયઃ દુર્લભ હોય છે.’

એક દિવસે બુદ્ધિમાન રાજાએ કષ્ટકના ગૃહદ્વારની ચોરીમાં રહેનાર પોતાના પાણીને બોલાવીને પૂછ્યું કે-‘કષ્ટક બ્રાહ્મણ જે તારી પટાશમાં રહે છે તેના વસ્ત્રો તું ખુબે છે કે નહિ?’ રજકે (પાણીએ) કહ્યું કે-‘હું પાકું છું.’ એટલે રાજાએ કહ્યું કે-‘તો તે વસ્ત્રો હવે અટકાવી રાખજો, તેને આપીશ નહિ.’ ‘આપને આકેશ પ્રમાણ છે’ એમ કહીને પાણી પોતાને સ્થાને ચાલ્યો ગયો.

એવામાં કૌમુદીમહોત્સવનો સમય આગ્યો; એટલે કષ્ટકને તેની મુંઢરીએ કહ્યું કે-‘હે મનોરમ! મારા વશરતોને રાજા પાણી પાસે આજ્ઞા પાવરાવી આપો કે જોથી અનિશય સ્વચ્છ અને ઉચ્ચ વસ્ત્રોને પુષ્પ દઈને હું કૌમુદી પર્વના દિવસે પહોંચું.” આ પ્રમાણે સાંભળી કષ્ટક વિચારવા લાગ્યો કે-‘પર્વનો દિવસ પાસે આગ્યો છે, તેથી રાજાનેજરૂરી પાણી આપના હોમથી સારાં વસ્ત્રો

નચાને તેમ તેને નચાવવા લાગ્યો. પછી કૃષીવલ જેમ કેશથી
બૂતળને વિદારે તેમ તેને તે છરીવતી રજકના ચટચટ કગત
ઉપરને ચીરી નાખ્યું. અને અન્યવચની કસપકે નિતરખાથી નો-
કળતા જળની જેમ તેના ઉદરમાંથી નોકળતા રજથી વસ્યો
રંગી લીધા. આ બનાવથી આકંઠન કરતી ધોળખુ બોલી કે-‘એ
નિતરખાનીના શા માટે વધ કર્યો ? રાજની આરાથીજ એણે
ચિન્કાળ મુડી વસ્યા પગમા રાખી મૂખ્યાં દતાં.’ આ પ્રભાણે
આજળીને કસપક મજાંગ ચક્રને વિચારવા લાગ્યા કે-‘અહો !
મેં રાજનું વચન ન માન્યું, તેથી આ તેનોજ કરેલો પ્રપંચ લાગે
છે માટે બાજે આ ધોળીના વખતા અપરાધી રાજપુરુષો જેટલા-
મા અને પકડી ન લે, નેટવામા દુ ધોળેજ રાજની પાને ભડક.’

[illegible][illegible]

પોતેજ તેના આશયને સમજી દ્યો. કારણ કે મુજા જનો એક કણ પરથી ટોણ (પાત્ર વિશેષ)ના પાકને સમજી શકે છે. હે દેવ ! આપે આપેલ અત્રણ હું ઉછર્યો છું માટે આ કહું છું, પરંતુ કલ્પકપર મારે પ્રધાનપદની સમાનતાનો મત્સરભાવ નથી. કદાચ મત્સરભાવથી હું અસત્ય પણ બોલતો હોઈ, છતાં તમે ચરપુરપોદ્ધારા એ સત્ય જાણી દ્યો, કારણ કે ચરપુરપો એજ રાજાઓની ચક્રુઓ છે.”

આ હકીકત સાંભળીને રાજાએ ચરપુરપો મોકલ્યા. તેઓએ કલ્પકના ઘરે જઈને મંત્રીના કથન પ્રમાણે જોઈ બધી રાત રાજાને નિવેદન કરી, એટલે નંદરાજાએ કલ્પકને કુટુંબ પ્રહિત તરત આશ્રેયપૂર્વક એક અધકૂપરૂપ કારાગૃહમાં નાખી દીધો. અને સપુત્ર કલ્પકને માટે રાજા કોદ્રવ અને ચૌખાની ઘેંસ તથા એક પાણીનો ઘડો કુવામાં મોકલાવવા લાગ્યો. પછી અદ્ય ભોજન જોઈને કલ્પક પોતાના કુટુંબીઓને કહેવા લાગ્યો કે- “આ ભોજનના ભાગ પાત્રીએ તો ક્ષોધી સંવિભાજી શકે તેમ છે, તો કોળીઆની તો વાતજ શી કરવી ? વળી મંત્રીય કોળીઆથી ઉદર પૂરણ થઈ શકે; પરંતુ તેટલા કણમાયથી કાઈ ઉદર પૂરણ થાય નહીં, તેથી એટલું જુજ ભોજન કરતાં તો આપણે સવે મરણ પામશું, માટે જે જાદુ મંત્રીના વેરનું શોધન કરવાને સમર્થ થાય, તે એકજ આ સમસ્ત કોદ્રવના ભાગનું ભોજન કરે.” પછી બધા કુટુંબીઓએ એકત્ર થઈને કલ્પકને કહ્યું કે-“ હે તાત ! તમેજ એ ભોજન કરો અને તમને કુશળ થાઓ. હે જ્ઞાન ! વેર વિશોધન કરવાને અમારામાં કોઈ પણ સમર્થ નથી.” પછી પ્રતિદિન કલ્પક તે અત્રનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો અને બીજા કુટુંબીઓને અનશનપૂર્વક મરણ પાત્રીને સ્વર્ગે ગયા.

હવે તે અવસરે સામંત રાજાઓએ કલ્પકનો અભાવ જાણીને નંદને ઉન્મૂલન કરવાની ઇચ્છાથી પાટલીપુત્રને ઘેરી લીધું; એટલે નંદરાજાએ હરવાજા બંધ કરાવ્યા. પ્રતિદિન પાટલીપુત્ર

નગરના દાર નિરૂદ્ધ હોવાથી ભયભીત થયેલા પૌરજનોના પો-
કારથી ભાંક (પાત) પણ ફૂટી જવા લાગ્યા. આવેલા યતુઓને
શિક્ષા કરવાને કે અટકાવવાને અસમર્થ એવો નંદરાજ ઠાઠાજવ-
રથી જાણુર થયેલાની જેમ મુતાં કે બેસતાં મ્યાંપણુ નિવૃત્તિજ
ન પામ્યો. તે વિચારવા લાગ્યો કે—“જ્યાં સુધી મારે કલ્પક
મંત્રી હતો, ત્યાં સુધી સિંહચુકાની જેમ આ નગરને કોઈ આ-
ક્રમણ કરી શક્યું નહિ. અહા ! તે કલ્પક વિના નગરની આવી
કથા થઈ, કારણ કે રક્ષક વિનાના ઉપવનનો તો સુઆરો પણ
ઉપભોગ કરે. હજુ પણ તે જો આવતો હોય, તો તે પોતેજ
આ નગરને ઘેરા રહિત કરી લે. કારણ કે પ્રાયઃ હાથીનો ભાર
હાથીઓજ ખેંચી શકે.” પછી રાજાએ કારાગૃહના અધિકારી-
ઓને પૂછ્યું કે—“કલ્પક આવે છે ?” એટલે તેઓ કહેવા લાગ્યા કે—
“રાજા ! અધઃપ્રમાં રહેલ કોઈ પણ અઘાપિ કૌટવને મહણ
કરે છે તે કોણ તે તેની અગત્યની.” પછી તેજ વખતે

બેસાડી નંદરાજાએ
૧. તે વખતે કલ્પક
૨. હતા તેને ચિત્તિ-
મ કિલ્લા ઉપર દેર-
કે—“નંદ તો ખ
રી આ બનાવટી ક-
પછી નિભંચ થઈને
વેરીઓ વધારે ઉ-
૧. એક દુગ માકલી-
(માનનીય) પુ-
છી હું પણ નાવ-
રહિ કર, અથવા
પછી તેમને સાં-
પ બેઠા બેઠા વકે
મળ્યા. ત્યાં કેઈ

પોતેજ તેના આશયને સમજી જ્યો. કારણ કે મુગ જનો એક કળ પરથી ત્રણ (પાત્ર વિશેષ)ના પાકને સમજી શકે છે. હે દેવ ! આપે આપેલ અત્યા હું ઉછરી છું માટે આ કહું છું, પરંતુ કચ્છકપર મારે પ્રધાનપદની સમાનતાનો મત્સરભાવ નથી. કદાચ મત્સરભાવથી હું અસત્ય પણ બોલતો હોઉં, છતાં તમે ધરપુરગોદ્રાગ એ મત્ય જાણી જ્યો, કારણ કે ધરપુરનો એજ સામ્રાજ્યની યમુઓ છે. ”

આ હરીકન સાંભળીને રાજાએ ધરપુરનો મોકલ્યા. તેઓએ કચ્છકના ઘરે જઈને મંત્રીના કથન પ્રમાણે ભેઈ જાપી રાત મઝાને નિવેશન કરી, એટલે નંદરાજાએ કચ્છકને કુટુંબ હરિત તરન આગ્રાપૂર્વક એક અધૂરપૂર કારાગૃહમાં નાખી દીધા અને ધરપુર કચ્છકને માટે રાજા કોદ્રવ અને ચા-ખાની યેશ તથા એક પાળીને ઘડે કુવામાં મોકલાવવા લાગ્યો. પછી અરુ બેઝન ભેઈને કચ્છક પોતાના કુટુંબીઓને કહેવા લાગ્યો કે- “આ બોજનના ભાગ પાટીએ તો કોણથી અવિભાગ ઘડી શકે તેમ છે, તો કોણીઆની તો વાતજ રી કરવી ! વગી મત્રોગ કોણીઆથી ઉકળ પૂજી ઘડી શકે; પરંતુ તેટલા કળમા-વથી કાઠ ઉદર પૂજી ઘાવ નહીં, તેથી એટલું જુજ બોજન કર-વના તો અપણું નવે મળ્યું પામ્યું, માટે જે અટ મંત્રોના યેનું ઈષન કરવાને અમથ ઘાવ, તે એકજ આ સમરન કોદ્ર-વના જાતનું બોજન કરે.” પછી બધા કુટુંબી એકત્ર થઈને ક-ચ્છકને કહ્યું કે ‘ હે તારા ! તમેજ એ બોજન કરે. અને તમને કુટુંબ ઘાવે. હે તારા ! વેર વિશેષન કરવાને અમારામાં કોઈ અટ અમથ નથી. ” પછી પ્રતિદિન કચ્છક તે અત્રનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો અને બીજા કુટુંબીઓ અન્યથાપૂર્વક મરણ પા-ડીને સ્વર્ગે ગયા.

હવે તે અવધરે સામંત રાજાએ એ કચ્છકનો અભાવ જા-ણીને નંદને ઉમ્મૂલન કરવાની ઈચ્છાથી પાટલીપુત્રને ફેરી લીધું. એટલે નંદરાજાએ હરવાજા ભેજ કરાવ્યા. પ્રતિદિન પાટલીપુત્ર

ચોતેજ તેના આશયને મમલુ હ્યો. કારણ કે મુજા જનો એક કલ્પ પગી ગેવ (પાત્ર નિગેવ)ના પાકને સમલુ શકે છે. હે દેવ ! આપે આપેલ અત્રાનું હું ઉછરો નું માટે આ કુદું છું; પરંતુ ઠક્કપકપર મારે પ્રધાનપકની સમાનતાનો મત્સરભાવ નથી. કદાચ મત્સરભાવથી હું અસત્ય પવ્વ બોલતો હોઉં, છતાં તમે ચરપુરુષોદ્રાગ એ સત્ય જાણી હ્યો, કારણ કે ચરપુરુષો એજ રાજાઓની અધુઓ છે. ”

આ હકીકત સાબળીને સમજાએ ચરપુરુષો મોકલ્યા. તેઓએ ઠક્કપકના ઘરે જઈને મંત્રીના કથન પ્રમાણે જોઈ બધી વાત રાજાને નિવેદન કરી, એટલે નંદરાજાએ ઠક્કપકને કુડુંબ સહિત તરન આશ્રયપૂર્વક એક અંધકૂપકુપ કારાગૃહમાં નાખી દીધા અને સપુત્ર ઠક્કપકને માટે રાજા કોદ્રવ અને ચાખાની ઘેંચ તથા એક પાળીને ઘડે કુવામા મોકલાવવા લાગ્યો. પછી અધ્ય ભોજન જોઈને ઠક્કપક પોતાના કુડુંબીઓને કહેવા લાગ્યો કે- “આ ભોજનના ભાગ પાટીએ તો કલોથી સવિભાગ થઈ શકે તેમ છે. તો કોળીઓની તો વાતજ શી કરવી ’ વગી બત્રીશ કોળીઓથી ઉદન પૂરણ થઈ શકે; પરંતુ તેટલા કળમાત્રથી કાઈ ઉદર પૂરણ થાય નહીં. તેથી એટલું જુગ ભોજન કરતાં તો આપણે સવે મળણ પામશું. માટે જે મહ મત્રીના વૈરનું શોધન કરવાને સમય થાય, તે એકજ આ સમજા કોદ્રવના ભાગનું ભોજન કરે. ” પછી બધા કુડુંબે એકત્ર થઈને ઠક્કપકને કહ્યું કે- “ હે તાત ! તમેજ એ ભોજન કરો અને તમને કુશળ થાઓ હે તાત ! વૈર વિશોધન કરવાને અમારામા કોઈ પણ સમય નથી. ” પછી પ્રતિદિન ઠક્કપક તે અજનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો અને બીજા કુડુંબીઓને અનરાનપૂર્વક મરણ પામીને સ્વર્ગે ગયા.

હવે તે અવસરે સામત રાજાઓએ ઠક્કપકનો અલાવ નંદને ઉન્મૂલન કરવાની ઈચ્છાથી પાટલીપુત્રને ઘેરી લીધું. હવે નંદરાજાએ કરવાજા બધે કરાવ્યા. પ્રતિદિન પાટલીપુત્ર

એક પુરૂષના હાથમાં રહેલ ચેલડીના ભારાને જોઇને કચ્છક મં-
ત્રીએ આંગળીની સંજ્ઞા કરીને તેને કહ્યું કે-‘જો આ ઇંદુભારનું
મૂળ અને પ્રાંત ભાગ કાપી નાખવામાં આવે, તો એના મધ્ય
પ્રદેશની શી સ્થિતિ થાય ?’ તે સંધિવિગ્રહિક વિદ્વાન અને
બુદ્ધિમાન છતાં તેના આશયને સમજી શક્યો નહિ. તેનો
આશય એવો હતો કે-‘ઇંદુચંદ્રિ મૂળ અને પ્રાંતભાગથી વૃદ્ધિ પામે
છે, તેમ જ પ્રકારની સંધિથી જ હસ્ત્રિયસંતતિ ઉદય પામે છે.
તેમાં જ્યાં બોલેલું અન્યથા ન થાય તે પ્રથમ સત્ય સંધિ, અને
જ્યાં માયાની રચના કરવામાં આવે તે પ્રપંચ સંધિ કહેવાય
છે. નંદપર તમારો અવિશ્વાસ હોવાથી તમને સત્ય સંધિની
પ્રાપ્તિ થવાની નથી અને પ્રપંચ સંધિનો તો હું બાલુનાર હોવા
છતાં તમારાથી તે શી રીતે થઈ શકશે ? તેથી સંધિના બધ
રહિત થયેલા એવા તમારે મૂળ અને પ્રાંત ભાગથી ઉદાયેલ ઇં-
દુચંદ્રિની જેમ નંદ ભૂપતિના આશ્રિત થવું પડશે’ વળી પુનઃ
તે પ્રદેશમાં રહેનાર કોઈ બીલડીના મસ્તક પર દંડથી તાડિત
એવી દહીંની યાળી કચ્છકે હસ્ત સંજ્ઞાથી તેને બતાવી, પણ તે
પ્રધાન પુરૂષ પૂર્વની જેમ તેનો ભાવાર્થ સમજી શક્યો નહિ. આ સં-
બંધમાં કચ્છકના હૃદયમાં એવો ભાવાર્થ હતો કે-‘તમારા પક્ષ-
સમૂહરૂપ યાળી મારા બાહુરૂપ દંડથી જો તાડિત થશે, તો તમારું
બળ (હસ્તકર) દહીંની જેમ વિખરાઈને દુર્બલરૂપ કાકપ-
ક્ષીને ડચિત થશે.’ પુનઃ કચ્છકે પોતાના નાવથી તેના નાવને ત્ર-
ણ પ્રદક્ષિણા કરી તે । પણ તે તેનો અભિપ્રાય બળી શક્યો
નહિ. ત્યાં એવો ભાવાર્થ હતો કે-‘જેમ માગ નાવથી તમારો
નાવ આવૃત્ત (આવૃદ્ધાદિત) થઈ ગયો, તેમ અમારા તેજથી
તમારું તેજ આવૃદ્ધાદિત થઈ જશે.’ આ પ્રમાણે ત્રણે સં-
જ્ઞામાં કચ્છકના ભાવાર્થને ન સમજતાં ઉદ્ઘાપોહ કરતો તે કાકના
બચ્ચાની જેમ મુખને પહોળું કરી બેસી રહ્યો. પત્રી કચ્છક પો-
તાને રથાને આજ્ઞો ગયો, એટલે સંધિવિગ્રહિક પણ તેના ભા-
વને ન બાલુવાથી વિલક્ષ થઈને પોતાની હાલનીમાં ગયો.

ત્યાં તેના સૈનિકોએ પૂછ્યું એટલે તે વિવાદમજ થઇને કહે-
વા લાગ્યો કે- 'કલ્પક પ્રાદ્યલુ અત્યંત સંબંધ-રહિત પ્રભાપ
કર્તા કરે છે.' પછી તેઓએ વિશેષ રીતે પુનઃ પુનઃ પૂછ્યું, પણ
તે કંઈ બોલ્યો નહિ. કારણ કે 'હું' તેના ભાવાર્થને સમજી શ-
ક્યો નહિ 'એમ બોલતાં તેને લજ્જા આવતી હતી. આમ થવાથી
'આ પણ કલ્પકની સાથે મળી ગયો લાગે છે' એમ નિ-
શ્ચય કરીને તે સામંત રાજાઓ જેવા આવ્યા હતા તેવા જુદી
જુદી દિશાઓમાં પલાયન કરી ગયા. એટલે ભાગતા એવા તે
રાજાઓના હરતી, અશ્વ, રત્ન અને ભંડાર વિગેરે કલ્પકની આ-
જ્ઞાથી નંદરાજાએ ધીનવી લીધા, પછી 'ભકત એવા કલ્પકનો આ
અનર્થ કરનાર છે, એવા ક્રોધથી નંદરાજાએ પૂર્વના દુષ્ટ મંત્રીને
સખ્ત શિક્ષા કરી. અનંતર નંદની લક્ષ્મીનું રક્ષણ કરવામાં અ-
તિ કુશળ, સુબુદ્ધિમાન અને ન્યાય તથા ઉપાયરૂપ નદીઓના સા-
ગરરૂપ કલ્પક મંત્રીશ્વરે વસુધરાને નંદનરેશ્વરની આજ્ઞાથી નિ-
યંત્રિત કરી દીધી.

ઇતિ આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રે રચેલા પરિશિષ્ટપત્ર નામના
મહાકાવ્યમાં સ્થવિરાવળીચરિત્રને વિષે કલ્પકચરિત્રવર્ણનરૂપ સા-
તમો સર્ગ સમાપ્ત થયો.

અષ્ટમ સર્ગ.

પ્રી બુદિના નિધાન એવા કચકને પુત્ર
પુત્રો ઉત્પન્ન થયા અને તેઓ નંદરાજાની પ્ર
ચિન્હાગ મુખી બોમતી. (રાજ્ય સત્તાઓ).
જનાં અનુક્રમે નંદના વંશમાં સાત રાજાઓ
અને કચકના વંશમાં નેમના પાંચ મંત્રીઓ થયા. પછી
એમ ત્રણમડ વમુધાનો સ્વામી, શત્રુરૂપ કંદને ઉખેડી
એવો નવમી નંદરાજા થયો અને તેનો હકમીના વિશ
રૂપ અને બુદિના અગ્રાધારણ શકટ (વાહન) રૂપ તથા
વશમા ઉત્પન્ન થયેલો શકટાગ્ર નામ મંત્રી થયો; તેને
હકમીજમાન અને શીત બૂપજને પારણ કરનારી હક
નામ પત્ની હતી તે હપતીને વિશાગ બુદિયાળી,
જુષી અત્યંત દુન અનમર આકાન્વાળી મુમાકર સમાન
તમે અત્યંત દુન હતી અને અભિનિષપજાળી ન
દુહવને અપરિનિઃ અનક અસાન નાળીચંચંદન
શીલક નામ કતેલ દુહ દા ૧૧ ૧ નામા કપત્તી
કેવંડો નામ અન નામ ૧૧ ૧ નામ અવન
કેવંડો કેવંડો નામ ૧૧ ૧ નામ ૧૧ ૧ નામ
વિવિધ પ્રકારના નામ ૧૧ ૧ નામ ૧૧ ૧ નામ
નામ વગેરે ૧૧ ૧ નામ ૧૧ ૧ નામ ૧૧ ૧ નામ
અનન વેપાનકદ દેવદત્ત નામ ૧૧ ૧ નામ ૧૧ ૧ નામ

તે નવરત્ન કહિ, વડી અને રેવકરજન્ય મુમ
વરૂચિ અને એક વિદ્યારં નેદેદે હતો તે

નવા એકેસો આઠ કાવ્ય રચીને રાજાને રાજ્ય કરવા પ્રવૃત્ત
 ૫૨૬ 'આ મિથ્યાદષ્ટિ છે' એમ ધારીને ચક્રાલમંત્રી ક-
 તેની પ્રથા કરતો ન હતો; અને તેથી રાજા સંતુષ્ટ થયા
 તેને તુષ્ટિદાન આપતો ન હતો. પોતાને તુષ્ટિદાન ન મળ-
 તે કારણ બાહ્યીને વરફાવિ વિપ્રે તે મંત્રીની પત્નીને પ્રસન્ન
 કોરીશ કરી. અન્યદા મંત્રીભાયાએ પ્રસન્ન થઇને તેને
 પ્રયત્નનું પ્રયોજન પૂછ્યું. એટલે વિપ્રે કહ્યું કે- 'તમારો
 રાજાની સમક્ષ મારા કાવ્યની પ્રથા કરે એમ કરો.' વિ-
 ઉપરોધથી તેણે પોતાના પતિને વિનંતિ કરી, એટલે તે
 લાગ્યો કે- 'હે પ્રિયે! એ મિથ્યાદષ્ટિના વચનની હું શી
 પ્રથા કરું?' છતાં તેણે બહુ આશ્ચર્યથી કહ્યું, એટલે
 તે પાન કબૂલ રાખી, 'ખરેખર! અધે, બાળ, સી અને
 —એમનો આશ્ચર્ય બહુ બગવાન હોય છે.' ત્યારપછી
 ની સમક્ષ તે વિપ્રે કાવ્યો બોલ્યો, એટલે 'અહો! આ મુલા-
 છે' એમ મંત્રીયરે પ્રથા કરી. તેથી રાજાએ તેને એક-
 આઠ સોનામહોર દાનમાં આપી. કારણ કે 'રાજમાન્ય પુ-
 અનુકૂળ વાત્સીથી ઘણાંએનું રક્ષણ થઇ શકે છે.' પછી
 તેને એકેસો આઠ સોનામહોર મળવા લાગી; એટલે મં-
 રાજાને વિનંતિ કરી કે- 'હે રાજા! આટલું બધું આને
 આપો છો?' રાજાએ કહ્યું કે- 'હે મંત્રી! હું તો તમારી
 પ્રથાસાને લીધે અપાવું છું. તે વિના એ આપવું હોત તો
 મ કેમ ન આપન?' એટલે મંત્રી બોલ્યો કે- 'હે દેવ! મેં
 પ્રથા કરી નથી, પણ તે વખતે પરકીય (વીજના બ-
) કાવ્યોની મેં પ્રથા કરી હતી. એ પરના કાવ્યોને
 'આપની અગ્રજ બોલે છે.' રાજાએ કહ્યું કે- 'શું
 છે?' એટલે પ્રધાન બોલ્યો કે- 'હે રાજા! એ-
 યો તો મારી બાજિકાઓ પણ બોલે છે અને તે
 કાળે જતાવી આપીશ.'

મંત્રીની અજ્ઞા, યજ્ઞદત્તા, બૂતા, બૂતદત્તા, એલિકા

મહા સત્વશાળી એવા સ્થૂલભદ્ર મુનિ ગુરુભાંશી જેમ કેસં
 સિંહ નીકળે તેમ રાજસભામાંથી બહાર નીકળ્યા. પછી 'કુ
 આ રીતે કષ્ટ કરીને તે પુનઃ વેશ્યાના મરે જવા ધારે છે ।
 એવી શંકા પડવાથી ખાતરી કરવા માટે રાજાએ ગવાસુમાંથી
 તરફ એક પુત્ર દાખલ કરાવ્યો. પરંતુ ઘણી દુર્ગંધવાળા પ્રદેશમાં પણ નાક
 મરજ્યા વિના ચાલ્યા જતા તે સ્થૂલભદ્રને જોઈને રાજાએ પે
 તાનું મસ્તક ધુળાવ્યું અને બોલ્યા કે- " આ મુનિ તો રા
 દ્રેવ રત્નિન જણાય છે. અહો ! એમના દોષ જોનારા એવા મં
 પિકાર થાઓ ! " આ પ્રમાણે તેમને અભિનંદન આપતાં નંદ
 રાજાએ હૃદય ભાવથી પોતાની આત્મનિંદા કરી. સ્થૂલભદ્રે પણ
 શ્રીમંન્મુનિવિશ્વ આચાર્ય પામે જઈને સામાયિકના ઉચ્ચારપૂર્વ
 રીતે અંગીકાર કરી.

પછી નંદરાજાએ ગૌરવપૂર્વક શ્રીવક્રને આલિંગન કરીને તેં
 નિઃશેષ વ્યાપારયુક્ત એવા પ્રધાનપદ પર સ્થાપ્યો; એટલે
 શ્રીવક્ર નિર્ગંતર સાવધાન થઈને સાક્ષાત્ શકતાલની જેમ પ્રવૃત્ત
 ન્યાયની પદ્ધતિથી ન્યાયવિત્તા કરવા લાગ્યો. તે વિનીત શ્રીવા
 નિય કોશને ધેનુ રાજા જાણેલા દંડો, કારણ કે 'કુટીન જનો જાતાન
 સ્નેહથી તેની વિલાપ રાજા મદુભાગ કરે છે.' પ્રથમ વિવેકે સ્થૂલ
 ભદ્રના વિવેકથી જાતે યવેતી । શ્રીવક્રને જોઈને રત્નિ પત્રી. કાગ
 કે 'કુ ખાતે' જનો. 'કા'ના કુંડ જનના નાજ પીને જોતા કુ ખા
 કે. 'કા'ની શકા. 'નવી' વાંચકે તેને કહેતા જાણ્યો. 'ક' 'કે' આપે
 આ રીતે 'ક' 'કે' વચ્ચે જાતના વિવેકો પાડી કહાળ્યો અને
 અંજ પાડીને અકાંડે ઉપર ચડેલા વાજાગિના પ્રતીકન મહાર
 સ્થૂલભદ્રને. રાજાને વિવેક જાણ્યો. માટે 'કે મનસ્વિનિ' તારી
 જોઈને ઉપકોશપત્ર જવા મુઠી એ ખાતે આવજા છે. 'ક'ના મુઠીમાં
 કંઈક તેના પ્રતિકાશને વિચાર કરે. તેને માટે ઉપકોશને તમે
 જોડે આપે કરે કે- 'કે' રીતે પણ એ વસ્તુને મનપાનમાં
 આપજા જતાવે.' પછી શ્રીવક્રને વિવેક જાણ્યાના દેખાવથી
 અને વિવેકના દક્ષિણથી તેણે નમસ્કાર તે વાતની પ્રતિજ્ઞા કરી

માંછેના શબ્દોમાં સર્વ જનોથી તિરસ્કાર પામતો તે સમાપ્ત
'તેરતજ આશ્વો મયો; પછી અન્ય બ્રાહ્મણો પાસે જઈને તેણે પ્રાર્થના
માગ્યું. એટલે તેઓએ કહ્યું કે- 'તમ સ્ત્રીમાના પાનથીજ ર
'માંથી લાગેલ પાપનો પ્રલય થઈ શકે.' પછી વરરૂચિએ :
'(તંપાવવાંની ખ્યાલી)માં તપાવેલ સ્ત્રીસાનું પાન કર્યું; તેથી
તેના દાહનાં ભયથીજ હોય તેમ તેના પ્રભોએ તરતજ તેને
હીધો, અર્થાત્ તે મરણ પામ્યો.

સ્થૂલભદ્રમુનિ સંભૂતિવિજય આચાર્ય પાસે યુગસાગ
પાર પામવા સારૂ સમ્યક્ રીતે પ્રવ્રજ્યા પાળવા લાગ્યા અને
નાખ્યાસ કરવા લાગ્યા. અન્યદા વર્ષોકાળ આવતાં સંભૂતિવિ
ગુરુને પ્રણામ કરીને કેટલાક મુનિઓએ આ પ્રમાણે અભિ
લીધા. એક મુનિએ એવો નિયમ લીધો કે- 'હું' સિંહગુફાના
આગળ ચાર માસ સુધી ઉપવાસ કરીને કાયોત્સર્ગમાં રહીશ.' ૦
મુનિએ એવો અભિલેખ લીધો કે- 'હું' હૃદિવિષ સર્પના જિ
દાર આગળ ઉપવાસી થઈ કાયોત્સર્ગમાં રહીને ચાતુર્માસ કરી
ત્રીજા સાધુએ એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી કે- 'હું' કૃપના ભારવત
ઉપવાસી થઈ ચાર માસ સુધી કાયોત્સર્ગમાં રહીશ.' આ પ્ર
તે સાધુઓને યોગ્ય જાણીને ગુરુમહારાજે અનુમતિ આપી. એ
સ્થૂલભદ્ર નમસ્કાર કરીને જોડ્યા કે- 'હે ભગવન્! કોશા ના
વેશ્યાને ઘરે કામશાસ્ત્રમાં કહેલા એવા વિચિત્ર પ્રકારના ચિત્રે
શોભાયમાન ચિત્રશાળામાં વિશેષ તપઃકર્મ કરતો અને પદ્
ભોજન કરતો હું ચાર માસ પર્વત રહીશ, એવો હું અભિ
લેખ 'હું' ગુરુમહારાજે ઉપયોગથી તેને યોગ્ય જાણીને અનુ
આપી, એટલે સર્વ સાધુઓ પોતપોતાના નિયત સ્થાને ગ
તીવ તપમાં સ્થિત અને શાંત એવા તે મુનીશ્વરોને જોઈને સ
સિંહ તથા અરધદંડક (અરધદંડથી પાછી કહાડનાર) એ
શાંત થઈ ગયા.

હવે સ્થૂલભદ્ર કોશાવેશ્યાને ઘરે ગયા, એટલે કોશા
અંજળી જોડી સન્મુખ આવીને ઉભી રહી અને 'આ કહલ

જન કહે છે એ મહાસત્વશિરોમણિ સ્થૂલભદ્ર કોણ છે ?' એટલે કોશા બોલી કે- 'એ સ્થૂલભદ્ર નંદરાજના મંત્રી ચક્રલાલના પુત્ર છે કે જેનું હું તારી પાસે વર્ણન કરું છું.' આ પ્રમાણે સાંભળી તે સંજ્ઞાંત યદ્ય અંજલી ભેટીને બેઠ્યો કે- 'હું તો એ સ્થૂલભદ્ર મહામુનિનો એક કિંકરજ છું.' આ પ્રમાણે તેને સવેગવાસિત જાળીને કોશાએ ધર્મોપદેશ આપ્યો અને તેથી તે મહા-ભુદ્ધિ મોહનિદ્રાનો ત્યાગ કરીને જાગ્યો થયો (પ્રતિબોધ પામ્યો); પછી તેને પ્રતિબોધ પામેલો જાળીને કોશાએ પોતાનો અભિગ્રહ કહી બતાવ્યો, એટલે વિસ્મયથી નયનને વિકસિત કરીને તે બોલ્યો કે- " હે ભદ્રે ! સ્થૂલભદ્રના ગુણો વર્ણવીને તેં મને પ્રતિબોધ પમાડ્યો છે; માટે હું હવે તેં આજે દર્શાવેલ એવા તે મહામુનિના માર્ગે જ જઈશ. હે ભદ્રે ! તારું કંઠ્યાણ યાઓ અને પોતાનો અભિગ્રહ તું સાચવ." આ પ્રમાણે કહી સફગુરૂની પાસે જઈને તેણે દીક્ષા લીધી. ભગવંત સ્થૂલભદ્ર પણ તીક્ષ્ણ મત પાળવા લાગ્યા. એવામાં ત્યાં બાર વરસનો દુષ્કાળ પડ્યો.

હવે ગોલ્લ (ગોંડ) દેશમાં ચાણુક નામના ગામમાં ચણ્ણી નામે બ્રાહ્મણ હતો અને તેને ચણ્ણેશ્વરી નામની ભાયાં હતી. ચણ્ણી જન્મથી શ્રાવકપણામાં કુશળ હતો અને તેથી જ્ઞાની ઋત-મુનિઓ તેને ઘેર પધારતા હતા. એકદા ચણ્ણેશ્વરીએ દાંતસહિત બાળકને જન્મ આપ્યો. એટલે તરત જન્મેલા બાળક પાસે ચણ્ણીએ તે સાધુઓને નમસ્કાર કરાવ્યો અને તે દાંતસહિત જન્મેલા તે બાળકની વાત ચણ્ણીએ સાધુઓને નિવેદન કરી. એટલે જ્ઞાની મુનિઓએ કહ્યું કે- ' આ બાળક રાજા થશે.' આ પ્રમાણે સાંભળી ગામવાસી આરંભથી માટે પુત્ર નરકગામી ન થાઓ.' એમ ધારીને ચણ્ણીએ બાળકને યતી પીડાને ન ગણકારતાં તેના દાંત ધસી નાખ્યા અને તે વાત પણ તેણે મુનિઓને કહી; એટલે મુનિઓ બોલ્યા કે- ' હાંત ધસી નાખવાથી એ બિંબાંતરિત (ગંજ નહિ પણ રાજ્યની સંપૂર્ણ સત્તા ધરાવનાર) રાજા થશે.' પછી ચણ્ણીએ તે બાળકનું ચાણુક્ય એવું નામ રાખ્યું. અને

તે ચાલુક્ય પણ સર્વ વિદ્યા-સાગરનો પારંગત અને આવક થયો. શાલુકપુત્રી તે કદા સતોષી થઈ કુલીન શાહનુની માત્ર એક જ કન્યા પરણ્યો.

એક દિવસ ચાલુક્યની સ્ત્રી પોતાની માતાને ઘેર ગઈ, તે વખતે ત્યાં તેના બાઈનો વિવાદમહોત્સવ ચાલતો હતો. તે મહોત્સવમાં તેની અન્ય બહેનો વસ્ત્રાલંકારો ધારણ કરીને આવી હતી. કારણકે તેઓ મોટા શ્રીમંતોની સ્ત્રીઓ હતી. તેઓ સર્વે સુદર વાહનો પણ લાવી હતી, સર્વે દામ્પત્યોના પરિવારથી પરવરેલી હતી. સર્વે સારા છત્ર વિગેરેની સાહજી સજ્જિત હતી, મનકપર માથાની રચનાથી મુશોભિત હતી, દિવ્ય અંગરાગથી યુજ્જ હતી, સર્વેએ હાથમાં તાશુલ રાખ્યું હતું અને બધી વૈકિરપધારી બહેન કાક્ષાત્ લક્ષ્મીઓ હોય એવી શોભતી હતી. ચાલુક્યની ગૃહિણી તો રાત્રિ દિવસ એક જ સ્થૂણ વચ્ચે પહેરતી હતી, ઇંડુ અને સ્વેત એવું એકસરિકા (કાષ્ટ વિશેષ) નું આભરણ તેણે ધારણ કર્યું હતું, તેની કંચુકી છૂલું થઈ ગયેલી રી. ઉપરનું કેનું ત્રી વચ્ચે પણ છૂલું હતું. તેનું મુખ તાશુલ નિહા હતું. ચરીત્ર મેલરૂપ અંગગતજ તેણે ધારણ કર્યો હતો. કામ કરવાથી તેના હાથ કંઈક થઈ ગયા હતા. અને તેના મરતકના વગ બહુ મલિન થઈ ગયા હતા. તેની આવી નિધિની ભાને શ્રીમંતોને ધે-પાંડેલી તેની બહેનો હસવા લાગી. તથા વિવાદના આરંભ થીજ પણ બધા ડોકો તેને એકંદરે હનવા લાગ્યા એટલે તેનું લજ્જા પાનીને પરના એક પુત્રમાત્ર એકને વિવાદનમય કરાવી કરો પણ તે પોતાને ઘેર ગઈ અને ત્યાં વિવાદથી મલિન નુક કરી અજ્ઞાન કહિત પોતાના અવમિત્તના જુનેને તેલક કાઢી કાઢી તેનેની ના એટલે પ્રાકટ. કાઢી કાઢી તેની જેલ તેને નાનુની એકને તેના દુઃખથી દુઃખ થતા પલકેયે મધુ-વચ્ચેની પૂડ્યું કે હો પ્રિયે! શું મેં તારું કે અપમાન કર્યું કે તારી કોઈ પાંડેશહે અપમાન કર્યું? આ તો તારા પિતાને ઘેર કોઈએ તારું અપમાન કર્યું? કે

જેથી તું આમ જોઈ કરે છે ?' અપમાનથી કહ્યુંના પામેત્રી
એવી તે પોતાના મનનું દુઃખ કહેવાને પણ અસમર્થ હતી,
જતાં પતિના અત્યંત આચ્છાદથી તેણે તે વાત કહી બતાવી.

આ પ્રમાણે પોતાની પત્નીના દુઃખનું કારણ જાણીને તેણે
નિર્વિન રીતે દ્રવ્ય ઉપાજન કરવા માટે વિચાર કર્યો કે—'પાટલી
પુત્ર નગરમાં નંદરાજા બ્રાહ્મણને વિશિષ્ટ શિક્ષણ આપે છે, માટે
ત્યાં જાઉં.' આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને ચાણક્ય ત્યાં ગયો અને
રાજસભામાં પ્રવેશ કરીને અમ્મ ભાગમાં માટેલા આસનોમાં પ્ર-
થમ આસનપર તે બેઠો. ચાણક્ય જે આસનપર બેઠો તે આ-
સનપર હમેશાં નંદરાજાજી બેસતો હતો; કારણ કે તે તેનું ભદ્રા-
સન હતું. એવામાં નંદરાજાની સાથે ત્યાં આવેલ નંદપુત્ર બો-
લ્યો કે—'આ બ્રાહ્મણ રાજાની છાયાનું આક્રમણ કરીને બેઠો છે.'
એટલે રાજાની એક દાસીએ આવીને ચાણક્યને મીઠું વચને
કહ્યું કે—'અહો વિપ્ર ! તમે આ બીજા આસનપર બેસો.' એટલે
'અહીં મારું કમંડળ રહેશે.' એમ કહીને તે બીજા આસનપર
તેણે કમંડળ મૂક્યું, પણ પ્રથમનું આસન મૂક્યું નહિ. એ રીતે
તેને ઉઠાડીને બીજા આસનો પર બેસવાનું કહેવાં જતાં તેણે
ત્રીજા આસનપર હાંડ, ચોથાપર જપમાળા અને પાંચમા આસન
પર જનોઈ રાખીને તે આસનો રોકી લીધાં, એટલે દાસી બોલી
કે—'અહો ! આ ધૃષ્ટ આદ્ય આસનને મૂકતો નથી અને બીજા
આસનોને પણ રોકતો જાય છે; માટે આવા ધૃષ્ટ અને વાતુલ
બ્રાહ્મણનું અહીં શું પ્રયોજન છે ?' એમ કહીને તે દાસીએ તેને
પગવતી પ્રહાર કરીને ઉઠાડી મૂક્યો; એટલે દંડથી દબાયેલા
સર્પની જેમ તરતજ રૂઢમાન થયેલા ચાણક્યે સર્પ લોકના
રૂબતાં આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી કે—'મહાવાયુ જેમ વૃક્ષને મૂ-
ળથી ઉખેડી નાખે, તેમ હું નંદરાજાનું સંહાર અને ભૂત્યસ-
હિત, મિત્ર અને પુત્ર સહિત તથા ભજ (સૈન્ય) અને વાહન
સહિત ઉન્મૂલન કરી નાખીશ.' અંધાંતરમાં એમ પણ કહ્યું છે
કે—'અસાધારણ ગર્વના પર્વતરૂપ નંદરાજાનો સંહાર કર્યો વિના

નામ રાખ્યું. મથૂરપોષકના કુળરૂપ કમળવનને વિકસ્વર કરવામાં ચંદ્રગુપ્તને એવો ચંદ્રગુપ્ત દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. અહીં સુવર્ણ ઉપાર્જન કરવાની બુદ્ધિથી કમળ કરતો ચાલુક્ય પણ ધાતુવાદ સાધવામાં વિશારદ એવા પુરૂષોને ચોધવા લાગ્યો.

હવે ચંદ્રગુપ્ત હરદોજ બાળકોની સાથે રમત કરતાં રાત્રની જેમ તેમની પાસેથી હમેશાં શ્રામાદિક લેવા લાગ્યો; અને તે બાળકોને હસ્તી અને અન્ધ બનાવીને તેમની ઉપર સ્વારી કરવા લાગ્યો. કારણકે—‘પ્રાયઃ ભાવી લક્ષ્મી ઇંગિતથી પણ સૂચિત થાય છે.’ એવામાં અનુક્રમે કમળ કરતો ચાલુક્ય ત્યાંજ આવી ચલ્યો અને ચંદ્રગુપ્તને તથાપ્રકારની ચેષ્ટા કરતો જોઈને તે અત્યંત વિસ્મય પામ્યો. પછી ચાલુક્યે તેની પરીક્ષા કરવા તેને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—‘હે રાજન! મને પણ કંઈક આપો.’ એટલે ચંદ્રગુપ્ત બોલ્યો કે—‘હે બ્રહ્મન! આ ગામની ગાયોને ચઢાડવા લઈ જ્યો, હું આપું છું, તેનો કોણ નિબંધ કરનાર છે?’ આથી ચાલુક્યે જરા હસીને કહ્યું કે—‘એ ગાયોને હું કેમ લઈ શકું?’ કારણકે તેમના સ્વામીથી હું ભય પામું છું, કે વખતપર તેઓ મને સખ્ત નાર માટે.’ ચંદ્રગુપ્તે કહ્યું કે—‘હે વિપ્ર! તમે ભય ન પામો, તે ગાયો મેં આપી છે. માટે લઈ જ્યો; કારણકે આ વનુષન વીરભોજ્યા (વીર પુરૂષને ભોગવવા લાયક)જ છે.’ આ પ્રમાણે સામગ્રીને ચાલુક્ય વિલાગવા લાગ્યો કે—‘અહો! આ વિજ્ઞાનવાન પણ છે.’ પછી ચાલુક્યે તેની પાસે રહેલા બાળકોને પૂછ્યું કે—‘આ કોનો પુત્ર છે?’ એટલે બાળકો બોલ્યા કે—‘એ અમુક પન્નિવાજકનો પુત્ર છે. જે વખતે એ ઉદરમા હતો ત્યારે એની માતાએ પન્નિવાજકને સોપી દેવાની કબુલત આપી છે.’ પછી તે બાળકને સ્વયંમેવ ગ્રામ યથેલ બાળીને ચાલુક્યે તેન કહ્યું કે—‘હે ભદ્ર! જેનો તું પુત્ર છે, તે હું પાનેજ છું, માટે આજ, તને રાજ્ય આપું.’ એટલે રાજ્યાર્થી ચંદ્રગુપ્ત પણ તેની આંગળીએ વજાર્યો અને ચાલુક્ય પણ તેને લઈને તરકરની જેમ તરનજ ત્યાંથી પટ્ટાવન કરી ગયો.

પછી ચાણક્ય શનિચિત્ર લોકોની સાથે રમવા લાગ્યો અને કૂદ-
પાસાથી તેમને જીતવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે પુરુષ સોનામહોરો
મેળની છતાં 'દ્રવ્ય ઉપાજન' કરવાનો આ ઉપાય વિજ્ઞાનવાળો
અન અદ્ય લાભદાયી છે.' એમ ધારીને બીજો ઉપાય કરવા માડે
તેણે બધા પૌરજનોને બોલાવ્યા અને તેમને બોજન કરાવીને
તીવ્ર મદિરાપાન કરાવ્યું તથા પાનગોષ્ઠીમાં તેમને મત્ત બના-
વીને તેમની પાને ઉંચેથી તાળીઓ વગડાવી. પછી અયોપાજન.
નના ઉપાયમાં પુરુષ એવા ચાણક્યે હાસ્ય, નૃત્ય અને ગાયન
કરતા તેમજ અન્ય ઉન્મત્ત ચેષ્ટા બતાવતાં કર્યું કે- 'મારી પાસે
મેરુથી રંગેલા બે વસ્ત્ર, ત્રિદંડ અને મુવજાની કુંડિકા છે, અને
રાજ્ય માટે વશવર્તી છે, માટે જુબરી વગાડો.' એટલે કૌલિક
કોરાળ નૃબનીવાદ વગાડ્યું તે એક એક મત્ત થયેલા નગર-
જનો પાતાનો હાથ ઉંચો કરીને કર્યું કે- 'હજાર યોજન પ્રમાણ
માનના જેટલા હાથીનાં પગલા મમાય તે પ્રત્યેક પગલાંને હું
હજાર હજાર સોનામહોરો પૂજી શકું એટલું મારી પાને દ્રવ્ય છે.'
પછી પૂરની જેમ નૃબની વાતના બીજો પૌરજન બોલ્યો કે-
'અર અર... વ વ વ વ, તે કેમે અને અત્યંત રૂક્ષિત થતાં
તેના જેટલા હાથ યાવ, તેટલી હજાર સોનામહોરો મારે થેર છે,
તેની રાજ્ય નીતિ જાણ્યા થાવ તેમ નથી.' એટલે પુનઃ પૂરવત
નૃબની વાતના અન્ય કેટલા મે.ક. કે- 'વસ્ત્રાદિ આવનાં બિટા
જા ૧૦૦ રૂ. ૧૦૦. વિનિદીન જાગવડને એક હાથમાં ઉપજા
થે... હજાર ન નજવી પછુ હું મારો પાળા આંખીને અટકા-
વા શકું નહીં નહીં નહીં નહીં. છે " પુનઃ પૂરપ્રમાણે જુબરી
વડ... તેજો અજન નેક ને.કે. કે " ખરેખર! એકજ દિવસે
અને... અત્યંત નવ. નવ. વિનિદીન જાગવડને રૂકધના કેમ ઉમે-
દિને... રી.ક. જેમ... નાના નાનુડી વડને બીટ, તેમ હું પાટ-
કું નવ નવને બા. રે મ.જુડી વીટી શકું છું; અર્થેન એટલ. વ-
દે.ન.કે. મારે ત્યા રે.જ જાગે છે " એટલે પુનઃ પૂરની જેમ
નૃબની વાતના અન્ય પૌરજન બોલ્યો કે- " મારે થેર વિનિદીન

કિંવદ્ય અત્યંત પ્રેમને વશ થઇને દુર્ધર નામની સગર્ભા રાણી ચંદ્રગુપ્તાની સાથે ભોજન કરવા બેઠી. એવામાં વિપાત જમની તે રાણીને બેઠને ગર્ભનાશની ચંકાથી ચાલુક્ય 'આ શું કર્યું?' એમ કહીને તરત હોડ્યો, એવામાં વિવાદના સ્વાક માત્રથી રાણી તરતજ પંચત્ર પામી એટલે ચાલુક્યે વિચાર્યું કે- 'એનો ગર્ભ નાશ ન પામે તો ઠીક.' એમ વિચારીને તરતજ મૃત રાણીનું ઉદર તેણે ચીરી નાખ્યું અને શુભ્રિપુટમાંથી મુખની જેમ તેમાંથી ગર્ભને બેંચી કહાડ્યો. તે બાલકના મસ્તકપર એક વિષખિંદુ ચંકાંત થયો હતો, તેથી તેના વડીલોએ તેનું ખિંદુ-સાર એવું નામ રાખ્યું. ખિંદુસાર યૌવનવય પામતાં ચંદ્રગુપ્ત સમાધિ મરણ પામીને સ્વર્ગે ગયો. એટલે પ્રૃથ્વી ભુદિવાળા ચાલુક્યે ખિંદુસારને રાજ્યપર સ્થાપ્યો. તે સચિવથી પોતાની વિસ્તૃત સિદ્ધિ માનીને ચાલુક્યનો આજ્ઞાકારી થયો.

ચાલુક્યે પૂરે ચંદ્રગુપ્તને જાણીને મુગધુને શક્તિવશથી પ્રધન બનાવ્યો હતો. તેણે કર્નાટ મંત્રીપદ મેળવવાની ઇચ્છાથી ચાલુક્યપર માત્સ્ય છાવીને તેનો ઉચ્છેદ કરવાને માટે ખિંદુસારને બેકાંતમાં કશું કે-લે સ્વામી ! જો કે હું આપના હિતમાં પ્રમાણમૂલ નથી, તથાપ પરિણામે હિતકારી વચન મારે તમને કહેવું બેઠુંએ. કારણ કે કુલીન જનોનો એ આચાર છે. હું આપને કરી રાખું છું કે આ વિશ્વાસઘાતક ચાલુક્યનો આપે વિશ્વાસ કરવો ઉચિત નથી. કારણ કે એ દુરાત્માએ ખરેખર તમારી માતાનું ઉદર ચીરી નાખ્યું હતું. આ વાત સંજ્ઞાતીને ખિંદુસારે તેજ વખતે ધારી (ધાવ માતા) બોલે બોલાવીને તે રત પૂઝી એટલે તેમણે પણ તેજ રીતે કહ્યું. આથી તે ચાલુક્યપર કોપાવધાન થયો. પછી રાજાને પોતાના પર કુપિત થયેલો જાણીને ચાલુક્યે સ્વયં વિચાર કર્યો કે- 'આ કૃતખ મુગધુએ મારા પર તમારો અમાત્ય ઉપાગ કરાવ્યો જણાય છે મેંજ પૂરે એને સચિવપદ અપાવ્યું છે, તેથી મારો પ્રત્યુપકાર કરવાને ખરેખર એના કૃતને ઉચિત એવું કરી બતાવ્યું છે. વૃદ્ધાવસ્થા

ને તિત્તરિ કરી કે- 'ચાણક્યનો મેં અપકાર કર્યો છે, માટે તેના નિવારણ માફ હું તેની પૂજા કરવા ઇચ્છું છું.' રાજાએ અનુજા આપી, એટલે મુગ્ધુ અનરણમાં રહેતા ચાણક્યની પૂજા કરવા લાગ્યો. ત્યાં આપાનમપુર એવી તેની પૂજા રચીને મુગ્ધુએ કેળવેલ હોય તેમ તે શુષ્ક છાજમાં ધૂપનો એક અંગારો નાખી દીધો; એટલે પવનના એરથી પ્રતીમ થયેલા તે ધૂપના અંગારાથી નગ્નજ જ્વાળા વૃદ્ધિ પામતાં કાષ્ઠના અગ્નિની જેમ તેમાં ચાણક્ય હજી મળી ગયો. એવી રીતે હજી મળ્યા છતાં તે અકંપ રહી મરણ પામી રહ્યો ગયો.

હવે આમાલ્ય શ્રી હેમચંદ્ર રચેલા પરિશિષ્ટપર્વ નામના મહાકાવ્યના સ્થપિતવાળી ચરિત્રને વિશે સ્ફુટભરૂ તથા ચાણક્ય તથા નરગુપ્ત વિનિરેતા ચરિત્ર વર્ણનરૂપ આકર્ષા સર્ગ મમામ થયો.

નવમ સર્ગ.

એ કહ. ચાણક્યનું પતન નિગતવાની ઇચ્છાથી મુગ્ધુએ નિદુર ન પાત ચાણક્યનું ઘર રહેવાને માટે મા-
ન્ય ન. જાન્ય આ.ગા આવી એટલે મુગ્ધુ તે મકા-
નના વહીવા તથા ત્યાંના તાજાથી ભષ કરડી એક
પત્ની આજે તરુ વિવાન કર્યો કે ચાણક્યનું સરંસ આર્થ
દેવુ એ.એ. અવધ. ના. તા.ગા કરીને આવી નિવસણ કરી ન
દેવ પડી મુગ્ધુને તે રડીના તા.ગા કરાવવાથી મુગ્ધુ થયેલ
જાદીકનને પદમુ ખદની જેમ આ.ગ. તા.ગા. અને તેમાં
એક પડ. એ.એ. એ.એ. તેનું વિવાનું કે - ખરેખર આ.મા
અ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ.
પડી એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ.
એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ. એ.એ.

ન પૂર્ણ થતાં વધારે વાચના મળવા લાગી એટલે મહામુનિ
ભદ્ર જે વસ્તુ ન્યૂન દશ પૂર્વ પર્વ ત બણ્યા.

એકદા શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી વિહાર કરતાં પાટલીપુત્ર નગર
જહારના ઉદ્યાનમાં પધાર્યાં. એવામાં આચાર્ય મહારાજને
આવેલા જાણીને સ્થૂલભદ્રની જહેનો યજ્ઞાદિ સાધ્વીઓ તે-
વંદના કરવા આવી. ગુરૂ મહારાજને વંદન કરીને તેમણે
કે-‘હિ પ્રભો ! સ્થૂલભદ્ર કયાં છે ?’ ગુરૂ બોલ્યા કે-‘અહીં
જક જીર્ણ દેવકુળમાં છે.’ પછી તેઓ દેવકુળમાં ગઈ, તેમને
વતી જોઈને સ્થૂલભદ્રે આશ્ચર્ય બતાવવા સિંહનું રૂપ કહ્યું;
એટલે સિંહને જોતાં તેઓ ભયભીત થઈ ગુરૂને આવીને કહેવા
ગી કે-‘હિ ભગવન્ ! કેઈ સિંહ જ્યેષ્ઠ બંધુને ભક્ષ્ય કરી
જણાય છે, અત્યારે તે સિંહ ત્યાં છે.’ પછી ઉપયોગ દેતાં
રી હકીકત જાણીને આચાર્યે આદેશ આપ્યો કે-‘જાઓ, ત્યાં
મારે જ્યેષ્ઠ બંધુ છે, પણ સિંહ નથી; તેમને વંદના કરો.’
એટલે તેઓ પુનઃ ત્યાં ગઈ અને સ્થૂલભદ્રને સ્વરૂપસ્થ જોઈ તે-
ને વંદના કરી. જ્યેષ્ઠા (મોટી જહેન) એ પોતાની વાત કહી
‘શ્રીયકે અમારી સાથે દીક્ષા લીધી, પણ તે સર્વદા કુધાતુર
વાથી એકાગ્રન કરવાને પણ સમર્થ ન હતો. છતાં મેં પર્યુ-
પવ આવતાં તેને કહ્યું કે-‘આજ પર્યુપણાપર્વ (સંવચરી)
માટે પોરસીનું પ્રત્યાખ્યાન કર.’ તેણે મારા કહેવાથી પોરસી
(પોરસી) કરી, અને તેનો અવધિ પૂર્ણ થતાં પુનઃ મેં કહ્યું
-‘આ પર્વ અતિ દુર્લભ છે માટે પુરિમાર્ધ (પુરિમદ્ધ)નું
પ્રત્યાખ્યાન લે. કારણ કે ચૈત્યપરિપાટી કરતાં પણ તેટલો
મત સુખે ચાલ્યો જશે.’ એટલે તેણે પુરિમદ્ધનું પ્રત્યાખ્યાન
કયું. ન અવધિ પૂર્ણ થતાં પુનઃ મેં કહ્યું કે-‘હવે અપાર્ધ
અવદ્ધ-ત્રણ પહોર)નું પ્રત્યાખ્યાન લે.’ એટલે તેણે તેમ કયું.
છી તે અવધિ પૂર્ણ થતાં પુનઃ મેં કહ્યું કે-‘હવે ઉપવાસ-
પ્રત્યાખ્યાન કરી લે; કારણ કે રાત્રિનો વખત થવા આવ્યો
અને તે તો સુતાં સુતાં રૂખે નીકળી જશે.’ પછી તેણે તેમ

નથી.' પછી 'તું દોષ ને અપરાધ કરીને માનતો નથી; માટે તે તારું પાપ શાંત થાઓ.' એમ ગુરુમહારાજે કહ્યું, એટલે સ્થૂલભદ્ર પોતાના અપરાધનું સ્મરણ કરીને ગુરુને પગે પડ્યા અને બોલ્યા કે- 'હે ભગવન! ક્ષમા કરો. હવે પુનઃ હું એવો અપરાધ નહિ કરું.' એટલે આચાર્ય બોલ્યા કે- 'તું ફરી અપરાધ નહિ કરે, પણ જે આ અપરાધ તેં કર્યો તેથીજ તને હું વાચના આપીશ નહિ.' પછી સ્થૂલભદ્રે શ્રીસંઘ પાસે ગુરુને મનાવવા માટે અરજ કરી, કારણ કે મહાગુરુપો કુપિત થાય, ત્યારે તેમને મહાજનોજ પ્રસન્ન કરી શકે. શ્રીસંઘે ગુરુને અરજ કરી એટલે ગુરુ મહારાજે સંઘને કહ્યું કે- 'જેમ અત્યારે આ સ્થૂલભદ્રે અપરાધ કર્યો તેમ હવે પછી મંદ સત્વવાળા બીજા સાધુઓ પણ અપરાધ કરશે માટે અર્વાચિદ પૂર્વે ભલે મારીજ પાસે રહ્યા. અને બીજાઓને શીખામણ લેવા માટે પણ આ સ્થૂલભદ્રનું દૃષ્ટાંત ઉપયોગી થઈ પડશે; માટે તેને પણ તેમજ રહેવા ધો.' શ્રીસંઘે પુનઃ આજ્ઞા આપી કહ્યું, એટલે તેમણે ઉપયોગથી બંધનું કે- 'મારાથી શેષ પૂર્વાનો વિચ્છેદ થવાનો નથી.' એમ ધારીને 'હવે તારે શેષ પૂર્વે બીજાને ન આપવા' એવો સ્થૂલભદ્રને અભિશ્રદ્ધ કરાવીને ગુરુ મહારાજે તેને બાકીના ચાર પૂર્વની વાચના (મૂળમાત્ર) આપી. પછી સ્થૂલભદ્ર મહામુનિ સર્વ (ચૌદ) પૂર્વધર થયા; અને શ્રીમાન ભદ્રબાહુસ્વામીએ તેમને આચાર્ય પદપર સ્થાપ્યા. અનંતર ત્રીર નિર્વાણ પછી એક સો સિત્તેર વર્ષ જતાં શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી સમાધિપૂર્વક સ્વર્ગસ્થ થયા અને સર્વ શ્રુતસ્કંધરૂપ નિધાનના ભંડારભૂત શ્રીસ્થૂલભદ્ર મહાત્મા નીલોત્પલ (નીલ કમળ) ને જેમ ચદ્રમા વિકસ્વર કરે, તેમ ભવ્ય જનોને પ્રબોધ કરતા વસુધાપર વિચરવા લાગ્યા.

ઇતિ આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રે રચેલા પરિશિષ્ટ પવં નામના મહાકાવ્યમાં સ્થવિરાવળી ચરિત્રને વિષે કુજાલ વિગેરેના તથા સ્થૂલભદ્રના ચરિત્ર વર્ણનરૂપ નવમો તર્ગ સમાપ્ત થયો.

શું કાઈ શરૂ છે કે નેથી વિશ્વવંદ્ય એવા તમે પણ અહીં પ-
ધારેલા આ મહામુનિને વંદન કરો છો ?" મુદરતીસૂરિ બોલ્યા
કે- "હે શ્રેષ્ઠિન ! એ મારા શરૂ છે અને તેઓ સદા ત્યાગ કરવા
લાયક મુગ્ધ ભક્તપાનાદિકનીજ શિક્ષા લે છે. એવા પ્રકારની
શિક્ષા ન મળે તો એઓ ઉપવાસી રહે છે. એમનું નામ મુમાળ
છે અને એમના ચરણની રજ પણ વંદ્ય છે."

આ પ્રમાણે મહાગિરિની સ્તુતિ કરીને અને તે બધાને
પ્રતિબોધ આપીને મુદરતી ભગવાન પુનઃ પોતાના સ્થાને ગયા.
પછી વિશેષ પ્રકારે શરૂભજિમાં હૃદય કરતાં શ્રેષ્ઠીએ સ્વજનોને
કહ્યું કે- "શ્રુઓ ! આવા મુનિ જ્યારે શિક્ષાને માટે આવે ત્યારે
તેમને આતજવા લાયક ભક્તપાનાદિક છે" એમ બતાવીને દાન આપવું;
કારણ કે તેમને આપવાથી તમને મહાફળ પ્રાપ્ત થયે. "સ્વજનોએ
શ્રુતિનું તે વચન માન્ય કયું. બીજે દિવસે મહાગિરિ ત્યાંજ
શિક્ષા લેવા પધાર્યા, એટલે મહાગિરિને આવતા એકાદને તે
શ્રેષ્ઠીના સ્વજનો તેમને દાન દેવાની ઇચ્છાથી અન્નપાનાદિકને
કૃત્રિમ રીતે તજવા લાયક બતાવીને તે લેવાની વિનંતિ કરવા
લાગ્યા, પણ ઉપયોગથી તે અન્નપાનાદિક અશુદ્ધ બાળીને તે લીધા
વિનાજ મહાગિરિ વસનિમાં પાછા આવ્યા. પછી મુદરતી સૂરિને
કહેવા લાગ્યા કે- "હે મહામુમાળ ! તમે કાલે મારા વિનય કરીને
મોટી અનેવણા કરી છે; કારણ કે તમારા ઉપદેશથી તેઓએ
મને શિક્ષા આપવા કૃત્રિમ ચારી કરી, માટે હવે પછી તમારે
આમ ન કરવું." તે સાંભળી- "હે ભગવન ! હવે હું એમ નહિ
કરું." એ પ્રમાણે કહીને આયમ મુદરતીએ આયમહાગિરિના ચર-
ણમાં પડીને તમન પામ્યા.

એકદા સંપ્રતિ રાજા કરંગા કરંગા ઉલ્લસિનીપુરીમા ગયા;
કારણ કે રાજાએ પોતાની ભૂમિમાં સ્થિર થઈને બેસી રહેતા
નથી. એ વખતે સ્વતંત્રવાનીની પ્રતિમાની રથયાચાના મહો-
ત્સવ હોવાથી મહાગિરિ અને મુદરતીઆચાર્ય પણ ત્યાં પધા-
રી હતા અને તેઓ ભિન્ન ભિન્ન વસનિમાં પોતાના પરિવાર સહિત

માંચિન) થયેલા સંપ્રતિરાજ પછી રથમાં રહેલા પ્રભુની પૂ
તેયાર થઈને ત્યાં આવ્યા; અને નવા નવા આનંદરૂપ સરો
હંસની જેમ ઝીલતા રાજાએ રથારૂઢ જિનપ્રતિમાની આ
પૂજા કરી. પછી તેજ નખતે બધા સામંતોને બોલાવી તેમ
પામે સમ્યક્-વ ગ્રહણ કરાવીને રાજાએ આદેશ કર્યો કે-
મંત્રો! જો મને સમ્યક્ રીતે સ્વામી માનતા હો, તો મુનિ
એવા શ્રમણોના ઉપાસકો (શ્રાવકો) થઈ જાઓ. તમારા જ
દ્રવ્યનું મારે કંઈ પ્રયોજન નથી. મારા કહેવા પ્રમાણે કે-
પીજ તમે મારું પ્રિય કયું છે એમ મનજાણે. આ પ્રમાણે જ
કરીને જાઓ તે સામંતોને પોતપોતાના દેશ તરફ વિદા
ઈ, અને તેઓ પછી ત્યાં જઈને સ્વામીભક્તિ અને શ્રમણો
પાસના કેવા લાગ્યા અને ત્યાં ગથવાત્રા પ્રવર્તી તેઓ ર
પાછળ ગમન, ગ્યની આગળ પુષ્પવૃષ્ટિ અને ચૈત્યપૂજા િ
ર કરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે શ્રાવકોનો આચાર તે સર્વેએ ર
રીતે પ્રવર્તીએ કે જેથી આશુભાશુના પ્રદેશો પણ સા
હારને યોગ્ય થઈ ગયા.

એકલા મધ્યરાત્રીએ સંપ્રતિ રાજા વિચારવા લાગ્યા કે
અનાયું દેશેમા પછી હું કૃત્રિમ સાધુઓને વિહાર કરાવું જ
ધર્મ પ્રવર્તીવું. એમ ધારીને રાજાએ અનાયોને આદે
શ્યો કે 'અમારા પુરૂષો ત્યાં આવ્યા છે, તેઓ જે પ્રકારે
જો, તે પ્રકારે તમારે તેમને કંઈ આપવો. પછી સાધુવેશધા
તાના માણસોને અનાયું પ્રદેશમાં મોકલ્યા. તેઓ સંપ્રતિ રાજા
પાસથી અનાયોને આ પ્રમાણે સખ શિક્ષા (શિખામણ) કે
લ્યા કે 'આવા પ્રકારના બેતાગીશ દોષ રહિત વસ્ત્ર, પા
ન અને પાનાદિક તમારે અમને આપવું અને અમુક અર
કારનું લણવું. તેમ કરવાથી સંપ્રતિ રાજા તમારા પરસંદ
શે અને તેમ નહીં કરો તો તે કોપાયમાન થશે.' પછી સંપ્ર
જાને સંતુષ્ટ કરવા તૈયાર થયેલા તેઓ તેના માણસોના કે
માણે પ્રતિદિન આવરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે અનાયોને પ

પુત્ર છું. અને પૂર્વે નલિનીગુહ્ય વિમાનમાં હું દેવતા
હમણાં જાતિસ્મરણથી તે નલિનીગુહ્ય વિમાનનું મને સ્મ-
યયું છે. હવે પુનઃ ત્યાંજ જવા માટે હું આપની પાસે
લેવા ઇચ્છું છું, માટે મને દીક્ષા આપો. ' એ પ્રભાણે
ના કરતાં તેને આચાર્ય કહેવા લાગ્યા કે- ' હે વત્સ ! તું
માર છે, વળી લોહના ચણા ચાવવા અને અગ્નિનો સ્પર્શ
મુલભ છે પણ જિનપ્રણિત મત અતિચાર રહિત પા-
ડુકર છે. ' એટલે ભદ્રાપુત્ર બોલ્યો કે- ' હે પ્રસો ! દીક્ષા
ને હું અત્યંત ઉત્કંઠિત છું, પરંતુ સાધુ સામાચારીને ચિરકાળ
વાને અસમર્થ છું, તેથી પ્રથમથીજ હિંમત ધરીને હું અ-
ન સહિત દીક્ષા લઈશ. કારણ કે તેમ કરવાથી કષ્ટ બહુ
પ લાગે છે. ' ગુરુ બોલ્યા કે- ' હે મહાભગ ! જો તારે દીક્ષા
ની ઇચ્છા હોય, તો આ કામમાં તું તારા બંધુવર્ગની
મુસા મેળવ.

પછી અવંતિમુકુમારે ઘેર જઈને અંજલિ ભેરી પોતાના
પુરોહિતને રજ માગી, પણ તેઓએ અનુરૂપ આપી નહિ. એ-
તેણે પોતે પોતાને હાથેજ કેશનો લોચ કરી નાખ્યો અને
અવ્યવહારથી વિમુગ્ધ થઈ સાધુનો વેષ ધારણ કરી લીધો. પછી
પોતાના શરીર પર નિરુદ્ધ એવો તે ભદ્રાપુત્ર તેજ વેષે આર્થ-
કરની આચાર્ય પાસે ગયો. એટલે ' આ સ્વયમેવ સ્વતંત્ર વે-
ષાની ન થાય ' એમ ધારીને ગુરુમહાનંદે પ્રવ્રજ્યાનો વિધિ
ધારીને તેને દીક્ષા આપી પછી ચિરકાળ પર્યાંત ડુકર તપ
ધારીને કર્મની નિર્જર કરવાને અસમર્થ એવા ભદ્રાપુત્રે
નશનની ઇચ્છાથી ગુરુની આજ્ઞા માગી અને આજ્ઞા મેળવીને
ત્યાંથી અન્યત્ર ગયા. રસ્તે જતાં મુકુમાર પગ હોવાથી તેમાંથી
કળતા રજાખિંદુઓથી અવનીને જાણે ઇંદ્રગોપ (કીટવિશેષ)
હિત કરી દીધી હોય એવી તે દેખાવા લાગી. પછી સ્થાને સ્થાને
પોતાની ભસ્મથી જ્યાં જ્યાં પગલું ધસે ત્યાં જાય છે તેમ અને
જે યમનું કીડાસ્થાન હોય એવા સ્મશાનમાં તે ગયા. ત્યાં

[illegible][illegible]

રોય છે. * પછી ગુરૂમહારાજે તે બાળક લાલન પાલનને માટે સ્વાધીઓને સોંપ્યો અને તે વચ્ચે જોવો સ્વપ્નાથી હોવાથી ગુરૂએ વજ્ર એવું તેનું નામ રાખ્યું.

પછી તે આર્યાઓએ બ્રહ્મ એવા શર્યાતરને ઘરે જઈને ‘આ જમારા આત્મા સમાન છે’ એમ કહી તે બાળક ઉછેરવા માટે સોંપ્યો, એટલે કુમારનું ભરણપોષણ કરવામાં કુશળ એવી શર્યાતરની શ્રીઓ પણ પોતપોતાના પુત્ર કરતાં તે શિશુને અધિક સમજી પ્રીતિપૂર્વક ઉછેરવા લાગી. પછી સૌભાગ્યરૂપ નિધાનની ભૂમિ જોવો તે બાળક એક કમળથી બીજા કમળપર સંચરતા હંસની જેમ શર્યાતર મુંદરીઓના એક ઉત્સંગથી બીજા ઉત્સંગમાં સંચરવા લાગ્યો; વળી ‘મન્મન’ એવા ઉત્લાપ (આલાપ) પૂર્વક તે બાળકને ઉત્લાપતી (બોલાવતી) એવી તે શર્યાતર રયામાઓ હાંધેલી બની ગઈ અને મહાભાગ્યવંત એવી તેઓ પરસ્પર સ્પર્ધાપૂર્વક સ્નાન, પાન અને અશનાદિક-થી વચ્ચેની સારવાર (સરકિયા) કરવા લાગી. બાળક છતાં પણ ઈન્દ્રિયદમન (સંયમ) થી વયોવૃદ્ધ જોવો શાત વજ્ર તેમને કંઈ પણ અરૂચિ થાય તેવું બાલચાપલ્ય (બાળવેષ) કરતો ન હોતો. વળી તે ભુદ્ધિમાન માત્ર શરીરનિર્વાહને માટે પ્રાસુક ભોજન કરતો હતો, કારણ કે જ્ઞાનિસ્મરણથી ઉત્પન્ન ધ્યેય વિચે-કને હીધે તે આચારને જાળુતો હતો. અને તે બાળક છતાં જ્યારે તેને નીહારાદિ કરવાની જરૂર પડતી, ત્યારે બાલરક્તક માણુ-એને તે હંમેશાં સ્પષ્ટ સંજ્ઞાથી જણાવી દેતો હતો. શર્યાતરના સ્વર્ બાળકોની જન્મભૂમિ જોવી શર્યાતરીઓ ઉપર વજ્ર સમાન પ્રીતિગુણ દર્શાવતો હતો. વળી જ્ઞાનના ઉપકરણ તથા ચારિત્રના નાના નાના ઉપકરણો લઈને બાળકોડા કરતો તે આર્યાઓને પ્ર-તિદિન પ્રમોદ પમાડતો હતો.

અન્યદા મુરૂપવંત અને શીલચાહી તે વજ્રને જોડેને * આ મારો પુત્ર છે’ એમ બોલી મુનંદાએ શર્યાતરો પાસે તેની યાચના કરી; એટલે તેઓ બોલ્યા કે- ‘ તારો અને આ બાળકનો માતા

રીને (વાસ હેપ) નાખ્યો અને મહાત્માઓમાં અગ્રેસર એવા આચાર્યવર્ય સામા કાંઠા પ્રત્યે બોલ્યા કે-‘હે વત્સ ! તું અહીં આવ, કે જોથી અમે તારા પેલા તટપર જઈ શકીએ.’ આ પ્રમાણે બોલતાંજ તે નદીના બંને તટ સાથે મળી ગયા; એટલે આચાર્ય પરિવાર સહિત પરતટની ભૂમિપર ગયા. આ રીતે આચાર્યે દર્શાવેલ અતિશયને જોઈને સર્વે તાપસો તથા તેમના બધા ભજાજનો પણ સવેગ પામ્યા. પછી મિથ્યાત્વને દૂર કરી એકમનવાણા થઈને સર્વ તાપસોએ આર્યસમિત આચાર્યની પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી અને તેઓ પ્રજ્ઞદ્રીપના વસનારા હોવાથી તેમના ગચ્છમાં થયેલા સાધુઓ બ્રહ્મદ્રીપિકે એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થયા.

હવે સમય તરને ત્યાં હોતા વજ્રકુમાર અનુક્રમે ત્રણ વરસના થયા એવામા ધનગિરિ વિગેરે સાધુઓ ત્યાં પધાયા. તે પહેલાં મુનંદા આ પ્રમાણે ચિંતવતી હતી કે-‘ધનગિરિ આવશે, એટલે હું મારો પુત્ર તેમની પાસે માગી લઉંશ’ એટલે તેમના આવતા તે પ્રયોગ પામી અને તે મહર્ષિઓ પાસે જઈને તેણે પોતાના નંદનની યાચના કરી પણ તેમણે તે ન આપતાં આ પ્રમાણે કહ્યું કે ‘હે મુખ્યે’ માત્રા વિના આ બાળક ને અમને આપ્યો છે, વમન કરેલ અત્તની જેમ આ રી દીપેલને પુનઃ લેવાની કોણ હંમેશા કરે ? વગી વેચેલી વસ્તુની જેમ વસ્તુ આપ્યા પછી તેના પરનું સ્વમિત્વ ચાલુ જાય કે મારે પુત્ર આપીને હવે તું તેનો યાચના ન કરે કાલજ કે નં એને પરને સ્વાધીન કરેલ છે’ આ પ્રમાણે મુનંદા અને પદ્મ વચ્ચે મોટો વિવાદ થઈ પડ્યો, એટલે કો.કે.અ કણ કે ‘આ વર્ણના નિર્જીવ ગજા ક’શે.’ પછી મુનંદા કોકો સહિત ગજસભામાં ગઈ અને સાધુઓ પણ નંદન સહિત ગજસભામાં આવ્યા ત્યાં મુનંદા ગમાંની ડાળી બાબુએ બેઠી, શ્રીસંઘ સમસ્ત જમાની બાબુએ બેઠો અને બીજા કોકો યથાસ્થાને બેઠા. પછી બંનેના બોલવાપર વિચાર કરીને રાજાએ જવાબમાં જણાવ્યું કે-‘જેના બોલવાવાથી બાળકે જની પા-

કર્મી હોવાથી જરૂર દીક્ષા અંગીકાર કરશે. તેથી એનું આ આપા-
તમાત્ર દુઃખ પણ ઉપેક્ષા કરવા લાયક છે. કહ્યું છે કે—

“તૈલાભ્યંગે રણચ્છેદે, કન્યાયા મરણે તથા ।

ઓપાતમાત્રતો દુઃસ્વં, સ પંથાત્મુસ્વમેષતૈ. ” ॥ ૧ ॥

“ તૈલમદનમાં, રણચ્છેદમાં, તથા કન્યાના મરણમાં એકે
શરૂઆતમાં દુઃખ જણાય છે, પણ પછીથી તે દુઃખ મુખને વ-
ધારે છે.” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને વજ્રસમાન દૃઢ આશયવાળો
અને દીર્ઘદર્શી વજ્રકુમાર જાણે પ્રતિભાસ્ય (પ્રતિભાધારી) હોય
તેમ લેશ પણ ચળાયમાન ન થયો.

એટલે રાજાએ કહ્યું કે—‘હે મુનંદે ! તું હવે દૂર જા; કારણ
કે આ બાળક જાણે તને માતા તરીકે જાણતોજ ન હોય તેમ
જોલાબ્યા છતાં તે તારી પાસે આવ્યો નહિ.’ પછી અવસર જા-
ણીને રાજાએ ધનગિરિને જોલાબ્યા. એટલે તેમણે રજેહરણ ઉચ્ચ
કરીને મિતાશરમાં તેને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—‘હે અનથ ! (નિર્દોષ)
જે મત હેવાનો તારો વિચાર હોય અને તું તરવણ હો, તો
ધર્મના ધ્વજરૂપ આ મારા રજેહરણને લઈ લે.’ એટલે તેજ વખતે
બાળહસ્તીની જેમ કર ઉચ્ચ કરીને વજ્રકુમાર પગમાં ધુધરીને
ધમકાર કરતો તરતજ ધનગિરિ તરફ દોડ્યો અને વિશુદ્ધ જુદિ-
વાળા તેણે ત્યાં જઈ પિતાના ઉત્સર્ગમાં બેસીને લીલા કમળની
જેમ તરત તે રજેહરણ લઈ લીધું. વજ્રકુમારે પોતાના કર-
કમળથી ઉચ્ચ ઉપાડેલું તે રજેહરણ અવચન લક્ષ્મીના ચામર જેવું
ચોભવા લાગ્યું. પછી વિકાસ પામતા કુંડપુષ્પની કલિકા સમાન
કંતલુપિમાં સિમ્ત કરનાર વજ્રકુમારે તે રજેહરણથી અન્યત્ર લેઈ
પણ દૃષ્ટિ દેરતી નહિ; એટલે સમ્યાકાળની પત્નિનીની જેમ તરત
ગજાનમુખી થયેલી મુનંદા પોતાના હાથપર ડાક નાખી કંઈને આ
પ્રમાણે ચિંતવવા લાગી કે—‘મારા બાઈએ દીક્ષા લીધી, મારા
જતારે દીક્ષા લીધી અને મારો પુત્ર પણ દીક્ષા લેયો; માટે હું

૧ તરતમાંજ દુઃખરૂપ લાગે તેવું, પરિણામે લાજ કદે તેવું.

પૂજના ઉપકરણ જોતા, તે બધા અધિક મૂંઝવણ આપીને પણ લઈ લેતા હતા. એટલે બુદ્ધભક્તો પુષ્પાદિક લેવાને અસમર્થ થઈ જતા; અને તેથી બુદ્ધમંદિરોમાં બહુજ સામાન્ય પૂજા થતી હતી. આથી બુદ્ધભક્તોએ લજ્જા પામીને રાજાને વિરસિ કરી અને શાવકોને પુષ્પાદિક આપવાનો અટકાવ કરાવ્યો, તેથી ગર્વ બહારમાંથી બહુ મૂંઝવણ આપતાં પણ શાવકો પુષ્પો મેળવી શકતા બંધ થયા. એવામાં પર્યુષણ પર્વ નજીક આવતાં શાવકો બધા બેળા થઈને દીન મુખ કરી રૂઢન કરતા વજ્રસ્વામી પાસે આવ્યા, અને નેત્ર-જળથી મહીતળને આદ્રં કરતા તેઓ વજ્રધ્વજને નમસ્કાર કરીને ખેદયુક્ત ગદ્ગદ ગિરાચી વિરસિ કરવા લાગ્યા કે—“જિનચેત્યોમાં પ્રતિદિન થતી વિશેષ પ્રકારની પૂજા જોવાને અસમર્થ એવા બૌદ્ધ લોકોએ દુષ્ટ ભૂતની જેમ અમન પરાભવ પમાડ્યો છે અને તેમણે બૌદ્ધરાજાને વિરસિ કરીને અમને પુષ્પ આપતા બધા માળીઓન અટકાવ્યા છે. હે નાથ! અમે અગસ્તિના પુષ્પ મુદ્દા પદ્મ પામી શકતા નથી, અમે દ્રવ્યવંત છતા શું કરીએ? કારણ કે રાજાની આજ્ઞાનું કોણ ઉલ્લંઘન કરી શકે? અત્યારે એક યજ્ઞની જેમ જિનજિઓની તુલસી અને બખરીપત્રોથી પૂજા થાય છે. અહો અમારું અવિન્યય શા કામનું? અમને ધિક્કાર છે! વળી આ શાવક લોકો કપટ કરી બીજે નિમિત્તે પુષ્પો લઈ જઈ જિનજિઓ પર ન ચડવે નેટલા માટે બૌદ્ધજનોએ અમારા કેશપામને માટે પણ પુષ્પોનો નિષેધ કયો છે. અને હે સ્વામિનું! પર્યુષણ-પર્વના ઉત્તમ દિવસ નજીક આવ્યા છે. એ પર્વમાં પણ પુષ્પ-સંપત્તિથી સંહિત એવા અમે સાધુની જેમ જિનેશ્વરભગવંતની માત્ર ભાવપૂર્ણ કરગું એમ લાગે છે હે સ્વામિનું! આપ જેવાસમર્થ આ-ચાર્ય છતાં દુર્બુદ્ધ બૌદ્ધલોકોએ અમને વારંવાર પરાભવ પ-માડીને અવન્યત તુલ્ય કરી દીધા છે, માટે હે ભગવન! અભિ-ભૂત એવા જિનશાસનની પ્રભવતા કરીને અમને સહવન કરો.”

આ પ્રમાણેની દલીલન સાંભળીને ‘હે શાવકો! શાંત થા-જો; હું તમને ઉત્તરન મળે તેવો પ્રયત્ન કરીશ.’ એમ કહીને

ત્રયોદશ સર્ગ.

દ

શપુર નામના નગરમાં ચાંદ્રાચલ નામે રાજા હતો. ત્યાં સોમદેવ નામે એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને રૂદ્રસોમા નામની પ્રિયા હતી. તે રૂદ્રસોમા બ્રાહ્મણી પરમ શ્રાવિકા હતી અને ધર્મવૃક્ષના બીજરૂપ

હયાદિક ગુણોથી અલંકૃત હતી. તે કંપતીને આયરક્ષિત અને રૂદ્રગુરક્ષિત-એ નામના બે ન્યાયજ્ઞાન પુત્ર થયા હતા. તેમાં આયરક્ષિત તેને શાંત બંધન કરવામાં આવ્યું ત્યારથી તેના પિતા બેટકું બંધતા હતા તેટલું બળી ગયો. પછી વધારે બંધવાની ઇચ્છાથી માતૃપિતાની અનુસા મેળવીને તે પાટલીપુત્ર નગરે ગયો. ત્યાં વિશિષ્ટ બુદ્ધિમાન એવો તે ૭ અંગ, ચાર વેદ, મીમાંસા, ન્યાય, પુરાણ અને ધર્મશાસ્ત્ર એ સર્વ બોલ્યો અને એ રીતે ચાંદ્રે વિદ્યા પોતાના નામની જેમ કંઠસ્થ કરીને તે પુનઃ રૂદ્રપુર નગરે આવ્યો. 'આ આવેલ ચતુર્વેદ પૂજનીય છે.' એમ ધારીને રાજાએ તેને હાથીના રક્ષકપર એસાડીને નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો, એટલે લોકો પણ વિવિધ પ્રમાણના ભેટણા લઈને તેની સન્મુખ આવ્યા; કારણ કે 'જે રાજાથી પૂજાય તે કોને પૂજનીય ન હોય ?' પછી કુટુંબમાં ઉમદા ભેટની જેમ આનંદ આપનો તે આયરક્ષિત ધરની બાહ્યશાળામાં રહ્યો. તેને બ્રહ્મચારીએથી અને રાજાથી પૂજનો; એટલે તેના બંધવો પોતાના ગોત્રને પવિત્ર માનવા લાગ્યા અને ચિરકાળથી ઈષ્ટ અને ત્યાં જવાને ઇચ્છતી એવી હસ્તીના હોશિયા સમાન ગ્રંથ તોરણ સ્વપ્નનો તેનું ધરના દ્વાર ઉપર બાંધ્યું. વગી ગંગામયવતી મુંદરીએ તેને તેના વજ્રચક્ર રૂપ પ્રગટિના અક્ષર મંદ્ય અને સ્વનિકાન્ક એવા સ્વસ્તિકા

આલેખવા લાગી. પછી બાહ્યાવાસમાં રહ્યા છતાં આર્થરક્ષિત બહુ ભેટલા આવવાથી અરૂપ દિવસોમાં જીવીમાન થઈ ગયો.

એકદા શુદ્ધ ભુદ્ધિવાળો આર્થરક્ષિત વિચારવા લાગ્યો કે— “અહો ! મારો કેટલો બધો પ્રમાદ કે અજ્ઞાપિ હું માતાને પગે પડ્યો નથી ? પુત્ર એ માતાના બાહ્ય પ્રાણ છે. પુત્રના પ્રવાસનું દુઃખ માતાને અને દુઃખહુ યથા પડે છે, તો મારા પ્રવાસને લીધે મારી માતાને કેટલું દુઃખ થયું હશે, કે જે માતા નિદ્રામાં પણ મન નામના અશરો બોલ્યા કરે છે ? અહો ! મારી માતા તો અજ્ઞાન ધૈર્યવાન છે કે જેણે મને મારા હિનની ખાતર કેશાંતરમાં અભ્યાસ કરવા મોકલ્યા; માટે શુદ્ધોપાસનના મુગ્ધપ મારી અપત્તિ તેને કશીચીને ઉત્કંઠારૂપ જગની કરિતા સમાન મારી માતાને આનંદ પમાડું.”

આ પ્રમાણે વિચારીને તરતજ એ દિવ્ય વસ્ત્ર ધારણ કરી કેશરના અગરાગથી જેણે પેતાના યનીગની કાનિ પધારી છે, મુગધી પુષ્પની માગ.વડે પેતાન. કેશ જેણે બાપી લીધા છે, કંઈ, હાથ અને પાન. જે જે સુવર્ણન અ.નુવણે. પહેની લીધા છે, કપૂરના પગમથી ને.વ. અ.વ. ન.જૂ.થી જે જે પે.ત.ન. સુખને મુશોભિત કરેલ છે અને નિર્મળ રૂતથી જે જે પે.ત.ના ધરતકને વિશ્લેષિત કરેલ છે એવે. તે અર્થરક્ષિત પે.ત.ને ધરે ગયો, અને કંઠમા લટકેલ સુવર્ણની ત.ક.ગીધા મૂગને અ.ગિતર કરી તે વિનીને મ.ત.ન. અ.ધ.મ. વંદન કરી અ.ત.લે મ.ત. બીજી કાંઈ વિશેષ ન બોલતા હ.વ.ન. અ.ધ.મ.ન. અને અ.ધ.ય. યા. તને કુશલ હ.વ. અ. પ્ર.ન.જે. ને.તો આવી પુત્રવંશના સં. રંભને ઉચિત એવ સ.લ.પડે. મ.ત.ને પૂર્વવત પ્રમાદ ન એ વાથી આર્થરક્ષિત ભે.ત.યે કે હે મ.ત. તવરત.વેદ. બહીને હું આપના કશાંતરને ન.તે. અ.ધ.યે છું તે જાતે અને મધંદ.ન. સાગરરૂપ નને અ.ધ.ય.ન.પૂર્વક એન. મે.ક.વ. નથી. વાળી આ રાજ્ય રાજપુતની જેમ મ.ત.ને પૂજા કરે છે તે પુત્રને એ મહાંદ.મ. ભેટને તમે હવે કેન. વ.ન.ત. નથી. ” અ.ત.લે ઉ.ન.મ. એ લી કે

“હે ભદ્ર ! તે આ વિદ્યા મેળવી તેથી શું ? કારણ કે આ તારી વિદ્યા તો હિંસામાં પ્રેરનારી અને નરકને આપનારી છે. એટલે નરકપાતની અભિમુખ થયેલા તને જોઈને હું કેમ હૃષ્ પામું ? હું તો તને જોઈને કાદવમાં ગાય ખુંચી જાય તેમ ખેડમાં મગ મળે ગળે છું; તેથી હે વત્સ ! જો તારી મારાપર ભક્તિ હોય, જો મને વિનકારી માનતો હો અને મને પ્રસન્ન કરવા ઈચ્છતો હો તો રચ્મ અને મોક્ષના હેતુરૂપ દ્વિવાદનો તું અભ્યાસ કર.”

આ પ્રમાણેનાં માતાનાં વચનો સાંભળી આયર્શસ્તિત ચિંતવવા લાગ્યો કે—‘અહો ! હું આ શું ભર્યો કે જેથી માતાને પ્રમોદ ન થયો ? તો તત્ત્વજન્ય સંપત્તિથી પણ શું ?’ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સરલ બુદ્ધિગણ આયર્શસ્તિતે માતાને કહ્યું કે—‘હે માતા ! આપની ઈચ્છા છે તો હું દ્વિવાદ ભણીશ, પણ તેના ભણાવનાર ગુરુ કોણ છે ? તે ક્યાં છે ? તે બતાવો.’ રૂદ્રસોમા બોલી કે—‘હે વત્સ ! પ્રથમ તું શ્રમણોપાસક (શ્રાવક) થા. પછી સાધુઓ પાસે જા. દ્વિવાદના ભણાવનારા સાધુઓ સિવાય બીજા હોતા નથી.’ તે સાંભળીને ‘દ્વિવાદ એટલે દર્શન વિચાર. આ નામ પણ બહુ સુંદર છે’ એમ ધારીને આયર્શસ્તિત હૃષ્ પામ્યો અને બોલ્યો કે—‘માતાનો આદેશ મારે પ્રમાણ છે, પરંતુ તેના ગુરુ ક્યાં જોવા કે તેમની પાસે જઈને હું દ્વિવાદનો અભ્યાસ કરું ?’ એટલે રૂદ્રસોમા પણ પુત્રના વિનયથી ઉચ્ચવસિત થઈ પ્રસન્ન મનથી પોતાના વચનો છોડી હઠાવતી તે પુત્રને કહેવા લાગી કે—‘હે વત્સ ! તું મારા આદેશ પ્રમાણે વર્તવાને ઈચ્છા ધરાવે છે, માટે હવે તારા જેવા પુત્રથી હું કંઈ પણ લજ્જા પામતી નથી. માટે હે આયર્શસ્તિત ! ઇંદુવાટ (ચેલડીના વાઢ) માં ઉપાશ્રય મેળવીને રહેલા જેવા તોરસસિપુત્ર નામના આશ્વાય છે, ત્યાં જઈને તેમના ચરણકમળની ઉપાસન. કરવામાં તું હૃષ્ જેવો બની જા. હે પુત્ર ! તે તને દ્વિવાદ ભણાવશે’ પછી ‘પ્રભાતે હું એમજ કરીશ’ એ પ્રમાણે કહીને દ્વિવ કત્તું ધ્યાન કરતો આયર્શસ્તિત આખી રાત સૂતો પણ નહિ. પ્રભાતે

કે-‘હું’ અજાણ્યો અંદર કેમ પ્રવેશ કરું ? રાત્રીઓની જેમ ગુરૂઓની પાસે વિદિતજ્ઞને^૧ પણ ગમે તે રીતે ન જવું, ત્યારે હું તો વિદિત (જાણીતો) પણ નથી, માટે ઘોડીવાર અહીંજ ઉભો રહીને પ્રાતઃકાળના વંદનને માટે આવતા શ્રાવકોની સાથેજ હું વસતિમાં પ્રવેશ કરું.’ જેમ વિચારીને આયર્સક્ષિત દ્વારપાળની જેમ દ્વાર આગળ ઉભો ગયો; કારણ કે સહસાત્કાર કરવામાં વિદ્વજ્ઞનોને વિવેક અર્ગલાસમાન થઈ પડે છે. પછી ત્યાં ઉભો રહેતા મલવકેશિકી (માલકોશ) પ્રમુખ રાગ અને આમસંયુક્ત સાધુઓના સ્વાધ્યાયને સાંભળવાથી પણ મૃગની જેમ તે લયલીન થઈ ગયો.

એવામાં પ્રાતઃકાળે મહર્ષિઓને વંદન કરવાને હુપંથી પ્રકુહિત લોચનવાળો એવો ઢઢૂર નામે એક શ્રાવક ત્યાં આવ્યો. તે ત્રણવાર નિસ્સીદ્ધિ બોલતો ઉપાગ્રયમાં પેડો અને ઉંચે સ્વરે ઇરિયાવડી પડિભ્રમવા દાગ્યો. ત્યારપછી આચાર્ય તથા સાધુઓને યથાવિધિ વંદન કરીને આસન પડિલેહી ગુરૂ આગળ બેડો. તે વખતે ધીમાન્ આયર્સક્ષિતે પણ તેની પાછળ પ્રવેશ કરીને વંદન અને ઇર્ચાવડી વિગેરે તેની પાસેથી સાંભળીને તરતજ ધારી લીધા અને તેણે કરેલા વિધિ પ્રમાણે પાઠ પઠનપૂર્વક આયર્સક્ષિતે પણ આચાર્ય તથા સાધુઓને વંદન કર્યું, પરંતુ આયર્સક્ષિતે ઢઢૂર શ્રાવકને વંદન (નમન) ન કર્યું. ‘સુષુદ્ધિમાન્ છતાં પણ અજ્ઞાત આમ્નાય જાણવાને સમર્થ કેમ થઈ શકે ?’

પછી ઢઢૂર શ્રાવકને વંદન કયો નિવાય બેઠેલા તે આયર્સક્ષિતને જોઈ આચાર્ય મહારાજે જાણ્યું કે-‘આ કોઈ નુતન શ્રાવક છે.’ એટલે ધર્મલાભરૂપ આશિષ દઇને ચરફ ઝતુના જળ સમાન નિર્મળ આશયવળા એવા આચાર્યમહારાજે તેને પૂછ્યું કે-‘હે ભદ્ર ! તને વદનાદિક ધર્મની પ્રાપ્તિ કયાથી થઈ ?’ એટલે આયર્સક્ષિત યથાર્થ બોલ્યો કે-‘હે ભગવન્ ! મને તે ધર્મ પ્રાપ્તિ જીબા ખાઇથી નહિ, પણ આ શ્રમણોપાસક પાસેથીજ થઈ છે.’

મધમાંજ ગીતાથ' થયો. તીવ્ર તપ તપતાં અને પરિપક્વ સહન કરતાં તે વળંપંક્તિની જેમ અગીઆરે અંગ ભર્યો. પછી તે આચાર્યની પાસે જોટલું દષ્ટિવાદ ઉપસ્થિત હતું તેટલું બધું આયંરક્ષિત ભળી ગયા. એ અવસરે વૃદ્ધજનોની પાસેથી આયંરક્ષિતે સાંભળ્યું કે—'અત્યારે વર્જાપાસે વધારે દષ્ટિવાદ ઉપસ્થિત છે.' તે વખતે વર્જામુનિ પુરી નગરીમાં હતા, તેથી ગુરૂની આજ્ઞા લાઇને આયંરક્ષિત ત્યાં જવાને માટે નીકળ્યા. માર્ગમાં ઉત્તર-ધિનીમાં ભદ્રગુમાચાર્યના ઉપાશ્રયે તે ગયા. ત્યાં શુભવતં તપસ્વી અને પૂર્વ અવસ્થાના કુતીરિક એવા તે આયંરક્ષિતને ઓળખીને આચાર્યમહારાજે હર્ષપૂર્વક તેને આતિંગન આપ્યું, અને તે ઓળખા કે—'હે વ્રત ! તું ધન્ય, કૃતાથ' અને સુસુદ્ધિમાન છે, કે જેથી તે' પ્રાણજપત્નું તજીને સાધુપણું સ્વીકાર્યું. હે ભદ્ર ! મારું આયુઃકર્મ શીજી થઇ ગયેલ હોવાથી તને લીનવું છું કે મારે અનશન કરવાની ઈચ્છા છે, તો તું મારો નિર્ધામક (અહાયક) થા.' આ તેમની ન.ગાળી આયંરક્ષિતે કમુલ રાખી, એટલે ભદ્ર-ગુમાચાર્ય અનશન કરીને તેને આ પ્રમાણે શીખામણ આપવા લાગ્યા કે—'હે વ્રત ! વાઠરામીની નાથે તુ એકજ પાશ્ર્વર્થમાં રહીશ નહિ. પશુ શીજી ઉપદ્રવના નદીને તુ અજવાન કરજે, કારણ કે જે ને.પકમ આયુષ્યવાળો એક નરિ પણ વાઠરામીની મારે નદે તે નિ.નશર તેમની નાથેજ ન. પાને એવી પરિ-સ્થિતિ કે' રહી જાયે પ્રમાણેજ કનકા અને રત્નકાનીને અને તેમણે નિરોધનું નાન નાનું ના વર વિગેરના દયાના) ન પૂર્વક ન ન રી-સિર વાઠરામી સામે ગયા. અને તે ગરિ નનનીની અદ્ય-ચ નદા. નિન રૂપ જાગમ. વાઠરામીએ આર્ષુ સ્વરૂપે એક કે—અજ રાંડ અભિચિત્તે આદને દુનપૂજું એવા મારા પત્નનાથી અદુ દુવ રીધું એટલે તેના માત્ર ભગ્ન દુધજ પ્રાણી વધુ' પ્રત.તે વાઠરામીએ મારવાને તે સ્વપ્નનો અર્થ મળ્યાવ્યા કે—'માની પાનેથી પૂર્વ નાંધી મદુ થાને નહણ કરન.ર કોઇક મુનિ અજે મારો અનિચિ થયે' તે મુદિમાન

મારી પાસેથી બહુ પૂર્વશ્રુત મહત્ત્વ કરશે, એટલે મારી
મર્યાદા પૂર્વશ્રુત બહુલ્યા વિનાનું રહેશે.” આમ વાત
રવામાં આવતીએ આચાર્યસંહિતા વજ્રમુનિની પાસે આવ્યા અ
રૂમહારાજને તેણે દ્વાદશાવર્ત વંદનથી વાંધા પછી વજ્ર
પૂજ્યું કે-“હે ભદ્ર ! તમે કયાંથી આવો છો ?” એટલે
ત્યાં કે-“હું તો સુવિપ્રચાર્યની પાસેથી અહીં આવ્યો છું
સ્વામીએ કહ્યું કે-“ગમારું નામ આચાર્યસંહિતા છે ?” એટલે તે
વંદનપૂર્વક કહ્યું કે-“હા, એમ છે.” પછી વજ્રસ્વામી પા
ઓળખીને પ્રસન્નતાથી બોલ્યા કે-“હે વત્સ ! તને સ્વામ
તેં કયા ઉપાધ્યયમાં નિવાસ કર્યો છે ?” એ...
હાર કીધો ...

તેને જોલાવવાને ઉત્કંઠિત એવા તેમણે તેને સમજા
માટે મારી રીતે શીખામણ આપીને પોતાના પ્રાણપ્રિ
ફરુગરસિતને મોકલ્યો. તેણે ત્યાં જઈ નમસ્કાર કરી
રસિતને કહ્યું કે-“હે જ્ઞાન ! તું આવો કઠિન કેમ થયો
કે પોતાના કુટુંબ ઉપર પણ તને પ્રેમ રહ્યો નથી ? જો
અરૂપ કુહાડાથી તે પ્રેમરૂપ બંધનને છેદી નાખ્યું છે,
કસ્યાણના કારણરૂપ એવું કારણ પણ શું તારામાં નથી
ત્યારે તારા વિયોગથી બંધુવર્ગ શોકરૂપ પંકમાં નિમ
ગયો છે, માટે હે ભગવન ! ત્યાં આવીને તેને ઉદ્ધાર કર
ઉચિત છે.” આ પ્રમાણે લઘુ બંધુના કહેવાથી સ્વચ્છ મ
આયરસિતે ત્યાં જવાને માટે વચ્ચરવામીને નમસ્કાર કરીને
માગી, એટલે તેમણે કહ્યું કે-“અભ્યાસ કર.” આથી તે પુનઃ
અ્યાસ કરવા લાગ્યા. એટલે વગી ફરુગરસિતે કહ્યું કે-“હે જ્ઞા
ન ! તું મને ભૂલી ગયો ? વગી પ્રમજ્યા લેવાના મનોરથ
રથમાં બેઠેલા તારા બંધુએ તારી જોતા સારથી વિના પ્રવ્ર
કરી શકે તેમ નથી, માટે ત્યાં આવીને સ્વજનોને જગતપૂર
એવી પ્રમજ્યા આપ. તું ચતુર જ્ઞાતા પણ આવા શ્રેય કાય
કેમ પ્રમાદ કરે છે ?” આયરસિતે કહ્યું કે-“જો આ તારું કથ
સત્ય હોય તો હે વત્સ ! પ્રથમ તુંજ પ્રાર્થાએ ને સ્તિતકર એવ
મન અંગીકાર કર. (દીક્ષા લે)” આ પ્રમાણે તેમના કહેવાથી,
અદ્વાથી સ્વચ્છ થયેલ મનવાળા તેણે કહ્યું કે-“તો મને ત્રણ
આપો; કારણ કે અમૃતથી કોણ વિમુખ થાય ?” આ પ્રકારની
અમૃતસિંચક તેની વાણીથી પ્રસન્ન થઈને આયરસિતે તેને દીક્ષા
અને શિક્ષા આપીને તેનાપર અનુમત્ત કર્યો.

એકદા અરોધ યમકોનો અભ્યાસ થયા પછી ફરુગરસિતે
આયરસિતને ચાલવા માટે કહ્યું એટલે તેમણે જવાને માટે
પુનઃ શરૂને કહ્યું, પણ શરૂમહ રાત્રે પૂર્વ નાજજ નિવારણ કર્યું,
એટલે તેમણે ખેદ પામીને નિવાર કર્યો. -“અહા ! એક જાણુ
સ્વજનો જોલાવે છે અને બીજી જાણુ ગરબી

ત્રપુટથી પાન કરીને વિરમય પામેલા તેઓ તત્કાળ મનના મેલ ધોતી લાગ્યા. પરિણામે રાત્રીએ આયર્શિત સમ્યક્ત્વ અંગીકાર કર્યું અને નમસ્કાર કરીને પોરજનો તે સ્વસ્થાને ગયો; તે વખતે સોમદેવ સહિત રૂદ્રમોખાએ સંસારરૂપ કેદખાનાથી વિગળ થઈને ઘણા સ્વજનો આજે (સંયમ) અંગીકાર કર્યું.

હવે સંયમના કંમ પ્રભાણે ચાલનારા વજ્રસ્વામી પૂતળપર નિહાર કરતાં અનુક્રમે દક્ષિણ દેશમાં પધાર્યા. એ આનંદરૂપ મહાકંદના મૂળને જોઈ પમાડવામાં મેલ સમન એ તેમને જોઈને દક્ષિણના લોકો મયૂરની જેમ હાથ પામ્યા, તેમના દર્શનના આનંદમાં નિમગ્ન થયેલા તેઓ કહેવા લાગ્યા કે 'વસ્તુતત્ત્વનો પ્રકાશ કરતા આ મુનિશું સુખ છે? અથવા અકુરચકોરને પ્રેમ ઉપજાવનારા એ શું ચંદ્રમા છે? યા તો અમારા શુભકર્મના માદાત્મ્યથી સાક્ષાત્ દર્શન આપનાર તે શું ધર્મ છે?'

એકલા શ્રીવજ્રસ્વામીને સ્ત્રેભમની અત્યંત પીડા થઈ આવી તેથી કોઈક સાધુને તેમણે સુંઠ લાવવાનો આદેશ કર્યો. એટલે સરલ સ્વભાવી સાધુએ સુંઠ લાવીને તેમને આપી અને 'આદાર કર્યા પછી એનો ઉપયોગ કરીશ' એમ ધારીને તેમણે તે સુંઠ પોતાના કાનપર રાખી, પણ આદાર કર્યા પછી સ્વાધ્યાયધ્યાનમાં ઉત્સુક થયેલા વજ્રપિ કાનપર ગમેલી તે સુંઠને એમ ને એમ મૂલીજ થય. પછી સધ્યાકાળે પ્રતિક્રમણ કિયામા મુખવશિકારી પોતાના શરીરને પડિલેલતા તે સુંઠ નીચે પડી તેના પડાજ વજ્રપિને પોતાના આચાર્યપણાનું ચમત્ક્રમ થયું એટલે વિચારવા લાગ્યા કે 'હા હા' ચિહ્નર ચાલ્યો, આ મારો મોંઘો પ્રમાણ થયો' એ નેત્રે ને નેત્રાની નિંદા કરવા લાગ્યા. પછી તે વિચાર કર્યો કે 'પ્રમાદમાં કદી પણ નિષ્કલક સંયમ સંધાય નહીં અને તેવ નયમ વિના મનુષ્ય જન્મ અને અવિનશ્ય અને ન રહે' એ, મારે હવે આ શરીરનો ત્યાગ કરું.' તે વખતે આજે બાજુ બાર વરસનો દુકાળ હતો, તેથી તેમણે પોતાના ચિષ્ણેને

કયું કે-‘લક્ષ મુલકવાળા બાળની જિહ્વા નું જે દિવસે પામીય, તેને તોજે દિવસે પ્રભાતે મુજિસ થયે જેમ તારે મમજ દેનું.’ આ પ્રભાતે પેતાના મુલપાસમાંથી જિન્ન વાળનેનને દરીને તેમને અન્યથા વિદાર કરવા દરમાખ્યું; એટલે વજરેન મુનીર પણ જામ, આકર, પુર અને આપવાની વચ્ચેપર વિદાર કરવા લાગ્યા.

હવે વજરવામીની પામે દેતામાં સાધુઓ અનેક ધરે બાળમાં પણ જિહ્વા મેળવી શકતા નહોતા એટલે જિહ્વા વિના દુધા મદન કરવામાં અશક્ત બન્યાં થયેલા અને અન્નની તૃપ્તિ મેળવે તેમાં નિરાંતર ગુરૂએ લાવી આપેલા વિદ્યાર્પિંદનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યા. એકદા ગુરૂમહારાજે કયું કે-‘જાર વરસ મુખી આં પ્રભાતે, વિદ્યાર્પિંદનો ઉપયોગ કરવો પડ્યો, માટે જો તમારા મંદમને બાધા ન લાગતી હોય તો તો હું તમને દરરોજ લાવી આપું, નહિ તો આપણે અન્નની કાર્યજ શરીરનો પણ ત્યાગ કરી દઈએ.’ આ પ્રજ્ઞાતેનું ગુરૂનું વચન સાંભળીને પર્મવાળી એવા તે સાધુઓ એકલા કે-‘આ પોષણરૂપ વિદ્યાર્પિંદને અને પોષવા લાયક આ પિંડ (શરીર) ને પણ પિછાર થાઓ. હે ભગવન! અમાનાપર પ્રસાદ કરો. કે નથી આ પિંડ (દેહ) નો અમે ત્યાગ કરીએ’ પછી તે સર્વ મુનએને લઈને ભુવનના સુ-ચંદ્રપ અને વેશવાન એવા વજરવામી હોકાતરમાં ઉદ્યોત કરવા માટે કે.૯ પર્વત તરફ આશ્વા. તે વનતે એક છુલ્લક મુનિને રોકતા પણ અન્ન તે ન રહેતા. ત્યારે તેને કોઈક ગમમાં મૂકી દઈ ઉતરીને ગુરૂમહારાજ પર્વતપર ચડ્યા એટલે ‘ગુરૂમહારાજને અપ્રીતિ ન થાઓ’ એમ મનમાં વિચારીને તે છુલ્લક મુનિ બળ (આહાર) તથા દેહનો ત્યાગ કરીને (અનશન કરીને) પર્વતની નીચેજ રહ્યા ત્યાં મધ્યાહ્ન કાળના સુર્યાના અન્યત્ર ઉપ્પત્તિથી તમ થયેલા ચિહ્નાનકર રહેતા તે મુનિ દરજાદમાજ માખણના પિંડની જેમ વિચીત થઈ ગયા, અને શક્તિમાન એવા તેણે પોતીની જેમ મુક્તધ્યાનથી શરીરનો ત્યાગ કરીને દેવકોકમાં બીજા શરીરને ધારણ કયું. પછી તે દેવાંગ-

ના સંબંધી મુખમાં માત્ર મતાં દર્શ પામેલા જીવ
તેમના કલેવરનો સ્તંભકાર કર્યો. એ વખતે દેવતા
માર્ગે નીચે ઉતરતા જોઈને સાધુઓએ વજ્રસ્વામી
'હે પ્રભો ! આ દેવતાઓ અહીં કેમ ઉતરે છે ?' તે
'પેલા શુભલક મુનિએ આપારે પોતાનું કાયં સાધ
વતાઓ તેમના શરીરનો મદ્દિમા કરવા આવે છે
એ સાંભળીને મુનિઓ વિચારવા લાગ્યા કે- 'ત્યારે
એ પણ પોતાનું કાયં સાધી લીધું, તે આપણે
ન સાધીએ ?'

આ પ્રમાણે સવિગરંગમાં મગ્ન થયેલા અને
ચારિત્રયુક્ત એવા તે સાધુઓને ત્યાં એક મિથ્યા
ભાવકપણે પ્રગટ થઈને આ પ્રમાણે કહ્યું કે- 'હે ભ
પર પ્રસન્ન થઈને આજે પારણું કરો અને આ મ
મોઢક તથા જગ મદ્દણ કરો' આ પ્રમાણે લાંબગી
આ. હ આપણને પ્રીતિના કારણરૂપ નથી; માટે અ
જીએ ' એમ વિચારીને તેઓ પાસેના જીવ પર્વ
અને ત્યાંના દેવતાનું સ્મરણ કરીને તે મુનિઓએ
કર્યો. એટલે દેવતાએ આવી નમસ્કાર કરી તેમને
ભગવત ! આ. અહીં પધાયાં એ મારાપર મોટો
કારણકે મારવાડમા મું કદાપિ કંઈપણ હોય ' ' એ
તેની વાણીથી પ્રસન્ન થઈને સર્વ સાધુઓએ વજ્રસ્
ત્વા અનશન કર્યું અને ભગવત એવા નેઓ આ
સ્વર્ગે ગયા. પછી ઇંદ્ર સદમા જેમી ત્યાં આવ્યા અને
મુનિઓના શરીરોની અને વજ્રમુનિના શરીરની નેમ
તે વખતે એ સમુદિત ભક્તિથી પોતાના દેહની
દિકને અન્ય નમાવતા તે પર્વત કરતી પ્રદક્ષિણા
તપર અધાપિ તે પૂજા વિનકાજ છે. ત્યારથી જગતમાં

અને ચોથું સંઘવણુ વિચ્છેદ ગયા.

હવે વજ્રસિંના વજ્રસેન નામના મુખ્ય શિષ્ય વિહારી રી રતા અત્યંત સમૃદ્ધિપૂર્ણ એવા સોપારા નગરમાં ગયા. યથાર્થ નામવાળો જિતરાત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. સમૃદ્ધ શુણને ધારણ કરનારી ધારિણી નામે તેને પ્રિયા હતી; નગરમાં જિતદત્ત નામનો એક ધનિક આવક રહેતો હતો. તેને મહાદેવને પાર્વતીની જેમ ઇશ્વરી નામની શુભવતી હતી. તે ચંદ્રમાની પ્રભા સમાન એવું દિગ્ગજ શીળ કે જે તેને અને વસુધાને એક ભૂવલરૂપ યર્થ પડ્યું હતું. વખતે દુલ્લિક્ષના દોષથી સમસ્ત સિતિમંડળ જળ વિના મોઢાણી જેમ ધાન્ય વિના દુઃખાકુળ યર્થ ગયું હતું.

એકદા ધર્મપ્રધાન એવી ઇશ્વરીએ પોતાના સ્વજનોને પ્રમાણે કહ્યું કે—‘આપણે આજ પર્યંત તો સુખમાંજ અભ્યાસીએ; પણ હવે ધાન્ય મળ્યા વિના દુઃખે કેટલો વખત અવી કષ્ટકુંડી તે કરતાં વિષાદ જમીને સમાધિસ્થ યર્થ જવું સારું, માટે પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતાં અનશનવૃત્તિથી આ દુઃખના મૂલરૂપ દેહનો ત્યાગ કરી દઈએ.’ એટલે સ્વજનોએ કહ્યું કે—‘બહે એ મજ થાઓ. કારણ કે હવે આ શરીરથી અંત સમયે એક કું મેળવવા યોગ્ય છે.’ પછી લક્ષ્મણ અત્ર રાંધીને તે જેટલામાં તેમાં વિષ નાખવા જતી હતી, તેટલામાં તેને અવન આસનાસી જેમ વજ્રસેન મુનિ ત્યા આવ્યા. તેમને જોઈને તે હર્ષિત થઈને વિચારવા લાગ્યા. કે—‘ભાગ્યયોગે વિત્ત, વિત્ત અને પાત્ર એ ત્રણેનો યોગ મળ્યો છે; માટે આજે મુનિને દાન આપી આ જન્મ કૃતાઈ કરું; કારણ કે આવા પાત્રની પ્રાપ્તિ કદાચિત્ત સ્વ-યોગેજ થાય છે.’ આ પ્રમાણે હર્ષિત થઈને વિકસિત નેત્રથી તેણે તે મુનિને ભિન્ન આપી અને લક્ષ્મણ પાક અંબળી દિંદી હત બધી તેમને નિવેદન કરી. એટલે વજ્રસેન મુનિએ કહ્યું કે—‘હે ભદ્રે! આ પ્રમાણેના સંકટથી અવિતનો ત્યાગ ન કરો, કનિ રણ કે આવતી કાલે પ્રભાતે નિઃસંશય મુનિજ થશે’ તેણે પૂ.

છયું કે-‘હિ ભગવદ્ ! તમે સ્વયમેવ આ જાણ્યું છે કે બીજા કે
ઈ પાસેથી સાંભળ્યું છે ?’ એટલે મેઘની ગર્જના જેવી ગંભી
ગિરાથી તે બોલ્યા કે-‘શ્રી વજ્રસ્વામીએ મને કહ્યું છે કે-‘જ્યા
તું લક્ષ્મીપાક બાનની શિક્ષા પામીશ, તેને બીજે દિવસે પ્રાતઃ
કાળે સુભિક્ષ થશે.’ આ પ્રમાણે શ્રવણને સુધાસમાન તેમનું વ
ચન સાંભળીને તે આવિકાએ દુર્લભના તે છેત્રા દિવસને એ
ક્ષણની જેમ લીલાથી વ્યતીત કર્યો. બીજે દિવસે પ્રભાતે પ્રભા
તકાળથી પૂર્ણ સૂર્યમંડળની જેમ ધાત્યથી પરિપૂર્ણ એવે
નોકાસમૂહ દૂરથી ત્યાં આવ્યો, એટલે તે આવિકા તથા સ્વ
જનો તરતજ નિશ્ચિંત થયા. વજ્રસેનમુનિ પણ કેટલોક કાળ
ત્યાંજ રહ્યા. જિનદત્ત શ્રેષ્ઠીએ પોતાની પત્ની અને ઘણા પુત્રો
સાથે મહોત્સવ સહિત જિનેશ્વર ભગવંતની પૂજા કરી અને
દીનજનોને દાન દીધું. ત્યારપછી બીજે દિવસે શ્રી વજ્રસેનમુનિ
પાસે શાંત મનવાળા એવા તેમણે મહોત્સવપૂર્વક બને લોકમાં
હિતકારી એવી દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

શ્રી વજ્રસ્વામીનો વંશ

આ પ્રમાણે શ્રી વજ્રસ્વામીનો વંશ શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિ રૂપ
શાખાઓથી વટવૃક્ષની જેમ ચારે દિશાઓમાં વિસ્તાર પામ્યો.
જે વચરૂપ વૃક્ષ સાપુરૂપ પત્ર યુક્ત છે. મુખવો (અનેક દેવો)
સહિત છે. અર્થાત્ જેમાંથી અનેક મુનિઓ દેવો થયેલા છે અને જે
મુખાવાસ-મુખાવસ્થાના કાન્ધુમૂત છે. એવો શ્રી વજ્રસ્વામીનો
વંશ કોને મનોહર ન લાગે ? વળી જે કોઈ વંશ જોવામાં અને
સાંભળવામાં આવ્યા છે, તે અગ્રભાગે તનુ (મંકુચિત) અને
મૂળમાં સ્થલ જોવામાં આવ્યા છે. પણ દશપૂર્વાધારી શ્રી વજ્ર-
સ્વામી સુનાશ્વરના વંશ તો કોઈ નવીન પ્રકારનોજ છે, કે જે
પ્રથમ (મૂળમાં) તનુના અને આગળ આગળ રક્ષતિ (વૃદ્ધિ-
વિસ્તાર) ને ધારણ કરે છે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી પ્રસિદ્ધ
 ગુજરાતી ભાષાના વાંચનારાઓને ખાસ
 ઉપયોગી ભાષાંતરો વિગેરે.

૧-૪ શ્રી ત્રિપદિ શક્તિ પુરૂષ ચરિત્ર ભાષાંતર	
૧ પર્વ ૧ કું, બીજું ૨-૪-૦	૨ પર્વ ૩-૪-૫-૬
૩ પર્વ ૭-૮-૯	૩-૦-૦ ૪ પર્વ ૧૦ મું
૫-૯ શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ ચંદ્ર ભાષાંતર	
૫ ભાગ ૧ લો. (સ્થંભ ૧ થી ૪)	
૬ ભાગ ૨ જો. (સ્થંભ ૫ થી ૯)	
૭ ભાગ ૩ જો. (સ્થંભ ૧૦ થી ૧૪)	
૮ ભાગ ૪ થો. (સ્થંભ ૧૫ થી ૧૯)	
૯ ભાગ ૫ મો. (સ્થંભ ૨૦ થી ૨૪)	
૧૦ ચરિત્રાવળી ભાગ ૩ જો.	
૧૧ શ્રી યતુન્જય માન્દાન્ય ભાષાંતર	
૧૨ શ્રી જોતમકુલક આજીવમોધ (અનેક કથાઓ)	
૧૩ ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચ વીડ્યમયનુ ભાષાંતર	
૧૪ શ્રી ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચકથા ભાષાંતર વિનાય	
૧ લો. પ્રસ્તાવ ૧ - ૧	
૧૫ જૈન દષ્ટિએ યોમ	
૧૬ શ્રી વિજયચંદ્ર કેવળી ચરિત્ર ભાષાંતર	
૧૭ શ્રી પ્રવોધ ચિંતામણિ ભાષાંતર	
૧૮ શ્રી મહોદય ચરિત્ર ભાષાંતર	
૧૯ ઉપદેશ સમનિકા ભાષાંતર	
૨૦ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના અધુનિકી અંક	
૨૧ કુવલ્યનાથ ભાષાંતર (અનિ સ્મીક)	
૨૨ જ્ઞાનપંચમી	
૨૩ શ્રી સંકલ્પજનો ગત્ય રહસ્ય નથા અર્થ પુનઃ	
૨૪ શ્રી પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભાષાંતર	
૨૫ શ્રી વસુધેવ ચરિત્ર ભાષાંતર	
૨૬ શ્રી અપ્પારામ નર ભાષાંતર	

